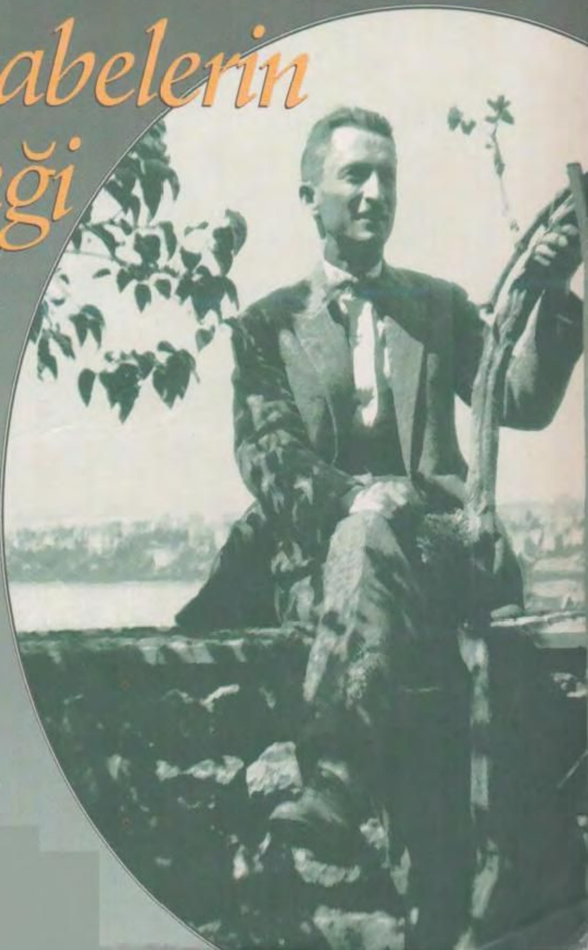
REŞAT NURİ GÜNTEKİN

BÜTÜN ESERLERİ 14

Harabelerin Çiçeği

HARABELERİN ÇİÇEĞİ, *Reşat Nuri Güntekin'in "Cemil Nimet" takma adıyla yazdığı, 1918'de Zaman gazetesinde tefrika edilen ilk romanı. Yoksul insanların sımsıcak, içten gülümseyişlerinden ışıyan bir güzelliğin çerçevesi. Çelişkiler, düşler, özleyişler ve acımasız bir hayatın zorlukları. Acılar ve sevinç. Umut ve sevgi. İnsanca yaşamanın anlamını resmeden bir eser.*

REŞAT NURİ GÜNTEKİN

1889'da İstanbul'da doğdu. Edebiyat Fakültesi'ni bitirdi. Liselerde öğretmenlik, müdürlük, Millî Eğitim Müfettişliği, Paris Kültür Ataşeliği yaptı. UNESCO'da Türkiye'yi temsil etti. Romanları, hikâyeleri, tiyatro eserlerinin yanısıra çeşitli çevirileri de vardır.

ISBN 975-10-0304-0

Harabelerin Çiçeği

Sertifika No: 10614

Dizgi Meline Pamukçuoğlu
Kapak Ümit Kıvanç

ISBN: 978-975-10-0304-1

10 11 12 13   25 24 23 22

Baskı
İNKILÂP KİTABEVİ BASKI TESİSLERİ

İNKILÂP
Çobançeşme Mah. Sanayi Cad. Altay Sk. No. 8
34196 Yenibosna - İstanbul
Tel (0212) 496 11 11 (Pbx)
Faks : (0212) 496 11 12
posta@inkilap.com

www.inkilap.com

REŞAT NURİ GÜNTEKİN DİZİSİ: 14

Harabelerin Çiçeği

●

Eski Ahbap

●

Boyunduruk

Yazan :
Reşat Nuri GÜNTEKİN

İNKILÂP

REŞAT NURİ GÜNTEKİN'in ESERLERİ

Çalıkuşu
Dudaktan Kalbe
Akşam Güneşi
Acımak
Damga
Kızılcık Dalları
Eski Hastalık
Miskinler Tekkesi
Anadolu Notları I - II
Yaprak Dökümü
Ateş Gecesi
Bir Kadın Düşmanı
Gökyüzü
Değirmen
Yeşil Gece
Olağan İşler
Gizli El
Harabelerin Çiçeği
Sönmüş Yıldızlar
Tanrı Misafiri
Kan Davası
Kavak Yelleri
Leylâ ile Mecnun
Son Sığınak

PİYESLERİ:

Hançer
Hülleci
Çalıkuşu (N. Cumalı)
Bir Köy Öğretmeni
Balıkesir Muhasebecisi
Tanrı Dağı Ziyafeti
Eski Şarkı
Yaprak Dökümü

TERCÜMELERİ:

Hz. Muhammed'in Hayatı
(Emil Dergmenheim'den)
Kahramanlar (Carlyl)
Don Kişot
(Cervantes Saavedra)
Yabancı
Atlı Adam
Bir Fakir Delikanlı
La Dam O Kamelya
(A. Dumas Fils)
Evham
Hakikat (Emil Zola)
İtiraflar (J. J. Rousseau)

HARABELERİN ÇİÇEĞİ

Roman

REŞAT NURİ GÜNTEKİN

REŞAT NURİ GÜNTEKİN

1889 yılında İstanbul'da doğdu. İlköğrenimini Çanakkale'de, orta öğrenimini Çanakkale İdadisi, İzmir Frère'ler okulu ve Saint Josephe'te tamamladı. 1912'de Edebiyat Fakültesi'ni bitirip öğretmen olarak görev yapan Reşat Nuri, yazı hayatına 1917 yılında ilk eseri olan *Eski Ahbap*'la başladı. Zaman Gazetesi'nde tiyatro eleştirileri yazdı (1918). Çeşitli dergilerde kendi adının yanı sıra Hayrettin Rüştü, Mehmet Ferit gibi takma adla öykü ve piyesler yayınladı. Mizah dergilerinde ise Yıldız Böceği, Ateş Böceği, Ağustos Böceği takma adlarını kullandı. İlk romanı *Harabelerin Çiçeği,* Cemil Nimet takma adıyla Zaman Gazetesi'nde yayınlandı (1918). *Çalıkuşu* adlı romanının Vakit Gazetesi'nde tefrika edilmesi ile (1922) ünlendi.

Ardında roman, öykü, tiyatro, gezi, deneme, çeviri alanlarında 100'e yakın eser bırakan Reşat Nuri, 1943-1947 yılları arasında 7. dönem Çanakkale milletvekili olarak mecliste görev yaptı. 1947-1950 yılında Paris Kültür Ataşesi ve UNESCO Türkiye temsilciliği görevlerinde bulundu.

1950 yılında yurda dönen Reşat Nuri Güntekin, ölümüne değin Milli Eğitim Başmüfettişi olarak çalıştı.

7 Aralık 1956 tarihinde yakalandığı akciğer kanserinden kurtulamayarak Londra'da hayatını kaybetti.

BU ROMAN NASIL DOĞDU

REŞAT Nuri Güntekin'in, eski Dahiliye Nâzırı Şükrü Beyin çıkardığı "Zaman" gazetesinde neşrettiği bu romanın tatlı, garip bir hikâyesi vardır. Bizzat kendisi, bunu bize şöyle anlattı :

"O zamanlar, bir gün, Galatasaray'da bir boyacıda ayakkabılarımı boyatıyordum. Boyacı, henüz on iki yaşlarında bir çocuktu. Eğilmiş, ayakkabılarımı fırçalıyor, başında kıvırcık sarı saçları, alnına dökülmüş, her hareketinde, sağa sola gidip geliyordu. Bu güzel başın güzel bir yüzü olması da lâzımdı. Nitekim, bu düşünce ile çocuğun başını kaldırmasını bekliyordum. Bir aralık birdenbire doğrulup bakınca, dehşetle titredim. Aman Yarabbi, o, ne korkunç bir yüzdü. Bir kaza neticesinde yanmış, delik deşik, çirkin korkunç bir hal almıştı. O zaman, derin bir teessür içinde ürperdim.

Çocuk, tekrar başını eğip işine devam edince, bu çocuğun müreffeh bir aile çocuğu olabilmesini, Galatasaray Lisesi'nde okumasını, büyümesini, delikanlı çağına gelmesini düşündüm.

Sevilecek bir duyguya malik olduktan sonra, böyle bir gencin kadınlardan nasıl kaçabileceğini tasavvur ettim... Evet, bu benim muvaffak olacağım bir romanın mevzuu olabilirdi. Her saniye düşündükçe, cahil, düşük bir muhit çocuğu olan boyacıyı münevver, hisli bir delikanlı haline getiriyor, bin bir vaka, his ve hareket ile yoğuruyordum.

Boyacıdan ayrıldıktan sonra da, hep bu mevzu ile kafamı çalıştırdım. Pek mükemmel bir roman hazırlıyabileceğimi düşündüm. Bir gün, sevdiğim arkadaşlardan Fahri'ye de bu mevzudan bahsettim. Dinledi, fakat, derhal :

— Aman dedi, sakın ha, Gangue isimli meşhur bir romanın kahramanı da aşağı yukarı bu senin kahramanına benzer. Yüzü, bir kaza neticesinde yanmış bir adamın hayatını anlatır. Ona göre davran!..

Romana, henüz başlamamıştım. Biraz üzüntü, biraz da merakla Gangue'yu okudum. Benzerlik vardı... Fakat, benim mevzuumun çok dışında kalıyordu. O zaman, bütün tasavvurlarımın dinamizmi kudretini kaybetti. Nihayet, bu mevzuu Gangue'dan da mülhem olarak bir nam-ı müstearla yazmağa karar verdim. Yazdım da... Fakat, hevesim ve iştiham kalmamıştı. Kısa kestim ve Cemil Nimet müstear adı ile "Zaman"da neşrettim.„

Çok seveceğiniz, çok beğeneceğiniz ve her satırını, büyük bir merak ve zevkle takibedeceğiniz "Harabelerin Çiçeği" romanının kısa hikâyesi de işte bu!..

— 1 —

İLK TESADÜFLER

BU, üçüncü tesadüfümdü. İlk defa Köstence'de, ikinci defa Korfu'da görmüştüm. Bu sefer de, Çungura köyünden Bursa'ya inen tenha yol üstünde ona raslıyordum. Aradan, hemen sekiz, on senlik bir zaman geçmesine rağmen, daha, yüzünü görmeden tanıdım. Dirseklerini, eski köprünün taş kenarlığına dayamış, uzakta, Çekirge ovasında sönen, durgun sonbahar akşamını seyrediyordu. Ayak seslerimi işittiği zaman; hafifçe titrediğini farkettim. Fakat, dönmedi. Siyah bir boyun atkısıyla, her zaman yarı yarıya gizlediği çehresini biraz daha kapadı. Elbisesi, her vakitki gibi, baştan aşağı siyahtı. Bu adama, her gördüğüm vakit, merhamet ve korku ile karışık bir merak duyuyordum. Korkunç bir yanık, yüzünü harabetmiş, bu âfetten, sade gözleriyle, alnı kurtulabilmişti. Taze bir yaraya benzeyen bu yanığın, bir kaza eseri olduğu belliydi. Narin ve biçimli bir vücudu, güzel, sarı saçları vardı. Her gördüğüm yerde, aynı korkaklıkla etrafındakilerden kaçıyor, yüzünü, büyük bir ayıp gibi atkısıyla saklıyordu... Hakkı yok muydu? Kim bilir, ne hesapsız gözlerin korkulu bir merak ve nefretle yüzünde gezdiğini, bu kapanmayan yaraya kaç ahmağın güldüğünü görmüştü. Ye'isin ve yalnızlığın, bu zavallı adamın gönlünde, esrarengiz derinlikler açtığını tahmin ediyor, onu mutlaka tanımak istiyordum. Onu, bile bile üzmek,

insanlığa yaraşır bir şey değildi. Fakat yanına gitmekten, bir söz bahanesi aramaktan kendimi alamadım :

— Beyefendi, saatiniz var mı? Bendenizinki durmuş da...

Hafifçe titreyerek döndü. Akşam gölgeleri içinde kaybolan, sade minareleri farkedilen şehri işaret etti.

Uzaktan bir ezan sesi geliyordu. Küçük bir teşekkürden sonra, yoluma devam etmek lâzım geldi...

Bir hafta sonra; araba ile civardaki köylerin birinden dönüyordum... Tarlasında, maktul bulunmuş bir çiftçiyi muayene etmiş, rapor vermiştim... Arabada, tahkikata memur bir adliye memuruyla vilâyet başkomiseri vardı. Bardaktan boşanırcasına yağmur yağıyordu. Bitip tükenmeyen dut bahçelerinin yanından geçerken, eski bir taş çeşme yanında yine onu gördüm. Çeşmenin yıkık siperinde, kendini korumaya çalışıyor, yağmurun dinmesini bekliyordu... Hemen, arabayı durdurarak atladım, bize arkadaşlık etmesini rica ettim. Kendini gösterdiğine pişman olmuş gibi görünüyor, bir mazeret bulmaya çalışıyordu. Fakat, ısrarımıza daha fazla mukavemet etmenin garip düşeceğini gördü, nâçar, razı oldu.

Arabada, bir köşeye büzüldü. Konuşmuyor, yalnız, arasıra sorduğumuz suallere: «Evet», «Hayır» gibi tek kelimelerle cevap veriyordu... Biz konuşmamıza devam ediyorduk. Cinayete ait hikâyelerimizi, tefsirlerimizi, komiserin katil hakkındaki tahminlerini hiç dinlemiyor gibiydi. Komiser, maktulün çehresindeki müthiş yaradan bahsediyordu :

— Galiba, boğaz boğaza gelmişler. Sonra, köylüyü yıkmış. Evvelâ dipçikle yüzünü darmadağınık etmiş.

Diyor. Sonra, devam ederek :

— Kahpenin oğlu, herifi berbadettikten sonra, bir de karnını ne deşersin, belki de yaşardı...

Diye esefleniyordu. Adliyeci arkadaşımız, fena bir falso yaptı :

— İsabet olmuş... O darmadağınık suratla yaşayıp da ne olacaktı!..

Dedi. Şiddetle ayağına bastım. Fakat, iş işten geçmişti. O, belli belirsiz bir nefesle içini çekti. «Ne kadar doğru!» der gibi hafifçe başını salladı. Yağmur, arabanın meşin örtülerini kamçılıyor, atların boynundaki çıngırakların sesi yağmurlu ovanın derin hıçkırıklarına benziyordu... İyiden iyiye, gece olmuştu. Komiser, kararan bahçelere, korkunç bir ıssızlık alan yola bakarken, yine merakına mağlûp oldu :

— Ben şaştım sizin cesaretinize beyefendi, dedi. Hafazanallah, gece vakti böyle yerlerde dolaşmaya gelmez...

Bu suale karşı, herhalde, bir şey söylemek lâzım geliyordu.

— Her zaman değil, efendim, dedi. Bugün nasılsa oldu. Yağmur birdenbire bastırdı...

Gözleri gibi, halim ve tatlı bir söyleyişi vardı. Onunla sonradan, çok konuştum. Sesinde, terkedilmiş çocukların şikâyetine benzer hafif bir titreyiş vardı ki, en ziyade bunu sevdim. Bu sözlerden sonra, tekrar köşenin karanlığına başını çekti. Artık, Demirtaş istasyonunu geçmiş, şehir yoluna girmiştik. Sokak fenerlerinin ışığı, belli aralıklarla arabanın içinden geçtikçe, gözümün ucu ile bakıyordum. Atkısının kenarında, sarı bir ipek tutamı gibi parlayan saçlarından başka bir şey görünmüyordu. Sarayönüne yaklaştığımız sırada, bana :

— Müsaade ederseniz, ineyim efendim!..

Dedi. Gideceği yere kadar götürmeyi teklif ettim. Fakat, reddetti. Hâlâ devam eden yağmurun altında, arabaların durduğu yere doğru yürüdü.

Komiser :

— Ne acayip adam, diyor. Bize rastlamasaydı, sağlam, yarın da onun cenaze namazına giderdik, diye gülüyordu.

Mamafih, komiser onun hakkında pek çok şey biliyordu. İki aya yakın bir zamandan beri, Çekirge yolundaki, yalnız köşklerden birinde, kendi kendine oturuyormuş. Galiba, göz doktoru imiş. Fakat, hastaya falan baktığı yokmuş... Komiser, parmaklarıyla para sayma işareti yaparak :

— Anlaşılan, dünyalığı bol, diyor, fakat sonra, ağır ağır başını sallayarak :

— Aman, aman!.. Öyle para yerinde dursun... Ne öyle akça, ne öyle surat!..

Diye ilâve ediyordu...

— 2 —

SOKAKTAKİ GÖLGE

Mayıs gelmişti... Kış sonlarına doğru olan tuhaf bir sinir hastalığını hâlâ üstümden atamamıştım... Sabahları, Uludağ tepeleri gibi ağır bulutlu bir başla kalkıyordum. Gündüz, akşama kadar, bir yarım penceremden, sokağın karanlığını seyrediyordum. Bu uykusuz gecelerimden birinde sokağın üst başındaki viranenin kapısında bir adam gölgesine benzer bir karaltı farkettim. Evvelâ, köşe başındaki fenerin aksiyle adam şekli almış bir yığıntı gölgesi olmalı, diye düşündüm. Fakat, değildi. Gözlerimi başka tarafa çevirmeye çalışarak, kendi kendime gülümsedim :

— Kendi haline bıraktığım tuhaf bir sinir hastalığı... Sonra, karanlıkta, insan olmasına ihtimal olmayan

yerlerde hayaletler görmek... Bunlar, hiç de hayırlı alâmetler değil... dedim.

O gördüğüm gölgenin «hayal hissi» olmadığını, ertesi gece daha iyi anladım. Bu, orada, bir nöbetçi neferi gibi saatlerce duran, dolaşan bir adamdı. Kim olabilirdi? Bu saatte, gece karanlığında ne ister? Ne beklerdi?.. Hırsız, herhalde, böyle olmazdı. Acaba, civardaki kadınlardan birinin gece ziyaretçisi miydi? Fakat, mahallede hiç öyle kimse tanımıyordum... Mamafih, belki de... Dördüncü, yahut beşinci geceydi. Gölgeyi yine sokağın başında görünce, mutlaka kim olduğunu anlamaya karar verdim. Sokakta dolaşırken, evime yaklaştığını tahmin ettiğim bir dakikada, birdenbire kapıdan çıktım. Ve üzerine doğru yürüdüm. Geri dönmek ister gibi tereddüt etti. Fakat, âdi bir yolcu gibi, yoluna devam etmeyi, galiba daha muvafık gördü. Karşı duvarın dibinden geçerken tanımıştım. O yüzü yanık adamdı...

Gölgenin kim olduğunu tanımak merakımı eksiltmek şöyle dursun, bilâkis artırdı. On beş, yirmi seneden beri, dünya altüst olduğu halde, hiç değişmeyen bu yalnız adam, ne istiyor, ne bekliyordu? Sokak fenerinin donuk ışığında büyüyüp küçülen bu gölge, artık karanlık bir istifham işareti gibi beynimde uzanıyor, beni takip ediyordu.

Bir gece, sabaha karşı, acı acı kapımı çaldılar. Birkaç ev aşırımızda oturan bir kadın hastam, birdenbire ağırlaşmış, beni istemiş. Hastam, otuz beş, otuz altı yaşlarında, asil ve nazlı bir dul hanımdı. Böbrek ve karaciğerle karışık ilerlemiş bir kalp hastalığı vardı. Biçareyi, nihayet sonbahara kadar yaşatabileceğimi ümit ediyordum. Fakat beni almaya gelen ihtiyar kadının izahatından, son günlerin gelip çattığını anladım.

Hastamı, geniş karyolasına yarı uzanmış buldum. Takatsiz başını, kapıya çevirdi. Ne kadar hasta olursa ol-

sun, beni daima ayakta karşılamak âdetiydi!.. Fakat, bu gece kalkamamıştı. Sade, beni görünce gülümsemeye çalıştı. Zavallının, ölüm yatağında, gösterdiği bu hatırşinaslık, bana birdenbire dokundu. Zaten, altı aydan beri gösterdiği sessiz tahammül, çok dikkatimi çekiyordu. Yatağında nefessizlikten tıkanıyor, şakakları, ince ince terliyordu. Ağzı yaralı bir kuş yavrusununki gibi yarı açılmış, renksiz dudakları, iki ince gölgeye benziyordu. Çocukları biri on iki yaşında, biri daha küçük iki sarışın kız, daha yatmamışlardı.

Odanın bir köşesinde, mahmurlaşmış gözleriyle bir annelerine, bir bana bakıyorlardı. Hastam, gözlerini evvelâ saata, sonra çocuklarına çevirdi. Onları, artık götürüp yatırmak lâzımdı. İhtiyar kadın, onları ellerinden tutarak odadan çıkardı. Onlar, kapıdan çıkarken hastamın gözlerinden iki büyük damla yaş düştü. Öleceğini, artık kendi de anlamıştı. Filhakika, nihayet, iki gün daha yaşayabilirdi. Onu, biraz daha rahatlandırmak için, ne lâzımsa yaptım.

— Hava, diyordu... Biraz hava!..

Pencerenin, iki kanadını açtım. Sokağa dökülen titrek ziya içinde yine onu görmeyeyim mi? O dakika, beynimdeki düğüm çözüldü. Mutlaka yalnız adamla, hastam arasında esrarengiz bir münasebet vardı. Kendisini gördüğümü farkettiği halde ürkmedi ve olduğu yerde kaldı. O vakit, hastama dönerek, dikkatle baktım... Acaba, orada beklediğinden haberi var mıydı?.. Hayır, belli ki aklından böyle bir şey geçmiyordu.

* * *

O gece evime dönerken, yanık yüzlü adam, bana yaklaştı. Hiç beklemediğim bir cüretle ve hiç mukaddime yapmadan sordu :

— Ümitsiz, değil mi, doktor bey?..

Tatlı sesinde hiç heyecan yoktu. Sade derin bir ümitsizlik vardı... Birdenbire cevap bulamadım. Sükûtum, galiba onun kanaatini teyit etmekten başka bir tesir yapmamıştı. O vakit, içimden tuhaf bir şey geldi... Her şeyi bildiğimi gösteren bir tavırla elimi uzattım. Elim, belki ona, ömründe ilk defa, bu kadar samimiyetle uzanmış ilk insan eliydi. Bugüne kadar, vahşi bir gurur ile taşıdığı elem yüküne, anlaşılan artık tahammülü kalmamıştı. Suya düşen, yahut uçurum kenarında sendeleyen bir adam tehalükü ile bu dost ve âşina ele sarıldı. Bu dakikada, aramızda, kuvvetli bir rabıta teessüs etmişti... Aşağıda, Çekirge yolundan geçen bir arabada, yanık bir sesle şarkı söyleniyordu. Birbirimize, söyleyecek söz bulamayarak susuyor ve sesi dinliyorduk. Teessürünün büyüklüğüne rağmen, bu anlaşılmaz hareketine fena bir mâna vereceğimden korktu, izahat vermek istedi :

— Pek eski bir bildik... Bir akraba ailesi... Sokaktan geçiyordum, doktor olduğunuzu biliyorum da efendim... Tabiî, bu saatte, evden malûmat istenilemezdi...

Sesinin, o belirsiz şikâyetiyle, ağır ağır söylüyor, üstümde şüpheli bir tesir bırakmadan sözünü bağlamaya uğraşıyordu.

Tesadüf, nihayet, aradığım şeyi ayağıma getirmişti. Fakat, fazla mütecessis görünerek, ürkütmekten korkuyordum. Binaenaleyh, zemine büsbütün yabancı bir bahis açmaya çalıştım :

— Zannederim ki meslektaşız efendim... dedim.

— Evet, gözle uğraştım... Fakat, sırf amatör gibi efendim... Sadece bir meşguliyet olsun, diye. Sonra, birdenbire: «Sizi daha fazla rahatsız etmeyeyim!..» dedi.

Biraz daha alıkoymak, aramızdaki rabıtayı, bir parça daha kuvvetlendirmeye çalışmak istedim. Fakat, bu hakikaten, ihtiyatsız bir hareket olacaktı. Açılmaya başlayan bu karanlık ruhun yine, bir istiridye gibi, bir daha

açılmamak üzere, kabuklarını kapamasından korktum... Tekrar birbirimizin elini sıkarak ayrıldık...

— 3 —

HASTAMIN ÖLÜMÜ

Ertesi gece, sabaha karşı, hastam öldü... Bu asil hanımın ölümü bile başkalarınınkine benzememişti. İhtiyar hizmetçisinden öğrendiğime göre, çocuklarını gündüzden giydirtmiş, yattığı yerden, saçlarının taranmasına, potinlerinin bağlanmasına nezaret etmiş. Nihayet Muradiye'deki yakın bir bildiğine, gece yatısına misafir göndermiş.. Bu, belki ölümü o kadar yakın görmediği içindi. Fakat, ölümündeki sessizliğe bakarken, ben, başka türlü düşünüyordum. Zannediyordum ki, etrafında, hiç bir feryat işitmeden, çocuklarının minimini yüreklerine, ana ölümünün, silinmez hicranını nakşetmeden, sakin ve sessiz ölmek istedi. Filhakika, epeyce eski olan mesleğimde, hiç bu kadar sakin bir ölüm görmemiştim. Akşamdan sonra, hareketleri, ihtilâçları büsbütün durmuştu.

Odada, benden ve ihtiyar hizmetçiden başka, orta yaşlı bir hanım daha vardı. Uzun müddet, saatin muntazam tıkırdısını dinleyerek, sessiz oturduk. Sabaha karşı, hastam hafifçe hareket etti, derin bir nefes aldı. Mumu çehresinin üzerine eğdim. Yarı açık, elâ gözlerinde iki damla yaşla ölmüştü...

Yüzünde, şimdi vakur bir sükûn vardı. Çehresi, mum gibi sapsarı, gözlerinin oyukları koyu gölgelerle dolu idi. Onda, hayatın sönmesi, solgun bahçelerde, son güneş yaldızının sönmesi gibi sakin ve sessiz bir şey olmuştu. Odadaki kadınlara bir şey söylemedim. Mumu yatağın başındaki sehpanın üstüne koyarken, oradaki iki küçük resim

gözüme ilişti... Eğilerek onun bu en muazzez şeylerine baktım. Birisi, iki kızının, kucaklarında birer küme çiçekle yan yana çıkarılmış fotoğrafıydı. İkincisi, eskice ve sararmış bir resimdi ki, on iki yaşında, çok güzel çehresiyle, sarışın bir erkek çocuğu gösteriyordu. Gözlerimi bir zaman, bu ikinci resimden ayıramadım. Bu gözleri ben, mutlaka bir yerde görmüştüm. Fakat nerede, ne vakit?..

Başımı çevirdiğim zaman, kadınların dikkatle bana baktıklarını, cevap beklediklerini gördüm. Başımı sallayarak :

— Allah, çocuklarına ömür versin!.. dedim.

Ölü odalarında duyulan feryatların, telâşların hiç birisi olmadı. Bu ölümdeki sükûn, bu sade ruhları bile, cazibesi altına almıştı... Onlar, yavaş yavaş ağlaşarak son hizmetlerini ifa ederlerken, ben de evden çıktım. Daha ziyade, bu evin hariminde kalmama, vazifemin müsaadesi yoktu...

* * *

Sokakta, kapının önünde yine ötekini buldum. Yolumu kesti ve derin bir kanaatle :

— Hasta öldü, değil mi doktor?.. dedi.

Başımı, karanlık cephesine çevirdim. Kapalı pancurlardan sızan yorgun ziyadan, hastanın öldüğü belliydi... Derin bir heyecan ile ellerime sarıldı :

— Çok çekti mi?..

Diye sordu.

— Hayır, dedim. Gayet sakin... Öyle bir ölümü, bütün sevdiklerim için temenni ederim...

Yine, kapıma kadar bana refakat etti. Ayrılırken, tekrar ellerimi tuttu. Söndüklerini gördüğüm gözlerden, son bir selâm arar gibi, derin derin bana baktı...

Ondan ayrıldığım vakit içime, tuhaf bir şüphe doğmuştu. Kapımda, derin derin bana bakan bu adamın, gözleri resimde gördüğüm gözlerin aynıydı... Sakın, bu yanık yüzlü adam, o güzel çehreli çocuk olmasın?.. Mamafih, belki de bu, benim kuruntumdu... Böyle bir hal, vaktiyle arkadaşlarımdan birinin başına gelmişti...

* * *

Mektepten ilk çıktığım senelerden birinde, bir akşam üstü, Taksim bahçesinde bir arkadaşa tesadüf etmiştim. Hemen bir yedi, sekiz seneden beri kendisini görmemiştim. Eskiden şen, gürbüz afacan bir çocuktu. Mektepte hocaları, arkadaşları, yaka silkerlerdi. Şimdi, uzun boylu, hayal kuran ve yorgun çehreli bir delikanlı olmuştu. Halindeki kırgınlıktan, büyük bir derdi olduğunu anlamış, epeyce bir maharetle ağzını aramıştım.

— Çok bedbahtım, dedi, istersen, hem yürüyelim, hem anlatayım...

Kolkola, Harbiye'ye doğru yürümeye başladık. Başından, fırtnalı bir aşk macerası geçmiş. Böyle haller, her genç için olağan şeylerdendir. Fakat, o, bir türlü teselli olamamış... Sevdiği genç kızı iki sene evvel, bir subaya vermişler... Bir zamanlar, kendini sefahata vermiş, unutur gibi olmuş... Fakat, hiç ortada bir sebep yokken, eski hastalığı birdenbire depreşmiş. Şimdi, aylardan beri, İstanbul'da onu bir deli gibi arıyormuş. Bunu anlatırken, birdenbire şiddetle kolumu sıktı... Yanımızdan geçen siyah elbiseli iki hanımdan birini göstererek :

— İşte, o!..

Dedi. Kolumda, heyecanından yaprak gibi titriyor, beni sürüklüyordu. Kadınlar, birkaç defa dönüp bize bakmışlardı. Şüphelenmiş :

— Necdet, sen mutlaka yanılıyorsun!..

Demiştim. O, yanılmadığına emindi...

Bir, iki sene sonra, tekrar görüştüğümüz vakit, tamamıyla şifa bulmuştu. Bu vakayı hatırlattım:

— Acaba, hakikaten o muydu?..

Diye sordum. Gülümsedi:

— Hangisinden bahsettiğini hatırlamıyorum... Çünkü, o senin gördüğün hal, her gün tekrarlanıyordu. Her gün, her gördüğümü ona benzetiyordum. Anlıyorsun ya, âdeta bir hastalık hali... Ne ise geçirdik...

Dedi. Bende de galiba bu neviden bir hâdise geçmişti. Anlaşılan, insan, uzun müddet, zihninde taşıdığı hayale o kadar sahip oluyor ki, en benzemeyen şeyleri, bile o zannediyor... Filozoflardan birinin: «Dünyada, renkler ve ışıklar, hep kendi dimağ âlemimizdeki şeylerin aksidir!» sözleri, ne büyük bir hakikattir.

— 4 —

ALTI AY SONRA

Olaydan bir hafta sonra, altı ay mezuniyetle Bursa'dan ayrıldım... İznimin, dört ayını İstanbul'da, iki ayını, Trabzon'da kızımın yanında geçirdim. Döndüğüm vakit sıhhatim tamamıyla düzelmişti... O sene, Bursa'da, şiddetli bir kış vardı. Çocukluğumdan beri, karda gezmeyi çok severim... Yaşımın ilerlemesiyle, çocukluğumun birçok âdetlerini, zevklerini, birer birer kaybettim. Fakat, kar yağmaya başladığı gibi, gönlüm, birdenbire tazelenir. İçimde, taze arzular, bir başka kar tipisi gibi havalanıp uçmaya başlar... Karda, ayaklarım bata bata gezerken, sanırım ki uzak bir geçmişte, çocukluğumun günlerinde dolaşıyorum. Belki, çocukluğumu hatırladığım için kar'ı seviyorum. Yahut da kar'ı sevdiğim için mi,

eski güzel günlerin rüyasını bu kadar kolaylıkla uyandırabiliyorum?.. Burasını kestiremem.. Ancak, şu var ki, keyfime göre hareket etmekte artık serbest değilim. Yaşlı başlı belediye hekiminin hiç sebepsiz karda gezdiğini gören Bursa ahalisi ne der sonra?.. Onun için karlı havalarda, omuzuma bir çifte alırım, sırtıma küçük bir torba takarım. Av merakı, gayet kolay izah edilebilir bir şey Öteki avcılardan şu farkım vardır ki, benim çantam, ava giderken doludur; ekmek kırıntısı ve kuş yemiyle... Mamafih, dönüşte, çantamı tartarak elimden alan hizmetçime karşı, küçük düşmemek için, arasıra, birkaç keklik, bazen de bir yaban ördeği getiririm... «Nilüfer» köprüsüne yakın bir kulübede oturan, Arap fakir bekçinin daima bana satılacak, birkaç avı vardır.

İşte, böyle karlı bir günde, avdan dönerken, yine o eski, tanışıma tesadüf ettim. Bu defa, hiç ürkeklik göstermedi... Samimiyetle elimi sıktı. Konuşa konuşa Çekirge yokuşunu çıktık. Seyahatimin nasıl geçtiğini öğrenmek istedi. Onu gördükten sonra, altı ay evvelki merakım, tekrar tazelenmişti. Benim de, ondan gizli şeyler sormaya hakkım olsun, diye, kendi hususiyetim hakkında birçok tafsilât verdim. Trabzon'daki kızımdan, damadımdan, bu sene mektebe gitmeye başlayan iki torunumdan bahsettim. İsviçre'de, tahsilde olan oğlumun çapkınlığından, havailiğinden, benden fazla para çekmek için ettiği düzenlerden şikâyet ettim... Kendisi, hiç konuşmuyordu. Fakat, yanımda bulunmaktan hoşlanıyordu... O geceki konuşmamız, aramızda bir nevi hissî akrabalık rabıtası tesis etmişti... O gün, daha iyi hissettiğime göre, bu adamın gayet derin ve karışık bir ruhu vardı. Çektiği ıstırap, insanlardan gördüğü fena muamele, bu ruhu bir çukur gibi kazmış; his, fikir ne varsa onun derinliğine gömmüştü.

Filhakika, insanlar içinde yabanî bir yaratık gibi yal-

nız yaşayan, etrafından, hakaret ve alay gören bir insanın başka türlü olmasına imkân yoktu... Sükûtu, üzerimde garip bir cazibe tesiri yapıyordu. Bazı sükûtlar vardır ki, insan, onların arkasında boşluk ve kofluktan başka bir şey görmez... Onun sükûtu, aksine inilmez derinlikler, varılmaz yükseklikler hissi veriyordu... Hülâsa, Uludağ'ın dumanlı tepelerine baktığım zaman ne duyarsam, ona bakarken de onu duyuyordum...

Mamafih, işin sonunda, o da bir insandı... İnsan olsun da, derdini dökecek bir başka insana muhtaç olmasın, buna imkân yoktur. Şu halde, niçin onun gönlünü açmak için seçeceği adam ben olmayayım? Sırf, kaba, bir merak hissini tatmin etmek için, bir adamın bu kadar üstüne düşmeyi pek asil bir hareket telâkki etmiyordum. Fakat, bu dolgun ruhun yarasını neşterlemekle, ona aynı zamanda bir hizmet de etmiş, asıl mesleğimi, doktorluğumu bir başka zeminde tatbik etmiş olmayacak mıydım? O gün ayrılırken, bana kendini ismiyle takdim etti: Süleyman Kemal... Sonra, evini tarif etti :

— Bir gün, teşrif ederseniz, minnettar olurum, dedi.

* * *

Üç gün sonra, onu evinde ziyaret ettim. Büyük Kaplıca karşısındaki yalnız köşklerden birinde oturuyordu. İhtiyar bir hizmetçi, beni, uzun bir sofadan geçirerek zengin bir salona götürdü. Evini, ne ince ve sade bir zevkle döşemişti. Hiç bir odanın bana bu kadar mûnis geldiğini hatırlamıyorum. O gün, akşama kadar beni bırakmadıktan sonra, yemeğe de alıkoydu. Asıl öğrenmesini istediğim şey hakkında, yine hiç bir şey söylemiyordu... Fakat buna mukabil her şeyden, o kadar canlı ve cazip bir şekilde bahsediyordu ki, insanlara tamamıyla yabancı gibi göründüğü halde onları, gayet iyi tanımıştı. Bilgilerindeki genişlik, görüşlerindeki hususiyet, his-

lerindeki asalet, beni hayran bıraktı. Tavırları, sade ve zarifti. Tatlı sesindeki, metruk çocukluk şikâyeti, sözlerine tarif edilmez bir tatlılık veriyordu. Uzun saçlarının sarı ipeği altındaki geniş beyaz alnı, çocuk gözleri gibi sâf, parlak, yeşil gözleri zaman zaman yüzünün feci çirkinliğini âdeta unutturuyordu. O günden sonra, sık sık birbirimizi görmeye başladık. Gecenin en geç saatlerine kadar karşı karşıya, sobasının ateşlerini karıştırarak konuşuyorduk. Sonra, karlı gecenin içinde, beni, evime kadar götürmek için inat ve ısrar ediyordu.

Sesinde olduğu gibi düşünce ve duygu tarzında da hüzün ve şikâyete meyil vardı. Fakat, mümkün olduğu kadar şen şeylerden bahsetmeyi bir vazife biliyordu. Evvelce tahmin ettiğim gibi, insanlığa düşman değildi. Sade, insanların hafifliğine karşı, küçük bir küçümseme duyuluyordu... Mesleğini, harikulâde denecek derecede iyi biliyordu. Sonra, güzel resim de yapıyordu...

Bir akşam, geçen boş zamanlarından istifade ederek, neden ortaya bir eser koymadığını sordum... Gözlerinden hafif bir hüzün gölgesi geçti :

— Farzediniz ki, iyi bir şey vücuda getirdim... Belki, sahibini merak edenler olacak!..

Dedi. O, sözünün arkasını getirmedi. Ben ise, başımı eğdim.

Altı ay evvel ölen hanım hakkında, sarih bir şey söylemek değil, küçük bir imadan bile çekiniyordu. Galiba pek büyük derdi olan insan, sadaka almaktan utanan, hakikî bir fakire benziyordu. Ben de, tıpkı sefaletini gizlemeye çalışan, bir fakire hitabeder gibi hürmet ve nezaketle söz söylüyordum...

Bir akşam, bana bazı kitaplarını gösterirken, bir tanesinin içinden, bir fotoğraf düştü. Altı ay evvel, hastanın başucunda gördüğüm güzel çocuk resminin aynıydı...

İlk defa olarak ona, ölen hanımdan bahsetmek kuvvetini buldum. Heyecanımı gizleyemediğim bir sesle :

— Bu resmin aynını, o gece, orada görmüştüm...

Dedim. Göz kapakları, hafifçe titredi. Beyaz alnına düşen bir saç demetini kaldırarak :

— On dört yaşındayken çekilmiş bir resim, dedi. Yüzümü. bu hale getiren kazadan birkaç ay evvel çektirmişlerdi...

— Demek, bir kazaya uğramıştınız...

— Evet, bir yangın, beni bu hale getirdi... Az kaldı ölüyordum. Sütninemin gayreti sayesinde kurtuldum... Kadıncağız, bana aklınca bir hizmet etmek istemiş olacak!.. O yaşta ölseydim, ailemde, güzel bir çehrenin hatırasını bırakarak dünyadan gitmiş olacaktım...

Süleyman Bey, hafifçe titreyen gözleriyle resme bakıyor, bu eski bir rüya gölgesini âdeta öpüyordu. Hafifçe göğüs geçirerek devam etti :

— Bütün bildiklerimde, bu güzel çehrenin hasretini bırakarak gitmek ne tatlı bir şey olacaktı... Fakat, niçin bunlardan bahsetmeli?..

— Mazinin de, kendine göre bir güzelliği var...

Dedim. Doğrudan doğruya şu sözleri söyledi :

— Anlıyorum ki, siz benim hissiyatımı merak ediyorsunuz?..

Mahçubane :

— Mademki, artık dostunuz oldum...

Dedim. Gözleri, hafifçe nemlenmişti. Bir damla yaşı zaptetmek ister gibi, göz kapaklarını indirdi. İnce elini; «O, neye yarar?» anlamında salladı...

— Bunu, bilhassa rica edersem...

— O kadar sade bir hikâye ki... Hiç bir büyük vakaya teması yok...

— Benim fikrime göre, olayların önemi, kendi büyüklükleriyle değil, uyandırdıkları tahassüs ve döktür-

dükleri gözyaşıyla ölçülür... En nâçiz bir ferdin sergüzeşti, bir milletin tarihi kadar şayan-ı dikkat olabilir.

Dedim. Sobada çıtırdayan ateşe, uzun uzun baktı. Anlatmaya başladı :

— 5 —

CANLI BİR MAZİ

Babam, Sultan Abdülhamid'in yaverlerinden bir paşa idi. Kim olduğunu söylemeyeceğim. Çünkü, hem hikâyem, onun hakkında size iyi bir fikir vermeyecek, hem belki, hatırasına fazla hürmet göstermeyeceğim. Nişantaşı'nda büyük bir konağımız vardı. Ben, orada doğdum, orada büyüdüm. İki kardeşim daha vardı. Fakat, ailem, beni onlardan çok fazla severdi. Ben, konağımızın, canlı bir süsü gibiydim. Babam en teklifli misafirlerine beni gösterir, annem, gittiği konaklara, nâdide bir ziynet gibi, beni götürürdü. En küçük yaşımdan beri kedi yavrusu gibi sevilip okşanmaya alışmıştım. Beni her gören: «Ne güzel çocuk!» sözleriyle yanağımı okşuyor ve bu hal benden ziyade anamı babamı, gururlandırıyordu...

Kardeşlerime, çok az yüz verirlerdi. Onlar, dadılarının odasında, hizmetçi çocukları gibi yaşarlardı. Ben âdeta, bir küçük şehzade idim. Ne yapsam, ne yaramazlık etsem, hoş görürlerdi. Babamın gözüne girmek isteyenler, beni sevmekle, methetmekle başlarlardı. Anneme gelen ricacı hanımlar, beni araya koyarlardı...

Kardeşlerim, biraz büyüyünce, leylî mektebe verilmişlerdi. Benim zayıflığımı bahane ederek, evde tahsil ettirmeye başladılar... İki hocadan hususî ders alıyordum. Tembel ve şımarıktım. Hem hiç çalışmazdım. Böy-

le olduğu halde, paşa babam, benim gayretimi methetmekle bitiremez :

— Bu çocukta dehşetli kafa var!..

Derdi. Hocalarım, tabiî başlarını sallarlar, onu tasdik ederlerdi. Daha küçücük bir çocuk olduğum halde, istikbalimden bahsederlerdi. İki yaş daha büyür büyümez, babam, padişaha yalvararak, beni hünkâr yaverliğine kabul ettirecekti. Dadılarım, daha bıyıklarım terlemeden, paşa olacağımı temin ederlerdi. Zaten, o vakit bunun emsali pek çoktu. Mamafih, ben, tuhaf bir çocuktum. Bu kadar saadet, bu kadar dikkat, dünya ikballerine karşı, bana o vakitten gına vermeye başlamıştı. Onlar üstüme düştükçe, ben, köşe bucak kaçmaya başlamıştım. O vakitler, en büyük merakım, camın üzerine kâğıt koyarak resim yapmaktı. Arasıra, Çengelköy'nde oturan bir teyzem bize misafir gelirdi. Teyzemin, ben yaşta bir kızı vardı: Seniha... (Süleyman Bey, bu ismi söylediği vakit, hafif bir hareketi zaptedemedim. O, pek iyi farkettiği halde, görmemiş olmak için, gözlerini indirerek devam etti.) Seniha, benim en iyi bir arkadaşımdı. O gelir gelmez, sütninemin odasına kaçar, gazetelerden kesilmiş vapur resimlerini pencerenin camlarına yapıştırır ve saatlerce üzerlerinden resimlerini yapardık. Bir gün, aklıma bir şey geldi :

— Seniha, camın üstünden resim yapmayalım da, ben senin resmini yapayım...

Dedim. Sevinerek ellerini çırptı... Kitaplardan birinde gördüğü bir genç kız resmini taklit etmek için saçlarını çözdü, eline, pencereden kopardığımız hanımellerinden karışık bir demet aldı. Birçok uğraştım. Bir türlü beceremiyordum. O, oturduğu yerde sıkılıyor, ikide birde: «Daha bitmiyor mu Süleyman?» diye soruyordu. Sonra: «Ne olur bitmeden göreyim!» diyordu. Nihayet, dayanamadı. Kitaptaki kıza benzeyen resmini görmek

için koştu. Ne yazık ki kâğıdımda acayip bir mahlûk resmi vardı. Sade hayal kırıklığına uğramakla kalmamıştı. İzzetinefsi de kırılmıştı :

— Ben, böyle miyim, benim ağzım, burnum böyle çirkin mi?..

Diye ağlamaya başladı. Ben, onu yanaklarından öptüm. Dilimin döndüğü kadar teselliye çalıştım :

— Sen öyle değilsin Seniha, ama ben resim yapmasını bilmiyorum da ondan. Büyüdüğüm vakit, elbette öğrenirim. O vakit, başına çiçekler takarız da öyle resmini yaparım...

Diye söyleniyordum.

Seniha buna imkân görmüyor :

— Ben büyürsem belki senden kaçırırlar. Başıma başörtüsü örterler...

Diye ağlamakta devam ediyordu.

Büyük adamlar gibi, elimizi şakağımıza koyarak, uzun uzun düşündük ve bir çare bulduk. Ben, büyüyünce, nasıl olsa evlenecek değil miydim? Başkasını alacağıma Seniha'yı alırdım. İşte, resim merakı, o gün sütannemin odasında, kendi kendimize nişanlanmamıza sebep olmuştu.

(Ev sahibi, bir zaman susarak alevlerin duvara vuran kızıllığını seyretti, sonra devamla):

— Seniha'nın babası, askerî bir doktordu. Bize, çok seyrek gelirdi. Aklımda kaldığına göre, paşa babam onu sevmez, hattâ onun yüzünden, teyzemin bile, bize gelip gittiğini fena bir gözle görürdü. Bir gün ondan bahsedilirken şöyle demişti :

— Hilmi Bey, kıymetli bir adamdır. Fakat, değil mi ki sadakati yok, değil mi ki şevketmeap efendimize kem gözle bakanlardan...

Sözün, arkasını hatırlamıyorum. Fakat şevketmeap efendimize kem gözle bakan bu doktor kaymakamından

korkmaya başlamıştım. Halbuki, hâlâ gözümün önünden gitmeyen şen, renkli çehresi, dolgun bıyıklarıyla onu o kadar severdim ki... Çok şakacı idi... Herkese isteyeceği ve anlayacağı gibi söz söylerdi...

Meselâ; benimle ve Seniha ile, çok kere koşmaca oynadığı olurdu. O, eve geldiği zaman, hizmetçiler, uşaklar saatlerce alıkoyarlar, dertlerini, hastalıklarını arkadaş gibi söylerdi. O da, onları, arkadaş gibi dinler, teselli ederdi. Öyle gürültülü ve tatlı bir gülmesi vardı ki, en hastalara, en dertlilere ilâç gibi tesir ederdi.

O vakitler, küçük aklımın bir türlü alamadığı bir nokta vardı. Hilmi Beyin; uşaklara nasıl muamele ediyorsa, paşa babama da öyle muamele etmesi idi. O, paşa babamı hiçe sayıyor gibi en lâubali tavırlar, en tuhaf kelimelerle konuşurken, paşa babam, hafifçe kaşlarını çatar, somurturdu.

Bir gün Seniha ile sofada oynuyorduk. Paşa babamın odasından birdenbire, sert kavga sesleri geldi. Kapının perdesinin arkasına gizlenerek, dinledik. Paşa babam :

— Olmayacak sözleri dinleyemem, dinleyemem, susunuz!..

— Vukuat, pek yakın vakitte daha ağırlığını işitmeye seni sevkedecek paşa. Gözünü aç, kalbinde biraz insaftan eser kaldıysa memleketin halini düşünürdünüz. Koca devleti...

Diye söyleniyor, pek ağır, pek fena şeyler söylüyordu.

Belki, kapıdan çıkıverirler, diye korkarak Seniha ile, sofanın nihayetindeki merdiven aralığına kaçtık ve orada betimiz, benzimiz kül gibi olmuş, neticeyi bekledik.

Nihayet, kapı açıldı. Hilmi Bey çıktı. Hızlı hızlı adımlarla bizim bulunduğumuz tarafa geliyordu. Ben, fena halde korktum. Hilmi Bey, paşa babama çok kızmıştı. Ya o hiddetle, bana da hiç alışmadığım bir muamelede bulunursa! Korkudan aklım altüst olduğu halde, merdi-

venlerden kaçıyordum. Hilmi Bey arkamdan: «Süleyman» diye bağırıyordu. Ben, daha hızlı kaçmak isterken yere düştüm... Düşmemle Hilmi Beyin, beni kollarında havaya kaldırması bir oldu. Korkudan ağlıyordum. Ne acayip şey. O, kahkahalarla gülüyordu. Sanki biraz evvel içeride, paşa babamın üstüne yürüyen, o adam değildi. Beni yanaklarımdan öperek:

— Ne oldun delikanlım, dedi. (Bana daima böyle hitap ederdi) Sakın bir yerini mi acıttın?..

Ben, daha kuvvetli ağlıyordum. O kahkahalarla gülerek:

— Ah, ne tabansız şey ya Rabbim!..

Diyordu. İçim, öyle bir ferahlamıştı ki... Tekrar yanaklarımı okşadıktan sonra, beni kollarından indirdi. Sonra kızına:

— Haydi, annene haber ver. Seniha, gideceğiz.

Dedi. Ben, cesaretlenmiştim:

— Siz, gece kalmaya gelmediniz mi ya?.. dedim.

— Öyle ama, pek acele işimiz çıktı, evlâdım... dedi.

Paşa babamın, Seniha'ya olan muamelesi, Hilmi Beyin bana yaptığı muamele gibi olmamıştı. Teyzem çarşafını giydikten sonra, her zamanki gibi, paşa babamdan izin almaya gitmişti. Babam, başını öteye çevirdi... Bir kelime bile söylemedi. Teyzem, onun pek hiddetli olduğunu görerek, gizlice çekilmişti.

Fakat, Seniha öyle yapmadı. Mutlaka, elini öpmek istiyordu. Fakat, paşa babam, onu; üstüne sıçrayan bir kedi yavrusu gibi şiddetle itti. O anda kalbimde, nazik bir şey kırıldı. Bu kırılan, o güne kadar babama olan derin muhabbetimdi. O günden sonra, ne vakit beni kollarına aldıysa, gözümün önüne o çirkin hareketi geldi ve gönlümün içinde tuhaf bir üşüme duydum. Gözleri dolu dolu olan Seniha'yı elinden tutarak, sütninemin odasına

götürdüm. Yaşımızın küçüklüğüne rağmen, artık birbirimizi göremeyeceğimizi anlamıştık.

Oyuncaklarımın, en kıymetlilerinden seçerek ona vermek istedim. O, küçük bir lastik toptan başka bir şey almadı. Ayrılırken, ikimizin de gözlerimizden yaşlar boşandı.

— Seniha, dedim. Ben, artık yakında hünkâr yaveri olacağım. Bana varacaksın ya!..

O, sade ağlıyordu. Çenesini okşayarak devam ettim:

— Paşa babam, razı olmazsa diye mi korkuyorsun. Hiç korkma, ben senin hatırın için, hünkâr yaverliğinden de vazgeçerim.

Ona, daha birçok ümit ve teselli verici sözler söyledim. Dışarıda annesi, babası onu arıyordu. Hizmetçiler:

— Seniha nerede? Seniha hanım!..

Diye bağırışıyorlardı. Onlar çıktıktan sonra, konağın üstündeki taraçaya çıktım. Uzun sokağın nihayetinde kayboluncaya kadar, onları gözlerimle takibettim.

— 6 —

SÜRGÜN EDİLEN ADAMI

Bu vakadan galiba, az bir zaman sonra idi. Konakta, birdenbire korkunç bir havadis çıktı. Bir gece kanunlar, jandarmalar, teyzemin evini basmışlar Hilmi Beyi Zabtiye Nezaretine götürmüşler. Zavallıyı galiba Fizan'a sürgün edeceklermiş...

Nefesim tutulmuş, benzimde bir damla kan kalmamış, önüme gelene yalvarıyor, havadis dileniyordum. Herkesten çok, annemin malûmatı olması lâzım gelirdi. Fakat annem de başını çatmıştı. Gözleri kıpkırmızı idi. Israrlarıma :

— Bilmem... Sana ne?..

Gibi kelimelerden başka cevap vermedi.

Arasıra, ihtiyar sütninemle beraber mutfağa giderek, uşaklar ve aşçılarla konuşuyorduk. O gece, yemekten sonra, sütninemi sürükleye sürükleye mutfağa götürdüm. En doğru haberi onlardan alabileceğimi zannediyordum. Filhakika o gece, hepsi, baba gibi sevdikleri Hilmi Beyin başına gelenlerden bahsediyorlardı. Sütninem, söze karıştı :

— Acaba, paşaya yalvarsalar kurtaramaz mı?..

Dedi. Arabacı :

— Sahi, iyi dedin. Süleyman Bey yalvarsın. Paşa, onun hatırını kırmaz. Haydi tosunum. Sen git, paşa babanın eteğini öp. O bulur kolayını.

Dedi. Uşaklar, hep bana yalvarıyorlardı. Ben, küçük elimi başıma dayıyarak, babamın gönlünü yumuşatmak için söylenmesi lâzım gelen sözleri arıyordum. Sade, Hilmi Beyi, o kadar seven aşçıbaşının bir şey söylememesi nazar-ı dikkatimi celbediyordu :

— Sen ne diyorsun, aşçıbaşı?

Diye sordum.

İhtiyar adam, kocaman bir tencerenin içine yarı beline kadar eğilmiş :

— Vazgeç, dedi. Para etmez.

Aşçıbaşı, sözünü sakınmayan bir adamdı. Manalı manalı arkadaşlarına bakarak :

— Hani ne derler, zehirden şifa... Sonra bana: «Sen babana yalvar da Hüseyin'i benim yerime aşçıbaşı yapsın. Ben, yarın gidiyorum» dedi.

Hepsi etrafını almışlardı. Bu birdenbire verilen kararın manasını soruyorlardı.

— E, İstanbul bu. Ne olur, ne olmaz. Bir gün hafiyenin biri çıkar da...

Sözünü bitiremedi. Sütnineme :

— Haydi, odamıza gidiyoruz sütnine... Benim çok uykum geldi.

Dedim.

O gece, yatağımda uyuyamadım. Zehirden şifa ne demekti? Hilmi Beyi zehirleyen benim babam mıydı? Sonra, ihtiyar aşçı, hafiyeden bahse ne için lüzum görmüştü? Çocukluğumdan beri manasını düşünmeden işittiğim birçok karanlık sözler beynimin bir köşesinde birer birer uyanıyor, korkunç renklerle aydınlanıyordu. Paşa babama, birçok kimselerin hafiye dediğini duymuştum. Acaba bunu o mu yapmıştı?.. Aşçıbaşı, mutlak, bunu söylemek istemişti... Ya ihtiyar adamın dediği doğru ise...

O gece, sabaha kadar, yatağımda gizli gizli ağladım. Sabahleyin gözlerimi kırmızı, beni süzgün ve renksiz görenler, hasta zannettiler.

Kararımı vermiştim. Ne olursa olsun, paşa babama açıkça her şeyi soracaktım. Eğer yalansa, beni temin eder, cam kavanoz altına kapatılmış baykuş gibi gönlümde bunalan, can çekişen aşkımı, ona iade ederdim. Değilse... O vakit ne korkum kalacaktı, yalnız bulunduğu bir sırada, odasına girdim. Kapının yanında korkarak durdum. Paşa babam :

— Neye kucağıma gelmiyorsun Süleyman? dedi. Beni dizlerine oturttu. Senin bir yerin mi ağrıyor?..

Sesim titreyerek :

— Bu gece, hiç uyumadım paşa baba...

Dedim. Bir türlü bir mukaddime bulamıyordum. Korkumdan, en son söylenmesi lâzım gelen şeyi, en önce söyledim :

— Hilmi Beyi, sen mi Fizan'a gönderiyorsun?..

Dedim. Paşa babam, birdenbire şaşırdı. Sakalı, dudakları korkunç bir şekilde titreyerek bana bakıyordu. Boğuk bir sesle :

— Kim haltetti bunu?..

Dedi.

Beni, kirli bir şey gibi dizlerinden silkerek attı. Anlaşılmaz bir şeyler mırıldanıyordu. Artık şüphem kalmamıştı. Nereden bulduğumu bilmediğim bir süratle, kollarımı kavuşturdum. İlk defa, ona «Siz» diye hitabederek:

— Yazık paşa baba, dedim. Siz, çok fena bir iş yaptınız.

Şaşkınlığı, şimdi büyük bir hiddete dönmüştü. Kolumu şiddetle kavradı :

— Kim söyledi? Söyle o köpeği bana yumurcak! Onu yerin dibine sokayım, dedi.

Can acısından: «Aşçıbaşı» diye bağıracaktım. Fakat ne oldu, kim ilham etti, bilmiyorum. Dişlerimi sıktım. Yüzüne karşı acı acı :

— Ben, hafiye değilim.

Dedim.

Paşa babamın, arkasından vurulan bir adam gibi, kollarını havaya kaldırdığını gördüm. Ötesini bilmiyorum. Üstüme müthiş bir baygınlık gelmişti. Bu baygınlık üstüne, bir hafta hasta yattım. Gönlümde tamir edilmez bir kırgınlık vardı. Hayatın ilk rüzgârı, oradan esmiş, bütün sevgilerimi, temennilerimi çocukluğumun bütün rüyalarını söndürmüştü.

Pencerenin önünde sessiz ve hareketsiz, saatlerce oturarak, ağır ağır, gökten geçen bulutları seyrediyor, uzaktaki, bir gazinoda sabahtan akşama kadar çalınan bir lâternanın sesini dinleyerek ağlıyordum.

Babam aramızda hiç bir şey geçmemiş gibi, bana gayet iyi muamele ediyordu. Annem, beni söyletmek ve güldürmek için türlü şeyler icadediyordu. Fakat, artık beni güldürmek kabil olmuyordu. Harikulâde bir sevmek ve sevilmek ihtiyacıyla dünyaya gelmiş bir çocuktum. Onun için, aileme karşı, müebbeden kapanan kalbim, sütnineme karşı açılmıştı.

Sütninem, Ezineli bir kadındı. Yaşlandığı, işe yaramadığı için birkaç defa memleketine göndermek istemişlerdi. Fakat, benim gözyaşlarıyla ettiğim rica üzerine evde alıkoymuşlardı. Beni, evde en ziyade seven ve anlayan o idi. Yaşımla uygun olmayan bu çocuk aşkını, kadıncağız, ne iyi hissetmişti. Gece, beni yatırdıktan sonra yatağımın başucuna oturur, bana Seniha'dan bahsederdi.

Ne kadar tuhaf ki, onun birkaç sözü, beni tamamıyla bahtiyar etmeye, rüyalarımı uyandırmaya kâfi gelirdi. Uzun sükûnlarımdan ve hüzünlerimden sonra, bu rüyâlar, ne tatlı bir teheyyüçle içimde uyanırdı.

Ev sahibim; hafifçe içini çekerek :

— Ah, o günler.

Dedi ve gözleri, eski bir rüyanın izlerini arar gibi pencereden karlı geceye daldı.

— 7 —

ZAVALLI SENİHA

Bir sabah şafak sökerken uykudan uyandım. Daha herkes uyuyordu. Kimseyi uyandırmadan giyindim. Yavaşça bahçe kapısından çıktım. O vakte kadar, beni hiç yalnız sokağa bırakmamışlardı. Büyük bir adam gibi, paltomun yakasını kaldırarak tramvay yoluna indim. Kararımı vermiştim. Ne olursa olsun, o gün Beylerbeyi'ne, teyzemin evine gidecek, Seniha'yı görecektim.

Teyzem, beni yalnız görünce şaşırdı. Fakat, aynı zamanda sevinmişti de. Bir yandan, yanaklarımı, gözlerimi öpüyor, bir yandan da telâşla :

— Nasıl geldin, nereden çıktın?..

Diye soruyordu. Bu suale cevap hazırlamamıştım.

Gözlerime kadar kızardığımı hissederek :

— Sizi göreceğim geldi de ondan...

Diyordum. Teyzem, nihayet zorlayarak hakikati itiraf ettirdi.

— Paşa babana, annene niçin bu itaatsizliği ettin? diye bana darılıyor. Ya maazallah yolda başına bir kaza geleydi ne cevap verirdik?

Diyordu. Gözlerim dolmuştu. Biraz daha söyleseydi, hastalıktan sonra, âdet ettiğim üzere uzun uzun ağlayacaktım. Bunu teyzem anlamış olacak ki, fazla üstüme varmadı ve başka şeylerden bahsetmeye, konaktan haberler istemeye başladı.

Buraya, sırf Seniha için geldiğim halde, onu sormaya bir türlü dilim varmıyordu. Neden onun ismini anamıyordum? Bilmiyorum. Fakat âdeta utanmaya benzer bir şey hissediyordum.

Anlaşılan, aşkın yaşı olmadığı için sevenler, ne yaşta olurlarsa olsunlar, hep birbirlerine benziyorlar.

Nihayet, dışarıdan, Seniha'nın ince sesinin :

— Dilber, annemin yanında kim var?

Diye bağırdığını işittim. Teyzem gülerek :

— Seniha'ya darıldın mı? Ses versene!..

O vakit koşarak kapıdan çıktım. Seniha, daha yeni uykudan kalkmıştı. Sarı saçları dağınık, elâ gözleri mahmurdu. Beni görünce, sevinçle bir çığlık kopardı. Merdivenin üç basamağının üstünden, top gibi kendini kucağıma attı. Şiddetten, ikimiz de yere yuvarlandık. Gürültüye koşan annesi, kapının önünde gülüyordu.

Benim için, yıllardan uzun gelen ayrılığımızdan sonra, bu ilk buluşma, böyle gülünç bir neticeye ermemeliydi. Bu düşme, aşkımın izzetinefsine çok ağır gelmişti. Fakat ne ziyanı var! Değil mi, artık Seniha ile beraberdim.

Teyzem, ikide birde bana dikkatli dikkatli bakıyor:

— Sen ne kadar solmuşsun, Süleyman...

Diyordu.

— Hastaydım teyze, dedim. Siz de mi hastasınız teyze? Ben de sizi zayıf gördüm.

Dedim.

Teyzemin, şen çehresi hafifçe çatıldı, içini çekerek ve gözlerini önüne indirerek :

— Biz mi? Tabiî...

Dedi.

Ben, niçin onların süzgün olduğunu bilmiyor muydum? O halde, niçin sormuştum? Seniha'yı görmek sevinci, bana onların acısını unutturmuştu. Demek, ben de babam gibi sade kendini düşünen fena bir insandım. Küçük aklımla bir büyük adam gibi muhakeme ettim. Bu küçük, sevimli evin direğini yıkan adamın oğlu olduğum halde, ne yüzle bugün buraya gelmiştim? Teyzem, ne büyük kalpli bir kadındı ki, beni kapısından kovmamıştı. Ben, galiba, hisleri yaşına nispetle marazî bir surette fazla inkişaf etmiş bir çocuktum. Teyzemin ellerini tuttum. Gözlerimden yaşlar boşanarak, mazlum mazlum boynumu büktüm :

— Bak teyze, dedim. Bana, niçin hastalandın, diye sordun. Sen, niçin hastalandın, zayıfladınsa ben de onun için hastalandım.

Teyzem büyük bir heyecan ile boynuma sarıldı. Gözlerinden gelen yaşları zaptetmeye çalışarak benim gözlerimi kuruttu. Sonra, Seniha ile beraber bana reçel, peynir getirdi, çay pişirdi.

Hemen, iki saate yakın bir zamandan beri orada kaldım. Nihayet teyzem :

— Süleyman dedi. Ben, bilirsin ki seni Seniha'dan çok severim. Aylarca evimde dursan, yine sana doyamam. Amma, evdekiler, fazla merak ederler. Haydi seni götüreyim...

Sözleri çok doğruydu. Ayağa kalktım; paltomu alarak :

— Ben, kendi kendime giderim teyze...

Dedim.

— Yok, ne mümkün? Seni kendi kendine bırakır mıyım? Oraya kadar götürürüm. Zaten, İstanbul'dan da alacaklarım var. Haydi Seniha, senin de saçlarını tarayayım, hazırlanalım.

Teyzem, beni konağımızın köşe başına kadar getirdi. Orada :

— Haydi Süleyman. artık git. İstersen bize geldiğini hiç söyleme!..

Dedi.

Ben, içeri girdiğim zaman, konağı karmakarışık buldum. Hizmetçiler bağrıştılar. Uşaklardan biri, beni kucağına aldı. Paşa babama, anneme müjdeciler koştu, artık aranmasın, diye zabıtaya haberler gitti.

Tam, sekiz gün, beni bir suçlu gibi, sorguya çektiler. Fakat ağzımdan bir tek söz alamadılar. Sekizinci sabah, yine sokağa kaçıyordum. Fakat, bu sefer yakalandım. Çünkü hizmetçilere, bu hususta kesin emirler verilmişti. Bu ikinci firar teşebbüsünden sonra, kendim de pişman oldum. Çünkü bilmeyerek sütnineciğime ve ondan sonra da kendime büyük bir fenalık etmiştim.

Sütnine, çok ihtiyar, artık çocuğu idare edemiyor, odadan kaçırıyor da haberi olmuyor, diye düşünmüşler ve benim yeniden firar etmeme meydan vermemek için, Sultanselim'deki akrabalarından birine, misafir göndererek, zavallıyı konaktan çıkarmışlardı.

Eve dönüşümde, konakta bir İngiliz mürebbiye buldum. Bundan sonra, her şeyime o bakacaktı. Odamda, artık büyük bir adam gibi yalnız yatıyordum. Sütninemden, bu son sevgimin tesellisinden de mahrum kaldığım uzun gecelerin acısını, bir türlü unutamıyordum. Pek er-

ken uyandığım bir sabah, bahçeye inmek istemiştim. Daha, sofayı geçmeden, önümü kestiler. Maksadımın kaçmak olmadığını bir türlü anlatamadım.

Bu koca konakta, artık mahpus bir kuş ömrü geçiriyordum. Fazla olarak, gece, ben yattıktan sonra, kapıyı üstüme kilitliyorlar, artık kaçmayacağım hakkındaki yeminlerime bir türlü inanmıyorlardı.

Süleyman Bey, bir zaman sustu ve derin bir heyecan ile şu sözleri ilâve etti :

— İşte, odamda kilitli olduğum bir gecenin sabahına karşı, konakta yangın çıktı. Haykırdım, feryat ettim. Beni aklına getiren, imdadıma gelen olmadı. Pencereden, kopardığım feryadı pek geç işittiler. Sonradan, haberi aldığıma göre, nihayet cesur bir itfaiye neferi beni baygın bir halde ateşlerin içinden kurtarmış... Fakat, yüzümün bir kısmı yandıktan ve ben, bu hale geldikten sonra...

— 8 —

KAZADAN SONRA

Kazadan sonra, hemen bir aya yakın bir zaman, yatakta kaldım. İlk günlerde etrafımda, gözyaşı ve ümitsizlikten başka bir şey hissetmedim. Sütninem konaktan çıktığı günden beri, Sultanselim'de, bir akrabasında misafirmiş. Vapura bineceği gün, kazayı haber almış... Ağlaya ağlaya, bizim Erenköyü'ndeki köşkümüze gelmiş.

Paşa babam ve annem, birbirimizin ne kadar kıymetlisi olduğumuzu bildikleri için onu, memnuniyetle kabul etmişler. Bu defa ölmeden benden ayrılmamak kararıyla gelen sütninem, yatağımın başucundan ayrılmıyor, halîm, tatlı yüzünde nihayetsiz bir yeis ile yatağıma eğiliyor, acılarımı paylaşıyordu.

Sönük, mahzun nazarlarında, hem muhabbet, hem de pişmanlık vardı. Evet, pişmanlık... Saf kadıncağız, kazanın bütün günahını kendi üstüne alıyor :

— Hep kabahat benim... Ben burada olsaydım, seni orada bırakır mıydım? Paşa baban, beni kovduğu vakit, ayaklarına kapanaydım, belki, beni konakta bırakmaya razı ederdim.

Diye ağlıyordu.

Arasıra, beni kollarına alıyor. Bebek gibi sallayarak uyutuyordu. Yüzüme baktıkça, gözyaşlarını zaptedemiyor; yüzümü görmek ister gibi, başını başıma yaklaştırıyor. Fakat; bu zavallı çehrenin korkunç yaraları arasında dudaklarını koyacak yer bulamıyordu. O vakit, heyecanla ellerimi tutuyor, onları uzun uzun öperek :

— Senin ellerin, kız ellerinden güzel... Gözlerin de öyle!..

Diye, beni teselli ediyordu. Sütninem, benden ayrılmak korkusu ile, gözlerimden hiç öpmezdi.

Hemen, bir hafta, uyku uyumadı. Yatmasını, yemek yemesini söyledikleri zaman :

— Uykum yok!.. Karnım tok!..

Diyordu. Halbuki, biçare, çok ihtiyardı. Fazla olarak benim iniltilerim, şikâyetlerim, yanımızdaki evdekileri bile rahatsız ediyordu.

Evvelâ hayatımdan ümidi kesmişlerdi. Fakat, böyle korkunç bir çehre ile, bitmek bilmeyen bir ömrün acılarına tahammül etmek mukaddermiş.

Ben, istikbalde çekeceğim acıları o kadar kuvvetle tahmin edememiştim. Korkunç bir kabuğun içine gizlenmiş, nâdide bir sedefe benzeyen ruhuma, —bu aşk için yaratılmış nazik, hassas şeye— pusu kuran felâketi bütün genişliğiyle görememiştim.

Bir gün, sütnineme, Seniha'dan haber sordum. Benim başıma geleni bilmiyor muydu? Niçin, beni bir kere

görmeye gelmemişti? İhtiyar kadın, bana pek dürüst bir şey söyleyemedi.

Birkaç günden beri ailemin bana karşı vaziyetinde bir tuhaflık hissediyordum. Sözlerde değişmiş bir şey yoktu. Annem, hâlâ bana :

— Cicim, güzelim!..

Diyordu. Fakat, herkesin gözlerinde bir şey gizlendiğini hissediyordum. Annem, günde, bir iki defa yanıma gelir, beni güldürüp eğlendirmeye çalışırdı. Annemin bu hareketinin gönülden gelme bir şey olmadığını, sırf, bir vazife ifa etmiş olmak için yanımda bulunmaya katlandığını hissederdim. Bana, sadaka gibi ağır gelen bu ziyaretleri kısa kesmek ve bir de fazla söz söylemeye mecbur kalmamak için, başımı yastığıma koyar, uyur gibi yapardım.

Bir akşam üstü, yine aynı oyunu oynamıştım. Annem, usulcacık kapıdan çıkarken, paşa babam, memnun; büyük bir sevinçle içeriye girdi. Üniformasından ve kordonlarından saraydan döndüğünü anladım. Annem parmağını dudağına götürerek :

— Sus paşa, çocuk uyuyor!

Dedi. O vakit, yavaş yavaş konuşarak, başımın ucuna geldiler. Paşa babam; gayet karışık, rabıtasız, fakat meserret dolu bir tavırla şunları söylüyordu :

— Ne saadet, ne büyüklük... Şevketmeap efendimizin huzuruna çıktım... Bir haftada, üç defa hastamızın hatırını sorduğundan dolayı arz-ı sadakat ettim... Hanım, sen anlamıyorsun... Şevketmeap efendimiz, herkesin hatırını sormaz... Konağın yeniden yapılmasına yardım için verdiği ihsandan başka, yüz elli altın da, bu çapkın namına ihsan etti.

Annem :

— Neme lâzım, dedi. O, hünkâr yaveri olduğu zaman ne ihsanlar alacaktı...

Babam, biraz kederlenir gibi oldu :

— Evet, cidden iftihar edecektik... Ne yapalım, kader... Her neyse, çocuğumuz bir tane değil ya!.. Behçet de iki sene sonra onun yaşına gelir.

Paşa babam, yavaş yavaş yatağıma yaklaştı. Galiba uzun uzun yüzüme baktı. Sonra :

— Amma da berbat olmuş ha... Hani, büsbütün ölseydi, bence daha iyi idi...

Dedi. Annem :

— İlâhî paşa, varsın sağ olsun da yüzü böyle kalsın. Hem belki, vakit geçerse, biraz daha bir şeye benzer.

Paşa babam :

— Öyle deme hanım, bu suratla neye yarar?

Diyordu. Annem :

— Sokakta kalacak değil ya... Bizden artan para, onu ömrünün sonuna kadar rahat rahat yaşatır... Haydi, biz gidelim.

Paşa babam, önden çıktı. Annem arkasından çıkarken, her nedense, birdenbire döndü. Ve benim, dalgın gözlerle baktığımı gördü. Kadıncağızın birdenbire rengi değişti :

— Sen uyumuyor muydun Süleyman?..

Dedi. Cevap vermedim. Göz kapaklarımı indirdim. Ve annem, perişan bir tavırla dışarıya çıkıncaya kadar hiç bir harekette bulunmadım.

Maddî acılarım artık durmuştu. Fakat, o geceki ıstırabım, her zamankinden ziyade oldu. Galiba gemileri kazaya uğrayan seyyahlar da, ıssızlıkları etrafındaki hudutsuz mesafeler karşısında aynı şeyi hissederler.

— 9 —

YALNIZLIK GÜNLERİ...

Talihimin, yüzüme taktığı o korkunç maskeyi ilk defa aynada gördüğüm vakit kalbimden neler geçtiğini tabiî tasavvur edersiniz. Sütninemin masallarında dinlediğim perilerden biri, bilinmez bir günah için meşum elini yüzümden geçirmiş, beni sonsuz bir kimsesizliğe ve acıya mahkûm etmiş sandım.

Bir zamandan beri, sofraya iniyordum. Ailemin muamelesi, zahiren değişmemişti. Fakat, ben aralarında bulundukça, kimsenin gülmeye, neşelenmeye cesaret edemediğini hissediyor, lokmalarım boğazıma tıkanarak gözlerimi tabağıma dikiyordum.

Hikâyenin başında söylediğim gibi, ben, konağın canlı bir ziynetiydim. Misafirlerimiz geldiği vakit, sofradaki çiçek vazolarını nasıl süslerlerse beni de öyle itina ile giydirirler, hazırlarlardı.

Bir gün, annemin misafirleri vardı. Annemin çehresinden, bir şeye canı sıkıldığını, hizmetçilere gizli bir şeyler söylediğini gördüm. O sabah, beni gördükçe sinirli bir hareketle başını çeviriyordu. Yavaşça yanına yaklaştım :

— Anne, dedim, bundan sonra, misafir geldiği zaman, ben, sütninemle beraber, kendi odamda yemek yiyeyim, e mi?

Galiba, bu sözü benden hiç beklemiyordu. Sert çehresini, birdenbire, tatlı bir mahzunluk aldı. Yüzümü, göğsünün üstünde saklayarak saçlarımdan birçok defalar öptü. Hastalığımdan sonra, bunlar, annemin ilk ve son buseleriydi.

O günden sonra, ben, sütninemle beraber, ayrı yaşamaya, ayrı yemek yemeye başladım. İhtiyar kadın, be-

nim için ayrıca yemek takımları tedarik etmişti. Aşçının yemeklerini beğenmez, benim için, ayrı yemek pişirirdi. Onun yanında arasıra derdimi unuttuğum, neşelendiğim bile olurdu.

Babam, annem, kardeşlerim; beni ne kadar ihmal ederlerse, o, o kadar muhabbetini, şefkatini artırıyordu. Ailem, beni artık iyiden iyiye ihmal ediyordu. Elbiselerimin kirlendiğini, potinlerimin eskidiğini sütninemin ısrarları olmadıkça farketmiyorlardı.

Gündüzleri, akşam oluncaya kadar civardaki ağaçlıklarda, kendi kendime oynuyordum. Saçlarım, kız saçı gibi uzamıştı. Paşa babam, bir defa kızdı :

— Kestirin şunları!..

Diye bağırdı. Bereket versin, annem araya girdi. Onun kulağına bilmem neler söyledi de, bu fikrinden döndürdü. Bu, gözlerimle beraber yegâne güzel kalan şeylerden de beni mahrum etmekteki haksızlığı anlatmış olmalı. Filhakika, saçlarım, benim yegâne tesellimdi. Yalnız kaldıkça, bahçenin tozlarıyla dolan bu biçare güzel şeylerle yüzümü bir peçe gibi örter, aynanın karşısında, eski çehremin rüyasını uyandırmaya çalışırdım.

Eski şımarıklıklarım geçmiş, halîm, nazik bir çocuk olmuştum. Bahçıvanla bahçe suladığım, aşçıya taze soğan topladığım çok oluyordu. Kendimle eğlendirmemek için, o kadar ihtimam ederdim ki, uşaklar, hizmetçiler kederime hürmet eder, eğlenen değil, acıyan gözlerle bana bakarlardı. Ailemin şefkat hususunda, bana hizmetçilerden, uşaklardan daha az cömert davrandıklarını bir türlü aklımdan çıkaramayacağım.

Onlara, bir an itaatten ayrılmıyordum. Benden memnun olsunlar diye, derslerime çalışıyor, onlara akla gelmez hizmetler ediyordum. Fakat, ne çare ki, bu gayretler büsbütün aksi bir tesir yapıyordu. Bir gün, annem için, nâdide bir çiçek demeti hazırladım. Küçük bir te-

şekkür bile etmedi. Paşa babamın, bir hastalığında, sabaha kadar, odasını beklemek, hizmetini görmek istedim. Bütün bu gecenin zahmetini ve uykusuzluğunu göze alan minimini bedbahta :

— Haydi; senin bana edeceğin en büyük iyilik, gözümün önünden çekilmen olacak!..

Diye mukabele etti...

Bu söz, beni, o gece sabaha kadar ağlattı. Sabahleyin, erkenden giyindim. Eski bir çantaya; ekmek, peynir koydum. Köpeğimle beraber köşkten kaçtım.

Sütninemden sonra, bana en yakın olan mahlûk, siyah köpekti. Yavrularını, çuvala doldurup götürdükleri günden beri, bütün muhabbetini bana vermişti. Ellerimi yalar, şikâyete benzer hafif iniltiler çıkarırdı. Gözlerime dikilen merhametli ve mahzun gözlerinde etrafımdakilerden çok insanlık var zannederdim.

O sabah, köpeğimle beraber yola düştük. Artık, bir daha dönmemeye karar vermiştim. Bostancı'ya doğru giden tenha ve tozlu yolda, bir hayli yürüdük. Yoruldukça oturup dinleniyor, çantamı açarak, yemek yiyorduk. O gün, akşama kadar, böylece boş kırlarda gezindim. Fakat, günün saatleri ilerledikçe sabahki neşem kaçıyor, cesaretim kırılıyordu. Biraz daha yaşlı olsaydım, mutlaka iş arardım. Fakat, daha on ikisini bile bitirmemiştim ve cebimde beş kuruştan fazla param yoktu.

Güneş batarken birdenbire bir korku geldi. Etrafımdaki ağaçlarda gölgeler gezinmeye, rüzgârlar ötmeye başlamıştı. O vakit, köpeğimle beraber yola düştük. Evvelâ hafif bir mehtap vardı. Sonra, ay da battı. Karanlıkta, yolumu kaybettim ve bir ağaç kovuğu bulup geceyi geçirmekten başka çare kalmamıştı. Köpeğim, benden daha gayretli çıktı. Şaşkınlığımı, korkumu anlamış gibi, uluyarak beni karanlıkta yürütmeye başladı.

Köşke vardığımız zaman geceyarısını geçmişti. Kim bilir, ne telâş etmişlerdi. Şüphesiz, yine polislere haber verilmişti. Fakat, köşkün pencerelerindeki aydınlıkları sönük, bahçeyi sessiz gördüm. Yavaşça mutfaktan girdim. Göreceğim ağır muameleden korkarak, sessiz sedasız mutfağın yanına geldim. Herkes uyumuştu. Sade, kapının dışında hafif bir gölge duruyordu. Benim ayak sesimi işitince, bu gölge hareket etti. Meğer, sütninemmiş. Ağlaya ağlaya boynuma sarıldı. Bütün gün, önüne gelene sorarak, yalvararak, ağlayarak sokakları dolaşmış. Artık ümitsiz bir halde kapıya oturmuş.

— Ben, şimdi onlara ne cevap vereceğim, sütnine?

Dedim. Beni teskin etti :

— Karakola haber verdiler... Şimdi, uyuyorlar... Yarın sabah, ben haber veririm... Sen korkma!..

Dedi.

— Paşa babam, annem, ne diyorlar?..

Dedim.

— Ne desinler? O kadar kızmadılar... Yatarken unutmuşlardı bile... Başımı eğerek :

— Peki sütnine, haydi beni yatır!..

Dedim.

Bu darbe, bana bir zehirli hançer gibi geldi. Demek, benim sokaklarda bir yerde, meselâ, bir bostan kuyusunda ölmüş olmamın muhtemel olduğu böyle bir gecede onlar kapalı pencerelerinin arkasında sakin sakin uyuyorlardı...

— 10 —

MEKTEPTE İLK GECEM

Ertesi gün, beni sorguya çeken, nereye gittiğimi soran olmadı. Mamafih, uşaklara gözlerini üstümden ayır-

mamaları tembih edildiğini sonradan öğrendim. İki hafta sonra bir akşam paşa babam beni odasına çağırdı ve artık büyüdüğümü, ciddî bir surette tahsil görecek yaşa geldiğimi, ağır bir nutuk ile anlattıktan sonra, padişahın kerem ve âtıfeti neticesi olarak beni Galatasaray Sultanisi'ne —leylî, meccanî— kaydettirdiğini söyledi.

Ertesi sabah, sütninemle köpeğim, beni istasyona kadar uğurladılar... Sütninem, büyük bir seyahate gidiyormuşum gibi, hem bana mendil sallıyor, hem de gözlerini siliyordu. Köpeğim, ihtiyar bacaklarının bütün kuvvetiyle, eski istasyona kadar treni kovaladı.

Pencereden başımı çıkarttım. Paşa babam görmesin diye, yaşlı gözlerimi, rüzgâra tutup kuruttum.

Mektepte, babam beni evvelâ müdürün odasına götürdü. Müdür, onunla konuşurken ikide birde dönüyor, endişeli bir tavırla yüzüme bakıyordu. Nihayet, hafifçe kaşlarını çatarak :

— Kaç yaşındasın oğlum?..

Diye sordu. Benim yerime, babam cevap verdi :

— On ikisini sürüyor. Hususî tahsili de fena değildir. Uslu, çalışkan ve kabiliyetli bir çocuk... Öyle değil mi Süleyman?

Başımı sallayarak tasdik ettim.

Müdür, bir zaman düşündükten sonra :

— Ben de ayrıca mubassırlara emir veririm. Arkadaşlarının izaç etmesine meydan vermememeye gayret ederiz. Talebelerimiz asil çocuklar. Fakat, çocukluk bu ya efendim. O yaşta insan tuhaf olur.. Bahusus mektepte eskiler, yenilere, bidayette, az çok tuhaf muamele ederler.

Müdür, tereddütle ve biraz şaşırarak söylüyordu. Sonra, bir zaman da benim anlayamayacağım kadar hafif sesle konuştular. Nihayet, paşa babam, bana müdürün yanında da uzun bir nutuk verdikten sonra, çıkıp gitti.

Müdürün karşısında yalnız kalmıştım. O, artık bana bakmıyor, önündeki kâğıtları karıştırıyordu. Yanındaki zile basarak sakallı bir mubassır çağırttı. Ve onunla da gizlice konuştuktan sonra, beni teslim etti.

O gün, beni akşama kadar mubassırların odasında alıkoydular. Gelenler bir kere, tuhaf nazarlarla yüzüme bakıyorlar, sonra, hiç aldırmadan, konuşup eğlenmelerine devam ediyorlardı.

Akşam karanlığı çöküp lambalar yandıktan sonra, sakallı mubassır, beni mütalâahaneye götürdü. Biz, kapıdan girer girmez, mütalâahanede bir gürültü koptu. Talebeler beni görebilmek için yerlerinden kalkıyorlar, garip bir hayvan seyreder gibi, birbirlerini itip kakarak gülüşüyorlardı. Sakallı mubassır, birkaç tevkif, izinsiz dağıtmadan sükûtu iade edemedi.

Şimdi artık sınıf sükûn içinde idi. Başımı önüme açılmış bir kitaptan kaldırmaya cesaret edemiyordum. Arasıra, hafif gülmeler, gizli konuşmalar işitiyordum. Göğsüm tıkanmış, gözlerim, düşmeye cesaret edemeyen yaşlarla yanarak, yüzümü ellerimin içinde saklamaya çalışıyordum.

Sağımdaki arkadaşım, kolumu çimdikleyerek

— Öteye git!..

Dedi. Biraz öteye gittim. Bu defa solumdaki çocuk, ayağıma gizli bir tekme attı. Pis bir şeyi iter gibi

— Çekil yanımdan!..

Dedi. O vakit, deliğinde, dikenler ve bıçak uçlarıyla tehdit edilen bir hayvan gibi büzüldüm. Fakat, nafile, çimdiklerin ve tekmelerin arkası bir türlü kesilmiyordu. Ağlar gibi bir sesle :

— Ne istiyorsunuz benden?.. Ben, ne yaptım size?

Dedim.

Hep birden gülüştüler. Sesler, tekrar yavaş yavaş yükseliyordu. Arkadaki sıradan birisi haykırdı

— Paşa baban, sana kitap alacağına, niçin yüzüne bir maske almadı?

Yeniden bir kahkaha fırtınası koptu. Sakallı mubassır, yine birçok ceza ile gürültüyü teskin ettikten sonra, beni arka sıraya götürdü.

Büyük yatakhanede geçirdiğim ilk gece de, unutamayacağım gecelerdendir. O gece, ne kadar ağladım. Minimini bir çocuk olmak, kimseye fenalık etmemiş bulunmak. Sonra, hiç sebepsiz, etrafındakilerin husumetine uğramak, çok acı şeymiş. Bahusus, benim gibi, kalbi sevgi ve şevkat ile dolu bir çocuk için...

Meğer, köyde iken ne kadar mesutmuşum. Hiç olmazsa, böyle eğlenerek, gülerek, açıktan açığa tahkir ederek yüzüme bakan yoktu. Hele, sütninemle köpeğimi, hiç gözümün önünden ayıramıyordum. İhtimal, bu saatte, o da köşkteki boş odamızda, kendi kendine ağlıyordu...

— 11 —

MEKTEPTE BEŞ SENE

Mektepteki hayatım, ilk günlerde tahammül edilemeyecek kadar üzücü oldu. Sonra her şeyde olduğu gibi tabiî, bunun da zehiri hafifledi. Yalnız şunu söyleyeyim ki mektepte bulunduğum o beş azap senesi içinde, bir gün bahtiyar olamadım. Bir tek arkadaş edinemedim. O yaşta bir çocuk için, bu kadar mutlak bir kimsesizliğin ne olacağını kolayca tahmin edebilirsiniz...

Daima izaç edilecek, dövülüp eğlenilecek bir arkadaş bulmak, bu mektebin talebesi için bir ihtiyaçtı. Ben, mektebe girdikten sonra, yenilere gün doğdu. Öyle ya:

yüzünde kudretten bu kadar sakil bir maske ile gezen bir biçare varken, niçin onlara ilişmeli?..

Mektebe girişimin ertesi günü, teneffüs zamanında, mubassır el vurarak talebeyi dağıtır dağıtmaz bir gürültüdür koptu. Arkadaşlarım, yaralı bir hayvanı kovalayan av köpekleri gibi üzerime atıldılar. Kimi başıma vuruyor, kimi ayağıma çelme takıyor, kimi elbiselerimi yırtıyordu. Acıdan ve teessürden kendimi kaybettim. Hayatımda ikinci defa bayılıyordum.

Üç gün, hastahanede kaldım. Çıktığım zaman, arkadaşlarım, tekrar beni tahkir etmeye başladılar. Benden evvel, hasta ve aptal bir biçare ile eğlenirlermiş. Ben mektebe girdikten sonra, onu rahat bıraktılar. Fakat, tuhafı şurası ki, bu sefer, o da onlara iltihak etti ve bir seneden beri çektiklerinin bütün acısını benden çıkarmaya başladı.

Bir gün, şiddetli yağmur yağmış, bahçe, yer yer çamur bataklıklarıyla dolmuştu. Talebeden biri, çamurun içine düşmüş büyük bir ekmek dilimi çıkardı ve olanca kuvvetiyle yüzüme fırlattı. Gözlerim, fena halde zedelenmişti. Ayrıca, iki gün de onun için hastahanede yattım.

Yemekhanede, yatakhanede, teneffüste, daima böyle hakarete maruz yaşıyordum. Çocuklarda, zulüm icadı hususunda ne derin bir istidat olduğunu, başınıza gelmediği için tasavvur edemezsiniz.

Mektepten sonra, hayatı da, yüzümdeki maske ile geçirdim. Birçok yerlerde fena muamelelere hedef oldum. Fakat büyük insanların en fena tabakasından bile, o kadar fena muamele görmedim. Meselâ siz, Hayrullah Bey, çocukken, birbirimize tesadüf etmiş olsaydık, bana bu kadar iyi muamele eder miydiniz?

Arkadaşlarımdan hiç biri, benim yanımda oturmak istemiyordu. Hatta, mubassırın, zorla yanıma oturttuğu uslu bir talebenin velisi, resmen müdüre şikâyette bulunmuştu. Nihayet, sınıfın en arkasında bana bir yer verdiler. Hatta karyolamı bile, yatakhanenin en kuytu bir köşesine koymuşlardı. Fazla hassasiyetim, bu ağır muamelelere bir türlü alışamıyordu. Arkadaşlarım, benden ayrı, benden çok fazla kuvvetli idiler. Nazarlarımla, beyhude yalvarıyordum.

Paydos zili çaldığı zaman, yüreğimde ne halecanlar koptuğunu size tarif edemem. Bu teneffüs saatlerinde, ne bitip tükenmeyen bir uzunluk vardı. Mamafih, sonradan iyi bir çare keşfettim.

Bahçenin ağaçlıklı, kuytu bir köşesi vardı ki, müdürün dairesine yakın olduğu için, talebenin oraya geçmesi yasaktı. Benim gördüğüm hakarete acıyan mubassırlar, orada gezinmeme müsaade ettiler. Omuzlarım düşmüş, vücudum ağlamaktan harap olmuş bir halde yorgun yorgun, ağaçların altında gezinirdim.

İlk defa, oraya girmeme müsaade ettikleri vakit, sonbahar nihayetiydi. Birer birer yapraklarını döken ağaçlar arasından bulutlu semayı uzun uzun seyrediyordum. Sebebini bilmeden, bu ağaçlara o vakit, kendi kardeşlerim, derdim. Şimdi anlıyorum ki, bulundukları yerde münzevî, metruk durdukları için, bu ismi onlara vermiştim.

Ağaçlara dayanıp durarak, yahut ısınmak için gezinerek geçirdiğim bu saatlerden şikâyet etmeyeceğim. Keza, yatakhanenin bazı sevdiğim zamanları vardı. Lâmbalar sönüp çocuklar uyuduktan sonra, içime tatlı bir emniyet ve teselli gelirdi. Bu saatin zevkinden istifade için, saat gece yarısını çalıncaya kadar uyumazdım. Gece ya-

rısından sonra, korkularım tekrar başlardı ve benim için, kimbilir ne yeni heyecanlar hazırlayan ertesi günün güneşini görmemeye dualar ederek uykuya dalardım.

Beş senelik mektep hayatımın her günü birbirine benzer. Yalnız bir saat var ki, hattâ hayatımda müstesna... Ondan bahsetmeden, hikâyemin bu faslını bitirirsem eksik olur...

Karnaval mevsiminde, Beyoğlu sokaklarının eğlenceleri, mektebe de sirayet ederdi. Bahçenin çamurlarında konfetiler sürünür, ağaçlarda, uçurtma kuyrukları gibi serpantinler uçardı. Talebeden bazıları, dışardan maskeler getirirler ve teneffüs bahçesinin, kışa mahsus üstü kapalı kısmında, maskelerle tiyatrolar oynarlardı.

O sene, büyükler bir eğlence çıkarmışlardı. Talebeden bazılarının yüzünü maskeleyerek, sahneye çıkarırlar, kim olduğunu keşfedenlere kalem, çakı, çikolata gibi hediyeler verirlerdi.

İşte bu eğlencelerden birinde, ortaya, gözlerinden aşağısı, pembe bir ipek maskeyle kapalı bir çocuk çıktı. Beyaz alnında, uzun sarı saçlarında, yeşil gözlerinde, harikulâde bir güzellik vardı. Talebeden kimse bu kadar güzel bir çehreyi hatırlamıyordu. Nöbetçi mubassırlar bile hayret ediyorlardı. Talebeden biri :

— Onu, dışarıdan getirdiniz...

Diye haykırdı...

O vakit, arkadaşlarımdan biri, yüzümdeki maskeyi çekti. Anlaşılan, öyle derin bir tesir bırakmıştım ki, kahkahalar, yuhalar kopması lâzım geldiği halde, hiç kimse ses çıkarmaya cesaret edemedi...

Hattâ diyebilirim ki, o günden sonra bana arkadaşlarım daha az ağır muamele ettiler.

Süleyman Bey, hafifçe içini çekerek ilâve etti :

— Sahnede bulunduğum o birkaç dakikada, gönlümde senelerden beri unutulmuş bir güneşin ziya ve harareti yaşamıştı. Çocukluğumun o kaybolmuş eski günlerini, hem acı, hem de tatlı bir surette hatırlarım... Velev, bir hayal için, birkaç dakika, başka insanların kalbinde uyandırdığım hayret ve takdirin sarhoşluğu içinde ağlayarak, koşa koşa oradan kaçtım...

— 12 —

AVUPA'YA DOĞRU

Beş sene sonra, liseyi oldukça parlak bir surette ikmal ettim. Ye'sim ve yalnızlığım içinde, o kadar çalışmıştım ki, bazı sınıfları, ikişer ikişer atlamaya muvaffak olmuştum.

Bu beş sene zarfında, ailemle olan münasebetimde anlatmaya değer bir hadise olmadı. Birbirimize karşı duyduğumuz yabancılık ve kayıtsızlık seneden seneye biraz daha arttı. Tatillerimi, Erenköy'deki köşkümüzde, hemen hemen tek başına geçiriyordum. Bu beş sene içinde, üst üste, iki büyük mateme uğradım. Birisi: sütninemin memleketine gönderilmesi; öteki: köpeğimin ölümü!..

Sütninemin gitmesi kararlaştığını, kendi ağzından işittiğim gün, tahammül edilmez bir acı duydum. Fakat, bir şey söylemedim. Babam, binbir bahane ortaya atacak, binbir dereden su getirecek ve zaten kırık kalbimin, bir kat daha yaralanmasından başka bir netice husule gelmeyecekti. Sade, vapura bineceği gün, beni mektepten aldırmalarını rica ettim. Senelerden beri, bu rica, ilk ricam olduğu için reddetmediler.

Onu, elimle rıhtımda duran, küçük vapurlardan birine bindirdim... Birikmiş biraz param vardı. Hepsiyle, ona

yiyecek ve hediyeler aldım. Vapur, akşam ezanında kalkacaktı. Üç saat, vapurun güvertesinde, yan yana oturduk. Ve çocukluğumuzdan beri geçen günleri, birer birer birbirimize anlattık. Benim, bir kararım vardt: Başlı başına yaşamak yaşına girdiğim zaman, sütninemi, yine Ezine'den getirtecektim. Artık, ölünceye kadar beraber yaşayacaktık.

Kadıncağız, beni dinlerken, gözlerinden, buruşuk yüzüne minnet yaşları dökülüyor, ellerimi öpüyordu. Acaba, o vakte kadar, yaşayacak mıydı? Bunu, ikimiz de aklımızdan geçirdik; fakat açıktan açığa hiç birimiz, bunu söyleyemedik.

Sütninem; gönlümün tuhaf bir keşfiyle, bana Seniha'dan bahsetmeye başladı. Ben, artık ondan hiç bahsetmiyordum. Fakat, taze ağaçların gövdesine kazılmış isimler, zaman ile onların kuru bağrında nasıl derin ve büyük yaralar halini alırsa, Seniha'nın hatırası da bende öyle olmuştu.

Babası, sürgün gittikten üç ay sonra, onları Trablus'a aldırtmıştı... Kimse, ne olduklarını bilmiyordu.

Sütninem, bana ondan bahsederken, kış içinde, günlük güneşlik bahçeleri hasretle hatırlayanlar gibi, ben de ömrümün o senelerini bir kere daha yaşadım...

Nihayet ayrılmak vakti geldi. Onu, fersiz gözlerinden, buruşuk yanaklarından, bir kere daha öptüm. O da beni alnımdan, gözlerimden öptü. Bu dakika, ömrümün bir daha dönmeyecek bir dakikasıydı. Çünkü, zavallı yüzüme son dokunan insan dudağı sütnineminki olmuştu... Cenazeden dönen adamların, o yorgun edasıyla, o akşam mektebe döndüm...

Köpeğimin ölümü de, bu neviden bir facia olmuştu. Bir haftabaşı, eve döndüğüm vakit, her zamanki gibi yine onu aradım.

— Üç gündür hasta ahırda yatıyor...

Dediler.

Ona yiyecek, içecek götürdüm ve bütün günümü, ahırın önünde, güneşlik meydanda geçirdim. Hayvancağız; hüzün ve minnetle dolu gözlerini gözlerimden ayırmadan yemeğini yedi, suyunu içti. Yaralarına üşüşen sinekleri kovdum. O gece onu eski bir çuval parçasına sardım.

Ertesi günü ondan ayrılmak lâzım geldi. Tıpkı, onu da sütninem gibi, bir daha göremeyeceğim kanaatıyla bıraktım. Ayrılık saatimizde, kendi acılarını unutarak, o altın renkli gözleriyle beni düşünüyor, benim yalnızlığım için yaşlar akıtıyor sandım. Evet, köpeğimle, böyle sessiz ve kelimesiz bir elemle ayrılmıştık.

O günden sonra, bir daha ne ben onu sordum, ne de bana ondan bahseden oldu.

* * *

Mektepte en çok fen derslerine çalışıyordum. Kimya hocamız yaşlı bir Fransız'dı. Yüzümdeki çirkin maskenin altında gizlenen o sevgi dolu ruhu, yalnız o anlayabilmişti. Onun için, bana çok dikkatli muamele ederdi. Sık sık, beni kimyahaneye çağırır, hazırladıklarına yardım ettirirdi. Bir gün, kimyahanede, tehlikeli bir ecza hazırlıyorduk. Hoca birdenbire :

— Uzaklaşınız, patlamak ihtimali var.

Dedi.

Kendisi şişenin yanına yaklaşmak için, yüzüne örtecek bir şey arıyordu. O vakit, ben cesurane ilerledim. Şiddetle bağırdı :

— Çekil!.. Ne yapıyorsun?..

Dedi. O vakit döndüm :

— Korkacak neyim var mösyö, dedim. Zaten ben öyle bir harabeyim...

Bu ihtiyar Fransız'da, neşe ile hüzün ve hassasiyet, gayet tatlı bir surette meczolmuştu. O pek hoşuma giden, saf kahkahalarından biri ile gülerek :

— Korkacak bir şeyin yok mu? Ya harabelerin çiçekleri?..

Harabelerin çiçekleri dediği, yüzümün çirkinlikleri içinde yegâne güzel kalan şeylerim, gözlerimdi. Hocam ilâve etti :

— Harabelerin rutubetli yerlerinde, renkli su damlalarından terekkübetmiş gibi görünen bir nevi yeşil çiçekler açar. Onlar, şafakla doğarlar, biraz sonra, bir damla su gibi akarlar, kaybolurlar. Bu harabe çiçeklerinin talihleri, insanların talihine benzer: Doğarlar, ağlarlar, ölürler.

O günden sonra, ben gözlerime «Harabelerin Çiçeği» dedim. Bu hocanın bana gösterdiği alâka ve şefkati, daima minnetle hatırlayacağım.

Avrupa'da tahsile gitmek fikrini bana ilk veren o oldu :

— Oradaki gözler, emin olun daha başka türlü bakacak size... Orada. daha ziyade maskelerin içine bakarlar. Ben de, paşa babanıza bir şey yazayım!..

Diye nasihat veriyor ve çok ısrar ediyordu.

Paşa babama, uzun bir mektup yazdı. Babam, tabiî onun Fransızcasını okuyup anlayamayacaktı. Maksadı ne olduğunu anladıktan sonra, mektubu yarıya kadar şöyle bir süzdü. Sonra birdenbire :

— Peki, gayet iyi!..

Dedi.

Ve istikbalimi temin için, şimdiye kadar hiç bir şey esirgemediğini, bundan sonra da öyle yapacağını, zaten

uslu ve çalışkan bir genç olduğum için, yolsuzluk etmemden de endişesi olmadığını söyledi.

Böylece, bir ay sonra, uzun bir müddet için İstanbul'dan ayrıldım.

— 13 —

PARİS'TE

Süleyman Bey, hikâyesine küçük bir fasıla verdi... İhtiyar hizmetçisinin getirdiği kahveleri içtik... Sonra tekrar başladı :

— Bu çocukluk ıstıraplarını anlatmaktan yoruldum. Onun hatırası bile artık bana yorgunluk veriyor. Çocukluğa ait acı hatıralar, insanın bütün hayatını kaplıyor. Ruhunda müzmin, bir hüzün membaı hasıl ediyor. Kaç kereler ölmeyi, hattâ kendimi öldürmeyi düşündüm. Fakat, hayatın insanda, tuhaf kökleri var. İnsan, öleyim demekle ölmüyor. Bayron'un şu meşhur sözünde ne bitmez bir teselli vardır :

«— Kimse, istikbali bilmiyor. Binaenaleyh, kimse ümitsizliğe düşmemelidir!»

Ben de, işte hayatımı sürümek kuvvetini bu garip teselliden aldım.

Paris'e vardığım vakit kıştı. Paris hakkında, çok zengin hayallerim vardı. Birçok güzel ve parlak şeyler göreceğim, kendi ye'isimi, bir zaman unutacağım sanıyordum.

Trenden, yağmurlu ve sisli bir günde indim. Sokaklar çamurlu hava karanlıktı. Etrafımdaki gürültülü yabancı kalabalıkta, kendimi tamamıyla yalnız buldum. Hemen hemen, kimseyi tanımıyordum. Günlerce, sokak-

larda, kendi başıma dolaştım. Memlekette olduğu gibi halk bana düşman gözü ile bakmıyordu. Bu, bana kâfi idi. Ben de başka insanlar gibi olsaydım, bu kayıtsızlık fenama giderdi.

Dedi.

Hocamın tavsiyesiyle gidip kendisini bulduğum zat, beni Kartiye Lâtende bir pansiyona yerleştirdi. İstanbul'da olduğu gibi, Paris'te de en büyük teselliyi çalışmakta buldum. Ancak, o vakit kendimi unutuyor, yaşadığımı anlıyordum.

Kartiye Lâtende, şen, şatır, Sen Mişel bulvarında dolaşan talebe kafileleri görüyordum. Ben, bütün bu neşe ve hayat karşısında yapayalnızdım. Kimse ile konuşmaya, hatta kahveye gitmeye cesaret edemiyordum.

Çünkü kahveler; gençlikle, şenlikle, ümitle dolu idi. Bahusus, kadınlardan pek çok korkuyordum. Gözlerim, asla onların gözlerine tesadüf etmezdi. Yanlarından geçerken ben gözlerimi indirirdim. Onlar, başlarını çevirirlerdi. Evet, kadınlarla, yalnız gözlerimle temasta bulunmak tesellisinden bile mahrumdum. Sakatlardan daha bedbaht, sokak köpeklerinden daha metruk idim.

Yanımdaki odada, bir genç kadın oturuyordu. Aramızda, ince bir duvar vardı. Odada bulundukça daima onun taze kahkahalarını, şen türkülerini işitirdim. Kartiyede onu Bijou diye çağırıyorlardı. Bijou; gam, kasavet nedir bilmezdi. Geceleri odasında, yabancı erkeklerle gülüştüğü, yahut hiç odasına dönmediği olurdu.

Bijou, taşkın neşesiyle, altın gibi sarı saçlarıyla meyhanelerin ebedî bir süsüydü. Dans ederken, bütün gözlerde alevler tutuştururur, kalpleri fethederdi.

Mamafih, arada sırada, dalgın ve bezgin göründüğü olurdu. O vakit :

— Ne oldu, Bijou?..

Diye soranlara :

— Hiç bir şeyim yok!.. Bırakın beni!..

Diye cevap verirdi.

Bijou, beni ilk gördüğü gün, korku ile bağırmış, sonra zalimane gülmüştü. Daima, ondan kaçardım. Fakat, uzaktan uzağa takibettiğim çok vaki olurdu. Şen ve taze kahkahaları ince duvarları geçerek, odanın sükûtunu dağıttığı vakit, içimde sebepsiz bir neşe uyanırdı.

Kimbilir, kaç tane âşığı vardı? Adedini, belki de hatırlamazdı. Benim, Bijou'dan ümidettiğim bir şey yoktu. Onu, kendime yakın hissetmek, benim için kâfi bir teselli, bir tahayyül menbaı oluyordu. Onunla bir kere konuşabilsem bir peri kızı teşhir etmiş kadar bahtiyar olacaktım. Fakat, bu, kaabil değildi. Beni, ilk gördüğü gün kopardığı feryadın aksi, hâlâ kulaklarımda idi. Ne bu feryat için, ne de sonradan koyuverdiği zalim kahkaha için, ona darılmış değildim. Başka insanlar, çirkin olmak cinayetinin cezasını, bana on kat ziyade çektirmişlerdi.

* * *

Bir sabah, gazete okurken, aklıma bir şey geldi. Yine karnaval mevsimiydi. Gazetede, o akşam, Opera tiyatrosunda verilecek bir maskeli balo ilânı vardı. İki bilet tedarik ettim. Bir tanesini kapalı bir zarf içinde Bijou'ya gönderdim.

Tabiî, bu fırsattan istifade ederek, baloya gidecekti. Ben de yüzümü, bir maske ile örtecektim. Bu suretle, kendimi tanıtmadan, belki konuşabilecektim. Fakat, söylenecek neyim olabilirdi? Bunu bilmiyordum. Sade, Bijou'ya hitabedeceğimi, ellerini tutacağımı düşündükçe, kalbim büyük bir heyecan ile sarsılıyordu.

On sekiz yaşındaydım. Taşkın gönlüm sevmek, sevilmek ihtiyacıyla haraptı. Dudaklarım, imkânsız buse ha-

yalleriyle tutuşuyordu. O gün, akşama kadar mütemadî bir heyecan içinde yaşadım. Kâh seviniyordum, kâh içime derin bir ümitsizlik karanlığı çöküyordu.

— 14 —

BİR GECENİN MACERASI

Gece, on birde çehrem, gözlerime kadar ihtimam ile maskeli olduğu halde operaya girdim. Neredeydi acaba? Avizelerin parlak aydınlığı içinde güneşe çıkarılmış bir gece hayvanı şaşkınlığı ile bir saat dolaştım, onu aradım. Bütün kadınları gözden geçirdim. Endamından, yürüyüşünden, sesinden, saçlarının, gözlerinin renginden onu tanımaya uğraştım. Orkestranın velvelesi içinde dönen, atlayan çiftler arasında, bir saat mütemadiyen arandım.

Ben, oraya, bu akşam başkaları gibi bir insan olmak hayaliyle yaşamak için gitmiştim. Halbuki, çirkinliğim, tamamıyle gizli olduğu halde ben, öteki insanlara benzemiyordum. Demek, benim insanlardan farkım, sade çehremde değildi. Fikrim, hislerim, gönlümün içinde taşlaşmış sakit ıstırabım itibarıyla da onalrdan başka bir mahlûktum.

Kadınlara söz söylemeye cesaret eden, aşkın lezzetini sevgililerin dudaklarından tatmış gençlerden başka, eski aşkların sıcak hatırasını gönüllerinde saklayan ihtiyarlardaıı başka bir adamdım. Kendimi, bu yabancı kıyafet altında büsbütün biçare ve yalnız buluyor, sütunlardan birine arkamı vererek, için için ağlıyordum.

Vakit geçiyor, maskeler yavaş yavaş kalkıyordu. Nihayet, Bijou'yu buldum. Bir zaman, yanına yaklaşmaya

cesaret edemedim. Fakat, tesadüfen, o benim yanımdan geçiyordu. Birdenbire :

— Bonsoir Bijou!..

Dedim.

Hayretle durdu :

— Beni, nereden tanıyorsunuz?..

Dedi.

— Sizi tanıyorum.

— Kimsiniz siz?..

Aynı zaman, maskemi kaldırmak istedi. Menettim :

— Sonra görürsünüz!..

Dedim.

— Niçin?..

— Bilmiyorum!..

— O halde, benden ne istiyorsunuz?

— Bir parça konuşmak!..

Tuhaf bir cesaretle söylüyordum. Fakat bir yaprak gibi de titriyordum. Bileti, gönderenin ben olduğumu itiraf ettim. O vakit, hiç teklifsiz gece yemeğe davet edip edemeyeceğimi sordu :

— Memnuniyetle!..

Dedim. Koluma girdi :

— Sen, niye o kadar titriyorsun?..

Diye sordu.

Cevap bulamadım. Dizlerim çökecek gibi oluyordu. Sol elimin altında vücudunun sıcaklığının duymak, beni âdeta sarhoş etmişti. Bütün vücudum, onun sıcak nefesi altında yaşıyordu.

Ömrümün, bütün yırtılmış ihtirasları gönlümün o taşkın muhabbeti beni perişan ediyordu.

Tekrar bir sual sordu :

— Neye konuşmuyorsun?..

Dedi.

Yine cevap vermedim. Bijou, devam etti :

— Sende kimseye benzemeyen bir hal var... Deminden konuşmak istiyordun... Şimdi sesin çıkmıyor...

Beni, artık, nihayetsiz bir hüzün istilâ ediyordu. Bir çocuk gibi, yan yana feryat etmemek için, kendimi güç zaptediyordum.

Bijou o tatlı teklifsizliği ile devam etti

— Senin bir derdin var galiba!.. Gam yeme öyle şeylere çocuğum... Kaç yaşındasın sen?..

On sekiz yaşında olduğumu söyledim. Aynı zamanda Fransız olmadığımı da anlattım. Dilim, yavaş yavaş açılıyordu. Şimdiye kadar, hiç bir kadın eli tutmadığımı itiraf ettim.

Bijou, kahkahalarla gülmeye başladı

— Paris'te, böyle bir tane daha genç çıkmaz. Onun için mi titriyordun demin?.. Korkma yavrum... Göreceksin ki, bunda hiç korkacak bir şey yok!..

Bu sözleri söylerken, yeniden maskemi açmak istedi. Tekrar menettim. Şimdi artık, bu maskeli balodan kaçmaktan başka bir şey düşünmüyordum. Dans edenler arasından ayrılmıştık.

Orkestranın sesi, rüzgârın uzaklardan getirdiği hafif bir âhenge benziyordu.

— Nedir derdin küçük... Söyle bana!..

— Çünkü, beni hiç kimse sevmeyecek!..

Çapkın çapkın gülerek :

— Ne tuhaf düşünce... Öyle güzel saçların ve gözlerin var ki, ben şimdiden sevmeye başladım. Kim bilir yüzün ne güzeldir?

Bijou, gözlerinde tatlı bir ihtiras ile ellerime sarılıyor :

— Ne olur, göster bana yüzünü!..

Diyordu.

— Sonra, dedim. Sonra... Yalnız kaldığımız vakit.

— Evet, yalnız kaldığımız vakit... Seninle yalnız kalmak ne hoş olacak!.. Öyle tatlı bir sesin var ki küçük. Başkalarının bana vermediği aşkı galiba sende bulacağım.

Bijou, bana yüzünü yaklaştırıyor, nefesinin harareti, saçlarının güzel kokusuna karışıyordu. Rikkatten eriyor gibi görünen biraz ıslak gözleriyle, kızarmış yanaklarıyla o kadar güzel bir şeydi ki... Kan, damarlarımda kaynıyordu.

Bijou, tekrar sordu :

— Senin adın ne?..
— Süleyman...
— Yabancı. Fakat ne güzel âhenk. Nerelisin sen?
— Türküm...

Bijou, sevincinden hafif bir çığlık kopardı. Ellerini çırparak :

— Demek, bu sendeki başkalık bundan. Şu halde bu gece, bir bin bir gece hikâyesi yaşıyacağım...

— Başımı göğsüne sokarak :

— Mersi!...

Dedim.

O vakit, benim de içim ezildi. Onu kollarımın arasında sıkarak, aç, çılgın bir buseyle, ilk ve son aşk busemle dudaklarından öptüm.

Fakat birdenbire yüzümdeki maske düştü.

Bijou, feryat etti. Arkama bakmadan, deli gibi koştum, kaçtım. Sokaklarda, gecenin yalnızlığı içinde hıçkıra hıçkıra odama kaçtım.

— 15 —

TESELLİ

Sevmek ve sevilmek ihtiyacının, beni bir humma gibi yakıp bitirdiği yaz günlerinden biri idi. Bu çılgın aşk rüyasını yorgunlukla söndürmek için, mütamadiyen yürüyordum.

Bu sıcak günden sonra, yıldızlı, sakin, yakıcı bir gece doğmuştu. Yabancı sokaklarda dolaşıyor, başka çehreler, başka binalar arıyor, ıstırabımla ağırlaşmış yeni bir hava istiyordum.

Tanımadığım insanlar içinde yarı kapalı yüzümle dolaşırken, gönlümde, hoş bir serinlik hissediyordum. Sokaklar, gittikçe tenhalaşıyor, köşe başlarında, gece nafakalarını arıyan mustarip kadın gölgeleri dolaşıyordu. Bunlardan biri, nazar-ı dikkatimi celbetti. Halinde, öteki sokak kadınlarına benzemiyen bir başkalık vardı.

Uzaktan, otuz beş, kırk yaşlarında kadar tahmin ettim. Daha dikkatli baktım. Yorgun ve sararmış yüzünde, ağır bir melâl, tavırlarında tuhaf bir acemilik vardı. Bir sokak fenerinin donuk ışığı altında, çehresi daha sarı ve renksiz görünüyor, gölgesi kaldırımın üzerinde titriyordu. Sonra, onun da dikkatle bana baktığını farkettim. Hatta gülümsedi bile...

İçimde, garip bir arzu, manasız bir ümit uyandı. Ne yaptığımı da düşünmeden yanına yaklaştım. Yavaşça :

— Bonsuar!...

Dedim.

— Bonsoir mösyö!...

Diye cevap verdi.

— Birisini mi bekliyorsunuz?...

— Hayır mösyö!...

Sesi, hafifçe titriyordu. İkimiz de sustuk. Ben, sesimi tıkayan heyecanı bir türlü yenemiyordum. O, ani bir kararla tekrar söze başladı :

— Evime gidecektim efendim... Vakit ne kadar geç... Geceleri hiç bu kadar geç kalmamıştım şimdiye kadar... Bu gece, ilk defa oldu efendim...

— Eviniz uzakta mı?...

— Bastil yakınlarında... Uzak değil... Buradan, nihayet on beş dakika.

Sesimi alçaltarak :

— İster misiniz, size arkadaşlık edeyim?..

Dedim.

Başıyla kabul işareti yaptı. Yan sokaklarda yürümeğe başladık. Onda, âdi sokak kadınlarından başka bir şey bulduğum zaman, yanılmamıştım. Bana gayet hürmetle söz söylüyordu. Ben de, ona öyle mukabele ediyordum.

Bir köşe başını dönerken, kadının yanımda hafifçe sallandığını gördüm. Gülümsemeğe çalışarak :

— Küçük bir baş dönmesi, dedi. Mamafih, eve kadar gidebilirim.

Aklımdan bir şey geçti :

— Sizinle, bir parça bir şey yesek...

Dedim. Gayet safiyetle :

— Çok iyi olur, dedi. Sabahtan beri bir şey yemedim...

Karşıda, bir lokantanın pencereleri küçük güneşler gibi parlıyordu.

— Girelim mi?...

Kabul etmedi. Besbelli benim yüzümden ve kendi vaziyetinden utandı :

— O halde, beni, biraz burada bekleyiniz!...

Dedim ve lokantaya uğrayarak, biraz yiyecek satın aldım.

Boş bir meydanda bir tahta sıranın kenarına oturduk.

O, büyük bir hırs ile yemeğini yiyordu. Bende, biraz evvelki o yakıcı aşk ihtiyacı, artık sönmüştü. Onun, arasıra hafif bir minnet gülümsemesiyle, yemeğini yemesinde çok sefalet, çok sukut, çok ümitsizlik vardı...

İçimdeki aşk, artık tabiatını değiştirmişti. Kalbimde, birdenbirde doğan bir merhamet, dakikadan dakika büyüyordu. Artık, istediğim kadın dudağı, kadın busesi değil, teselli etmek; elemleri tahfif ihtiyacı, çılgın bir insaniyet aşkıydı.

Kadın, benim hislerimi galiba anlamıştı. Korkarak:

— Görüyorum ki, beni âdi bir sefil gözü ile görmüyorsunuz!...

Dedi.

Coşkun bir hararetle:

— Hayır dedim. Size hürmet ediyor, sizin bedbahtlığınız önünde başımı eğiyorum. Benim, bütün nefretim, bütün, kinim, namuslu bir kadını bu hale getiren insan cemiyetine karşıdır.

Bu, benim insanlığa karşı ilk isyanımdı.

Gözleri, dolu dolu olarak şu cevabı verdi:

— Yemin ederim ki, bu gece ilk defa çıkıyorum. Benim için, ölüm bin kere daha hayırlı olacaktı. Fakat ölmeğe imkân yok... Çünkü küçücük bir mahluk var ki, ona benden başka ekmek götürecek kimse yok... Bilemezsiniz, mümkün değil bilemezsiniz...

Artık, yavaş yavaş ağlıyor, göz yaşları elindeki ekmeği ıslatıyordu.

Uzaktan, gece yarısını çalan bir saatin yorgun sesi geldi. Etrafımızdaki evlerde lambalar sönmüş, dükkânlar

kapanmıştı. İki kimsesiz, karanlıkta başbaşa ağladık. Bu göz yaşları bana ne kadar teselli vermişti.

Bu ilk defa sokağın çirkefine düşen bedbaht gece kadını bana aşktan fazla bir şey, göz yaşlarının ve merhametin ulvî tesellisini vermişti... Onu, evine kadar götürdüm. Üstümde ne kadar param varsa, kabul etmesini rica ettim.

O geceden sonra, onu bir daha görmedim. Fakat beni bir gece olsun, başka insanlara bağlamıştı.

— 16 —

BİR GÖNÜL MUAMMASI

Bu vakadan birkaç ay sonra, başıma daha garip bir hal geldi. Bir akşam, sokakta gezerken, şiddetli bir yağmura tutuldum. Civardaki kahvelerden birine girdim. Kahvede, dalgın dalgın resimli bir gazete karıştıran bir genç kadından başka kimse yoktu.

Sarışın, asabî bir çehresi, etrafları hafifçe çökmüş elâ gözleri vardı. Bu kadın, ikide birde başını kaldırıp bana bakıyordu.

Yüzümdeki korkunç çirkinliğime bakan başka insanlar gibi, hayret ve nefret göstermiyor; bilâkis şefkatle, merhametle bakıyordu.

Bu genç kadının tek başına kahvede ne işi olabilirdi? Acaba birini mi bekliyordu? Halbuki, yarım saatten ziyade bir zaman geçtiği halde küçük bir sabırsızlık göstermemişti.

Arasıra, başını gazetelerden kaldırarak bana baktıkça, gözleriyle şu sözleri söylüyor sanıyordum :

— Yanıma gel... Çor çirkinsin... Fakat, bu büyük günahının kefaretini birçok göz yaşıyle, bütün ömrünün kederiyle ödemişsin zannediyorum. Ummağa cesaret edemediğin şeyi, ben senden esirgemiyeceğim.

Sokağa çıktığı vakit, ben de, gayriihtiyarî onu takibettim. Yağmur yağıyordu. Yanına yaklaştım. Korka korka şemsiyemi kabul etmesini teklif ettim.

Hiç tereddüt etmeden sade ve nazik bir tavırla :

— Teşekkür ederim, dedi. Fakat uzakta, tâ Epinet'te oturuyorum. Sizi yormak istemem...

— Zaten benim de yolum orası!...

Dedim.

Bir zaman yürüdük. Sonra, yoldan geçen bir arabaya binmemizi teklif ettim. Reddetmedi.

Bu tesadüf, bu genç kadının, hiç teklifsiz beni arkadaşlığına kabul etmesi, yorgun bir atın çektiği kira arabasndaki macera başlangıcı, başkası için belki ehemmiyetli görülmiyebilirdi. Fakat, ben, kendimi âdeta bir rüya içinde sanıyordum. Benim çirkinliğimi görmüyor muydu? Yoksa, bilâkis, onu gördüğü için yüksek bir merhamet eseriyle mi bana böyle tatlı muamele ediyordu.

Hayretimi gizlemeğe muvaffak olamıyarak :

— Hareketinizin bana ne kadar tesir ettiğini anlatamam. Rüya görüyorum. Gözlerinin açıldığını gören bir biçare körün rüya gördüğünü zannettiği gibi bir hal içindeyim ve uyanmaktan korkuyorum.

— Bana, niçin bu sözleri söylüyorsunuz?...

— Kadın olduğunuz için, bunu anlamakta güçlük çekemezsiniz. Beni, daha elim itiraflarda bulunmağa mecbur etmeyiniz. Gözlerinizdeki müşfik merhameti ömrümde unutamıyacağım.

— Ben, hiç bir defa insanın güzelliğini yüzünde aramadım.

— Çok kadınlar, böyle söyler; fakat hiç birisi samimi değildir. Sizin bir istisna olduğunuza mı inanayım? Bu; o kadar yüksek, o kadar inanılmayacak güzel bir şey ki...

— Emin olunuz ki, ben gayet samimi söylüyorum... Sizinle iyi bir arkadaş olmamız çok mümkün... Fakat, yeter ki, evvelâ sizi yakından tanımam lâzım...

— Bir ışık olmalı ki, gönüllerin içinde gizlenen güzellikleri aydınlatsın, tıpkı güzel bir manzarayı bir anda aydınlatan güneş ışığı gibi. Halbuki, böyle bir ışık daha keşfedilmedi.

— Keşke, ben sizi anladığım kadar siz de beni anlasaydınız...

Hafifçe güldüm :

— Ben sizi anladım, dedim. Bana, her kadından başka muamele edişiniz, hepsinden büyük ve başka olduğunuza şüphe bırakmadı.

— İşte, ona inanmayınız. Ben de, ötekiler gibi bir kadınım.

— Hayır... Hiç bir kadın, bana böyle gülümsemedi. Hiç bir kadın, bana bu kadar ümit vermedi. Hiç bir kadın, bana sizden ziyade güzel ve sevilmeğe lâyık görünmedi. Ağzımdan kaçan bu «sevmek» sözü için affınızı rica ederim. Bu kelime kim bilir, benim ağzımda ne gülünç görünüyor...

— Hayır... Hiç de öyle değil... Gönlünüzün güzelliği niçin sizi sevdirmesin?...

— Görüyorum ki, merhametiniz, bende imkânsız ve delice bir ümit uyandıracak kadar yüksek!...

— Bir erkek çehresine ehemmiyet vermediğimi demin de söylemiştim. Siz, bir kadını, sade manevî güzelliği için sevmek kudretini kendinizde bulmuyor musunuz...

— Bu bahis, ne sizi alâkadar eder, ne beni... Bir türlü zihnim almıyor. Nasıl oluyor da, insan çehresine

bile benzemeyen çehreme bu kadar müşfik gözlerle bakabiliyorsunuz? Hiç olmazsa, o bahtsız kadınlardan olsaydınız. Halbuki, o kadar güzel, o kadar nefissiniz ki... Kimbilir, ne güzel gençler, sizin ayaklarınızın dibinde gözyaşı döktü?..

Sözlerimin burasına geldiğim zaman, onun gözlerinde iri yaşlar belirdiğini gördüm.

— Neniz var? Niçin ağlıyorsunuz?..

Diye sordum.

— Hayır, hayır!.. Bana kendinizden bahsediniz. Elbette yüzünüz evvelce böyle değildi. Mutlaka bir kazaya uğradınız! Rica ederim, bunu, bana anlatsanıza!..

— Neye yarar. Bir kaza! Allah'ın bir kazası...

Arabamız, Fonten sokağı yokuşunu çıkıyordu. Genç kadın :

— Size, çok acıyorum, dedi. Belli ki çok ıstırap çekmişsiniz. Fakat, iki türlü ıstırap vardır. İtiraf edilebilenler, edilemiyenler...

Araba, birdenbire durmuştu. Sözümü kesmek lâzım geldi. Utanarak :

— Sizi bir daha görmeme müsaade edecek misiniz?

Dedim.

— Ne vakit isterseniz!..

— Yarın mümkün mü?..

— Niçin mümkün olmasın!..

— Nerede?..

— Sizin bulunduğunuz yerde... Saat beşte!..

Adresimi verdim. Sonra hürmet ve minnetle elinden öptüm ve «Yarın» sözleriyle ayrıldık!..

Parlak bir rüyadan uyanmaktan korkanlar gibi titriyordum. Artık, iyiden iyiye basan karanlığın içinde, eve dönerken, hıçkıra hıçkıra ağlıyordum. Bir kadın, bana randevu vermiş olsun!..

Fakat, bu esrarengiz kadın, ertesi gün randevu yerine gelmedi. Üç saat beyhude bekledim. Sonra, ertesi günü yine oraya gittim... Aradım... Hiç bilen çıkmadı...

Bu macera, bence hâlâ halledilmemiş bir muammadır...

— 17 —

BABAMIN ÖLÜMÜNDEN SONRA

Paris'teki tahsilim, artık bitmişti. İşrette, dertlerine teselli arayan sarhoş gibi, ben de çalışmakla kendimi avutmuştum. İyi bir göz doktoruydum. O vaktin en büyük profesörlerinden biri beni muavin almak istemişti... Fakat reddetmiştim. Bu, fevkalâde bir muvaffakıyetti. Öyle ki, İstanbul'daki lâkayt ailem, benim artık adımı anmaktan utanmıyor, bana iltifatlı mektuplar yazıyordu. Evet, iyi bir doktordum. Fakat neye yarar? Paşa babam, bir mektubunda :

«— Seninle çok iftihar ediyorum. Memleketin yüzünü ağarttın!»

Diyor, fakat bana teklif edilen parlak mevkiî reddetmemi bir türlü affedemiyordu. Tahsilimin bitmesi benim için bir felâketti. Çünkü, artık elimde bedbahtlıktan başka, beni meşgul edecek bir şey kalmıyordu.

Bu kadar çirkin bir yüzle doktorluk edemezdim. Sanatım elimde lüzumsuz bir süsten başka bir şey değildi.
Aradan iki sene daha geçti. Bir gün, İstanbul'dan yeni bir mektup aldım. Paşa babam, bileğimdeki altın bileziği kullanmak zamanı geldiğini, anlatılması uzun olacak şeylerden dolayı bana muavenet edemeyeceğini söy-

lüyordu. Babamın asıl maksadını anlamakta güçlük çekmedim. Beni, İstanbul'a dönmeye ve faydalı bir iş tutmaya icbar etmek istiyordu.

Elimde, ancak üç ay yetecek param vardı. İsviçre'de, sonbaharı geçirdikten sonra, İstanbul'a dönmeye karar vermiştim. Bir gün, bir akşam gezintisi dönüşünde, otelde ismime gelmiş bir telgraf buldum. Paşa babamın kalp sektesinden öldüğünü haber veriyorlardı. Annem, Paris'e gittiğimin ikinci senesinde ölmüştü. Şu halde, hayatta artık kimsesiz kalıyordum. Bütün dargınlığıma rağmen babama da annem kadar ağladım.

Artık İstanbul'a dönmeme hacet kalmamıştı. Babamdan oldukça büyük bir servet kalıyordu. Maişet cihetinden artık korkum kalmıyordu.

O vakit bana bir seyahat merakı geldi. Yıllarca memleket memleket dolaştım. Maziyi hatırlatmayan, dertlerimi tazelemeyen memleketlerde dolaşmaktan çok zevk alıyordum. Yeni gördüğüm memleketler, bana daha ferah, insanlar, daha iyi geliyordu.

Bunun, bir vehimden başka bir şey olmadığını, insanların her yerde, bir şairimizin dediğimi gibi aynı çamurdan olduğunu biliyordum. Mamafih, tanıdığımız insanlara hiç olmazsa bir necabet atfedebiliriz ki, bu da bir şeydir.

Seyahatlerim esnasında, hemen görmediğim bir yer bırakmadım. Sonra yorgun düştüm. Bir gün hiç sebep yokken İstanbul'a dönmek istedim. Orada akrabalarımla görüşmek için içimden hiç bir arzu gelmedi. Yalnız, eski yerleri dolaştım.

İstanbul'a döndüğümün haftası gelmeden yorulmuş ve bıkmıştım... Mevsim, ilkbahardı. Küçüklüğümde, bir

kere Mudanya'yı görmüştüm. Baharın ilk aylarını orada geçirmek istedim ve dünyanın hiç bir yerinde bulamadığım saadete, muvakkaten orada kavuştum.

Mudanya'ya, biraz uzak bir yerde, küçük bir köşk tutmuştum. Orada, gözün alabildiğine kadar uzanıp giden zeytin ormanları, çiçek ve yeşillik dolu tarlalar, güzel bir deniz vardı. Çok kere deniz kıyısına gider, sulara taş atmakla eğlenirdim. Vaktiyle, deniz rüzgârları, aynı sahillerde; kısa pantolonlu bir çocuğun, sarı, uzun saçlarını güzel yüzüne dökmekle eğlenmişlerdi. Bu boş yıllarda dolaşan o çocuğun hayali beni uzun müddet mesut etti. Sahile yakın yerlerde, yapraklar, otlar içinde kaybolmuş gizli ve gölgeli köşeler vardı. Ben, onların yeşil loşluğu içinde otururken, başımda kuşlar cıvıldaşır, etrafımda keçi yavruları dolaşırdı. Zaman zaman, onların arasından öküzler başlarını uzatırlar, durgun ve masum gözleriyle, bana kinsiz ve garazsız bakarlardı.

Küçük ve naçiz şeylere olan muhabbetim, orada daha ziyade büyüdü. Ben, bu hayvanları anlıyor, kardeş gibi seviyordum. Bütün arzum, bu kinsiz, gurursuz, sade ve sakin mahlûkların içinde yaşamaktan ibaretti. Onlar gibi başıboş ve sakin yaşamak, güneşten, rüzgârdan istifade etmekten başka bir şey düşünmüyordum. Ağaçları da, benim sessiz, hür, fakat münzevî kardeşlerimi de çok seviyordum. Gölgelerin altında, rüzgâra karşı fısıldadıkları seslerin manasını ararken, beyaz çiçeklerinden birkaçını önüme döküyorlar, benimle masum masum şakalaşıyorlardı.

* * *

İlk geldiğim günden beri, deniz kenarındaki küçük bir balıkçı kulübesinin önünde, uslu uslu oturarak çorap ören bir Rum kızı, ayrıca, nazar-ı dikkatimi celbetmişti.

Hayatı, sıhhat ve ziya ile dolu görünen bu genç kız, hemen hiç yerinden kalkmıyordu. İki örgü ile omuzlarına inen altın gibi saçları, güneşin altında daha parlak ve sarı görülüyordu.

O kadar güzel, o kadar sakin, o kadar terütaze idi ki, uzaktan ona bakmaya doyamıyordum. Bu genç kız, etrafımdaki, parlak tabiatı daha ziyade güzelleştiriyor gibiydi.

— 18 —

İLK HASTAM!...

Arasıra, bu genç kızın önünden geçmek lâzım geliyordu... Bana, hiç bakmadığını hayretle farkettim. Büyük, kara gözleri, benim üzerimde bir an durmuyor, uzaklara, güneşli yamaçlara bakıyordu.

Sabahtan akşama kadar, bir melek sabrıyla, yerinde oturmasına hayret ediyordum. Arasıra, yavaş yavaş türkü söylüyor, eteklerinin dibinde dolaşan tavuklara, avuç avuç yem serpiyordu.

Başka bir insan, bu genç kızın halini tabiî görür, belki de bu kadar derin bir sükûnet içinde yaşayabilmesine haset ederdi. Fakat, ben, şüphelendim. Ve bir gün, yanına yaklaşmaya cesaret ettim. Bu biçare genç kızın gözleri kördü...

— Vaktiniz hayır olsun matmazel!..

Dedim.

— Hayır olsun... Siz kimsiniz?..

Dedi.

— Ben, sizin komşunuzum matmazel. Yeni geldim...

— Yeni geldiğinizi konuşmanızdan anladım. Galiba İstanbullusunuz? Ben de, Büyükadalıyım efendim... Biz,

buraya beş sene evvel geldik. Büyükada, ne güzeldir değil mi? Benim gözüm görmediği için, kendimi hâlâ orada sanıyorum...

Bu taze Rum kızı, tatlı bir Türkçe konuşuyordu. Konuşmasına bakan insan, onu bir balıkçı kızı zannetmezdi. Halbuki, o, sakin olduğu kadar da şen görünüyor, yüzü içten gelen bir ışığın ziyasıyla aydınlanıyordu.

— Gözlerinizi ne vakit kaybettiniz, matmazel?..

— On yaşında efendim... Şimdi yirmi yaşındayım... Demek ki, on sene oldu... Görmemeye alıştım. Amma, pek yalnız kaldım... Babam, sabahleyin balığa gidiyor, akşam dönüyor. Annem de yok.. Burada, bir komşu var, bazı bize gelir onunla, konuşuyoruz...

Elindeki örgüyü örmekte devam ediyordu. Fakat, benimle konuşmaktan hoşlandığını hissediyordum. Dedim ki :

— O halde, sizinle konuştuğuma iyi ettim. Benim işim yok... Burada, hava değişimine geldim...

— İstanbul nasıl efendim? Beyoğlu, Kadıköy tarafları hâlâ aklımda... Arasıra, rüyamda gördüğüm bile olur. Rüya, ne kadar tuhaf şey... Ben, her zaman rüyada gözümü açılmış görürüm... Çok tuhaf değil mi efendim? Ben, körüm... Neresi olsa benim için bir... Amma, yine Büyükada'ya gitmek istiyorum...

— Burada, hep böyle el işiyle mi meşgul olursunuz matmazel?..

— Evet efendim... Ben, bereket versin, sinirli bir kız değilim. Huyum iyidir. Babam balıkçı ama, vaktiyle zenginmiş efendim. Sonradan düşmüş. Onun için, öteki balıkçılara benzemez... Çok şey bilir. İnsan, konuşurken, onu memur zanneder. Bazı geceler, onunla konuşuruz. O gittiği vakit, etraftaki gürültüleri dinlerim. Tavuklarımı, ördeklerimi öyle severim ki...

— Biraz gezinmek de sizi eğlendirebilirdi matmazel..

— Kızkardeşim, arkadaşım olsaydı iyi olurdu. Amma, beni gezdirecek kimse yok!..

— Matmazel, eğer isterseniz ve benden çekinmezseniz, sizi gezdireyim. Böyle, sabahtan akşama kadar, oturduğunuz yerde kalmak sizin için hiç de iyi bir şey değil.

— Teşekkür ederim. Fakat, tâciz etmek istemem efendim. Bir kör kızı gezdirmek eğlenceli bir şey değil ki.

— Sizi temin ederim ki, çok memnun olacağım ve bunu bir vazife bileceğim...

— Bu da doğru... İnsanlar, birbirinin kardeşidir... Biri, görmezse, ona yardım etmek vazifesidir.

— Mateessüf, herkes sizin gibi düşünmüyor matmazel...

— Sonra; ben sizinle ne konuşabilirim?.. Okumuş, yazmış değilim ki, söz bileyim!..

— Yok matmazel!.. Biz çok iyi konuşabiliriz. Okuyup yazmanın ilerisi, insanları birbirlerinden ayırmaktan başka bir şeye yaramaz. Elverir ki, insanın gönlü güzel olsun. Birbirimize söyleyecek söz bulabiliriz.

Gözlerini bana çevirdi. Göz bebekleri, ziyayı görmek için büyüyor gibi görünüyordu. İkimiz de bir zaman sustuk. Ortalık yavaş yavaş kararmaya başlamıştı...

Genç kız, biraz düşündükten sonra :

— Çok rica ederim efendim, aklınıza başka bir şey gelmesin... Size emniyet etmiyorum sanmayınız. Ben, insanları sesinden anlarım. Sizin, gayet iyi bir adam olduğunuz, sesinizden, sözlerinizden belli... Amma, evvelâ babamla konuşunuz, ondan izin alınız...

— Peki güzel matmazel... Onunla da görüşürüm. Şimdi, beni dinleyiniz matmazel!.. Size, nasıl gözlerinizi kaybettiğinizi uzun uzun soracağım. Sözlerimi, çok dikkatli dinleyeceksiniz ve bana gayet doğru cevap vereceksiniz...

Genç kız, hayretle:

— Niçin doğru cevap vermeyeyim?..

Diye sordu.

— Maksadım o değil matmazel!.. Fakat, ihmal ile, çok iyi bilmeden cevap vermeyeceksiniz...

— Gözlerimin nasıl kör olduğunu, niçin bu kadar soruyorsunuz?..

— Çünkü, ben göz doktoruyum matmazel. Paris'ten yeni geldim. Sizin halinizde olan birçok hastalar gördüm ki, sonradan gözleri açıldı...

Bu sözümün üstüne, genç kızın ilk defa asabileştiğini, elindeki örgüyü düşürdüğünü gördüm. Fazla ileri gitmiştim. Dedim ki:

— Size, boş bir ümit vermek istemem, matmazel... Bir ümidin çıkmaması, insanın, ikinci defa meyus olması demektir. Fakat, belki, bir çare bulabilirim, matmazel... Şimdi bana anlatınız. Hiç kendinizi bir doktora gösterdiniz mi?..

— Bir doktora baktırdıktı...

— Ne demişti o doktor?..

— Bilmem!.. Bana hiç bir şey söylemediler. Babama belki söylemiştir. Fakirlik efendim. Zengin olsaydık, elbette daha büyük doktorlara da giderdik...

Suallerime devam ettim ve ertesi günü, uzun bir muayeneden geçirmek ve babasıyla görüşmek kararıyla ondan ayrıldım.

— 19 —

TEDAVİ...

Ertesi günü, pazardı. Genç kızı, babasıyla beni bekler buldum. Babası, ufak tefek, hasta çehreli bir ihtiyar-

dı. Halinden, sözlerinden epeyce görüp geçirmiş bir adam olduğu belliydi. Kızı, benden çok iyi bir lisanla bahsetmiş olacak ki, beni büyük bir hürmet ve memnuniyetle karşıladı.

Kuyunun başındaki dut ağacının altında oturduk ve uzun uzun konuştuk. Bana mazisini ve bu yaştan sonra kendisini memleketinden çıkmaya, denizlerde çalışmaya icar eden felâketleri anlattı. Zavallı adamcağız sigarasının tembel dumanlarını, sönük gözleriyle takip ediyor, derin derin göğüs geçirerek :

— Şimdi, neyse, geçiniyoruz beyim amma, ya ilerisi? Bakalım gelecek sene çalışabilecek miyim?

Diyor, sonra, işaretle kendi öldükten sonra, kızının ne olacağını soruyordu...

Nihayet asıl meseleye geldik... İhtiyar adam, inanmayan bir gülüşle :

— Kızım, akşam bana bir şey söyledi... Ona, bazı körlerin, sonradan, gözü açıldığını söylemişsiniz... Ben, doğrusu pek inanamadım.

Adamcağızın sözlerinde biraz da şikâyet vardı. Kızına, beyhude bir ümit vermemi hoş görmemişti.

— Kati bir şey söylemedim, dedim. Yalnız, şimdi bize gideriz. Benim, evimde bazı aletlerim var. Lâzım olan şeylerin hepsi yok amma, şimdilik yeter... Belki, bir çare buluruz.

Bizi, sakin sakin dinleyen Maryanti —artık ismini öğrenmiştim— tatlı bir gülümseme ile, başını sallıyor, yavaş yavaş :

— Allah büyük!.. Allah büyük!..

Diyordu...

İhtiyar balıkçı önümüzde, Maryanti benim kolumda olduğu halde, yolu takibedip köşkümün bahçesine girdik.

Maryanti'yi, uzun ve ince bir muayeneden geçirmiştim. Bu genç kızın gözlerini açabilirsem, on senelik emeğimin ilk ve son mükâfatını görmüş olacaktım.

Muayenenin neticesinde, sakin bir tavırla:

— Kati bir şey söyleyemem. Fakat, benim ümidim var...

Dedim...

İhtiyar balıkçıyı, parlak aletlerim az çok teshir etmişti. Fazla olarak, o kadar da cahil değildi. Maryanti'nin yanında, bu sözü söylemek istememiştim. Fakat o kadar heyecanlı bir dikkatle dinliyordu ki, bana, görmeden, dudaklarımdaki manayı anlıyor gibi gelmişti...

O dakikada, bu sakin genç kızın çehresinden geçen ümit ve sevinç ışığını unutamayacağım. Maryanti, seni kurtaramasam bile, bir saat için olsun bahtiyar etmişim ya... Ben böyle bir ümit günü için, bütün ömrümü vermeye hazırdım. Mamafih, tedavi pek uzun sürecekti. Hem de bazı lüzumlu aletleri bulmak için, hiç olmazsa Bursa'ya gitmek lâzım gelecekti.

Bu cihetleri, ihtiyar balıkçıya söyledim ve tedavi için icap edecek bütün masrafları deruhte ettim. İhtiyar adam, çok tereddüt etti. Bir adamın hiç tanımadığı insanlar için bu kadar zahmet ve masrafa girmesine bir türlü akıl erdiremiyordu. Halbuki, ben, biraz şefkat ve biraz hayal için neler feda etmeye hazırdım...

İki gün sonra Bursa'ya giderek, Çekirge'de bir otel dairesine yerleştik ve tedaviye başladık. Şimdi, hemen bütün hayatımız beraber geçiyordu. Günlerim ve gecelerim, tahakkuk etmiş bir rüyanın güneşi içinde geçiyordu. Gündüzleri, öğleden sonra, otelin bahçesinden Maryanti'yi alırdım. Beni, ayak seslerimden tanıdığı vakit

çehresi parlar, kara gözleri, etrafındaki karanlığı delmek istiyor gibi büyür, elleriyle ellerimi arardı.

Kolkola, etraftaki çayırlar ve ağaçlıklar içinde, boş ve ılık ilkbaharın içinde birleşen bu iki felâketten âdeta bir saadet ve ümit doğuyordu. Ona çiçekler veriyordum... Maryanti, onları elimden alırken, kızarıyor, gülümsüyor, gözlerinin karanlığına varıncaya kadar çehresinin her noktasında ışıklar uyanıyordu. Yol kenarında, tarla içlerinden topladığım bu yabani çiçeklerden, el yordamıyla demetler yapıyor, akşamları otele kucağında küme küme çiçekle dönüyordu.

Tavırları o kadar nazik, elleri öyle ince idi ki, asil ve kibar bir ailenin kızı zannedilebilirdi. Başını hareket ettirdikçe, gerdanında bir eski heykel çiziliyor, ağaçların altından çıktıkça, güneş vuran saçları altın gibi parlıyordu...

Gün geçtikçe, ben, onun içindeki gizli âleme meclûp oluyordum. Bu karanlıkta yaşayan genç kızın muhayyilesi içinde ne parlak ve rengin bir peri masalı âlemi vardı. Onun parlak dudaklarındaki sakin ve tatlı tebessümün nereden geldiğini şimdi anlıyordum.

Ümit ve bahar, Maryanti'yi bir kat daha güzelleştirmişti. O, bana tatlı bir saffetle rüyalarından, müebbet gebesinin içinde, on seneden beri geçen hayallerinden bahsederken, vecd ile dinliyordum. Bazen de, ses ve sözlerimin, gözü önüne nasıl bir çehre getirdiğini anlatıyor, beni hem güldürüyor, hem de ağlatıyordu. Kalbin gözleri, vücudun gözlerinden çok daha iyi görüyor...

Bazen de; Çekirge ovasına iniyor, Nilüfer'e kadar yolumuzu uzatıyorduk. Orada, küçük bir ormancık vardı ki, çok hoşumuza giderdi. Dikenleri iterek, küçük dalları kırarak yol açar, dağ yemişleri toplardım. Bu ormanın içi bir çadır altı gibiydi...

Güneşten ve bazı boşluklardan düşen beyaz parçalar görünür, arasıra ılık bir rüzgâr eser, dallardan fısıltılı titremeler geçerdi. O vakit, Maryanti'nin parmaklarımla oynayan ellerini, küçük buselerle öperdim. Ona, daha yakın olmak için, ben de gözlerimi kapar ve bu karanlıkta kalbimin seslerini dinlerdim.

— 20 —

BİR ÜMİT MEVSİMİ!..

Mayıs, bitmek üzereydi. Cuma ve pazar günleri Splandit otelinin bahçesinde müzik çalıyordu. Maryanti, o sade elbisesinin içinde, baharın bütün taravetini neşrederek, bir karanlıklar melikesi ihtişamıyla ağır ağır bahçeye gelirdi. Vakur bir dikkatle müziği dinlerken, bazen gülümser, gözleri daha ziyade büyürdü.

Yabancılar; ona evvelâ takdirle; kör olduğunu anladıktan sonra da hayretle bakarlardı. Güzellikle bedbahtlığın ona öyle tatlı bir imtizacı vardı ki, bedbahtlığı, sanki güzelliğine, mahzun ve hayran bir şiir ilâve ederdi...

Artık gündüzlerimizi de beraber geçiriyorduk. Onun, bütün mevcudiyetinden intişar eden tazelik havası, beni daimî bir sarhoş heyecanı içinde yaşatıyordu. Kırlarda büyümüş ekseri kızlar gibi, inkişafa müsait bir bünyesi vardı. Ve Bursa'nın yazı, onu meyveler gibi yetiştirip kemale erdiriyor, cildinin rengine açılmış çiçeklerin taravet ve parlaklığını diziyordu. Güneşten muhafaza için giydiği geniş kenarlı hasır şapkanın altındaki kumral yüzündeki saffeti hiç unutamayacağım.

Bir arada yaşaya yaşaya, o kadar derin surette anlaşmıştık ki, artık konuşmamıza bile hacet kalmıyor, sa-

de yanyana yaşamaktan zevk alıyorduk. Mamafih, haftalar geçiyor ve fenden beklediğimiz mucize tahakkuk etmiyordu. Onlar baba kız, bütün ümitlerini kaybetmişlerdi.

Fakat, bana bir şey söylemiyorlardı. Heyhat ki. bendeki ümit de günden güne sönüyordu.

* * *

Bir gün, Maryanti bana, ümit verici bir haber verdi. Senelerden beri, dünyayı karanlık gören gözlerinin önünde, rüyaya benzemeyen gölgeler beliriyordu. Fakat sonradan yine gözlerine karanlık çöküyordu. Maryanti'nin gözleri açılacaktı. Artık buna şüphe yoktu. Mamafih, bu hal, üç ay daha devam etti. Bursa'nın vakitsiz sonbahar yağmurları artık başlıyor, bizi otelde yaşamaya mecbur ediyordu.

Maryanti, arasıra parmaklarımın ucunu, derin minnetlerle öptüğü vakit, içimde tatlı bir gurur, tasavvur edilemeyecek bir yaşamak zevki duyardım. Fakat, içimde gittikçe büyüyen ve artık gizlenemeyen bir korku ve hüzün vardı. Maryanti, iyi olduktan sonra, bu rüyaya nihayet vermek lâzım gelecekti. Güzel bir günün saadeti içinde, gelecek fırtınaların korkusunu duyan bir biçareye benziyordum.

Soğuk bir gecenin sabahında, uyandığım vakit, ortalığı kar içinde buldum.

O günü; onunla yanyana geçirdiğimiz saatleri düşündüm. Kollarımı pencereye dayıyarak, karın düşmesini seyrediyordum. Bana öyle geliyordu ki. benim kalbim de karların içinde, tabiat gibi eriyor, çöküyordu. Karlar, mahzun bir sessizlik içinde, parça parça dökülüyor, toprağa yaklaştıkça, daha az gürültü yapmak için uçuşunu ağırlaştırıyor, yahut, ağaçların kuru dallarına düşüyordu.

Maryanti de, benim gibi dalgın ve mahzundu. Zaman zaman, nefesimizin buğuladığı camı, elimle siliyordum.

Nihayet, aramızda, şöyle bir muhavere geçti :

— Niçin konuşmuyorsunuz Süleyman Bey?..

Yavaşça :

— Hiç!..

Diye cevap verdim...

— Yok, yok... Sizde bir şey var... Bir zamandan beri çok değiştiniz.

— Mutlaka bilmek mi istiyorsunuz?..

— Öyle ya!..

— Hatırlıyor musunuz ki, bir gün, ben de böyle bir sual sormuş, siz hem mesudum, hem de bedbahtım demiştiniz. İşte, ben de size bu cevabı veriyorum...

— Niçin?..

— Anlatılması güç ve uzun bir şey Maryanti...

— Ziyanı yok, söyleyiniz...

— Peki öyleyse... Maryanti, anlıyorum ki, siz bana karşı lâkayt değilsiniz. Niçin açık konuşmamalı?.. Beni âdeta seviyorsunuz. Şu var ki, sevdiğiniz ben değilim, sizin bana ait olan hayalinizi. Bakınız, yakında gözleriniz açılacak... Bu muhakkak... O vakit, bana karşı duyduğunuz his, pencereye düşen bu kar parçaları gibi, bir nefeste eriyecek...

— Süleyman Bey; meşhur bir söz vardır... Durun size Türkçeye çevireyim: Sevdanın gözü daima kördür, derler. İşte, gözlerim açıldığı vakit de, ben, sizin için, daima kör kalacağım...

— Buna, imkânsız demeye dilim varmıyor Maryanti... Bir adamın içindeki güzelliği, bütün derinliğiyle görmek, belki onun yüzünü unutturabilir. Kadın yahut er-

kek, pek çirkin insanların başkalarında merhamet uyandırdığı görülmemiş şeylerden değildir.

Onların çehreleri, sade halkın gözü ile çirkindir. İçlerinde öyle gizli bir ihtişamları vardır ki, onu ancak aşkın gözü görebilir.

— Süleyman Bey, ben anlıyorum ki, siz de beni seviyorsunuz. Ben de açık söyleyeyim... Hangi güzelliğim için seviyorsunuz? Körlüğüm için mi? Yoksa, herkesin görmediği güzelliğim için mi?

Bu saf çocuk sualine cevap vermek çok güçtü. Bereket versin, tam o sırada, babası içeri girdi.

* *

O gece, İstanbul'dan bir telgraf aldım. Veraset meselesinden kalmış pürüzlü bir iş için, acele olarak İstanbul'a gitmekliğim icap ediyordu... Maryanti'yi, göz mütehassısı bir doktor arkadaşa bıraktım. Ve nihayet üç güne kadar dönmek kararıyla, hemen istasyondan trene bindim.

— 21 —

TEDAVİDEN SONRA

İstanbul'daki işlerim, tahminimden ziyade uzadı ve Bursa'ya, ancak on iki gün sonra dönebilmiştim. Bursa'ya, iki defa mektup göndermiş, fakat hiç cevap alamamıştım.

Dönerken, yolda büyük bir sabırsızlık duyuyordum. Maryanti, hayatımda zannettiğimden çok büyük bir mevki almıştı. Ova, artık, baştan başa karla örtülü idi. Nilüfer çayını geçtikten sonra, tuhaf bir tesadüf oldu. Loko-

motif birdenbire bozulmuş, tren yazın Maryanti ile beraber geldiğimiz küçük ormanın kenarında durmuştu.

Bursa trenlerinde, bu hemen daima vaki olan bir şeydir. Vagondan indim ve erimeye başlayan karların sulu çamuruna rağmen ormana girdim. Yapraklar dökülmüş, kuru dallar, yıkılmış bir çatının enkazına benzemişti. Serinkanlılığı içinde, Maryanti ile beraber, uzun yaz saatleri geçirdiğimiz bu ormanda, şimdi yıkık duvarların hicranı vardı.

Ayaklarımla, rutubetli ağaç köklerine vurarak, oturduğumuz yerleri birer birer hatırlamaya çalışarak gezerken, içimde yavaş yavaş acı bir kanaat doğdu. Benim son mevsimimin saadeti de böyle bir yaprak yığınının gölgesinden başka bir şey değildi. O vakte kadar ümidimi muhafaza etmiştim...

Fakat, bugün bu çamurlu ağaçların içinde, bu rüya faslının da söndüğünü, yeniden bir elem ve mahrumiyet seneleri devresine gireceğimi kuvvetle anlıyordum. Yavaş yavaş, tren yolundan uzaklaştım. Yaz akşamları Maryanti ile geçtiğimiz yoldan, kendi kendime dönmek istedim. Çamurların içinde, ayaklarım batıyor, zaman zaman esen sıkı rüzgâr, yüzümü, saçlarımı karla dolduruyordu.

Çekirge'ye vardığım zaman gece olmuştu. Evvelâ otelin hizmetçisiyle görüştüm ve onu görür görmez ilk sözüm :

— Hasta iyi oldu değil mi?

Suali oldu. Buna dair bana kimse haber vermemişti. Fazla olarak, fen de bunu katiyen tahmin ettiremezdi. Böyle olmakla beraber, bundan emindim. Hizmetçiden, biraz tafsilât istedim.

Bir hafta evvel; Maryanti, görmeye başlamış. Şimdi artık iyiden iyiye etrafını görüyormuş. Bu sessiz kız şim-

di bir mektep çocuğu gibi yaramazlık ve haşarılık ediyormuş.

Her gün, öğleden sonra, zorla babasını otelden çıkarıyor, istasyonda, beni karşılamaya gidiyormuş.

Garson, hemen onlara haber vermek istiyordu. Bu gece benim geldiğimi, kimseye söylememesini, hasta olduğumdan hemen yatacağımı kendisine söyledim.

Hastalığım doğru idi. Bu fena kış gününün soğuğu, iliklerime geçmişti. Sık sık öksürüyordum. O geceyi, şiddetli bir ateş içinde geçirdim. Yalnızlığın acısını, ben asıl hastalık zamanlarımda hissetmişimdir. Bu gece de öyle oldu. Yarı uyur, yarı uyanık bir halde sabaha kadar kâbuslar içinde bunaldım...

Hastalığımın, beni uzun müddet yatırması muhtemeldi. Bunun için, ertesi sabah kendimi göstermeden otelden kaçmak istiyordum. Şafak sökmeden evvel giyindim. Bütün kuvvetimi toplamaya gayret ederek, Maryanti ile babası için bir mektup yazdım. Pek mühim bazı işlerden dolayı, kendilerini görmeden gitmek mecburiyetinde kaldığımı, belki sonra, Mudanya'ya yolum düşeceğini söylüyor ve onlara saadet temenni ediyordum. İhtiyar balıkçıya, izzet-i nefsini rencide etmeyecek şekilde bir de muavenette bulunmuştum.

Şafak, henüz sökmeye başlıyordu. Odada son hazırlıklarımı yaparken, bahçede kuş ötmesine benzer, şen bir ses işittim. Pancurlar arasından baktığım vakit Maryanti'yi gördüm. Zavallı çocuk, güneş ziyasına o kadar hasretmiş ki, erkenden uyanmış, Uludağ'ın tepesinden dökülen bu dumanlı ışığın, bir damlasını bile kaybetmemek istemiş.

Maryanti, hakikaten, o ciddî ve ağır tavrını kaybetmiş, bir mektep çocuğuna dönmüştü. On senelik mahrumiyetinin bütün acılarını çıkarmak istiyor gibi koşuyor,

atlıyor, on ikişer yaşlarındaki üç fakir çocukla kar topu oynuyordu.

Karların içinde, sarı saçları, renkli çehresiyle, bir büyük çiçeğe benzeyen bu güzel genç kızı uzun müddet seyrettim.

O kadar kuvvet ve şiddetle oynuyordu ki, ötekiler, üç kişi olmalarına rağmen, yağan kar güllelerinin içinde mağlûp oldular. Bir tanesinin kapıdan çıkarken attığı bir top, penceremde ezildi. Maryanti'nin, o güzel gözlerini, pencereme çevirdiğini gördüm. Pencereme dönen yüzü, derhal mahzun ve tatlı bir ciddiyet aldı. Bu genç kızın, beni bir rüya gibi sevdiği yüzünden belliydi. Kendimi göstermek, bu rüyayı öldürmek demekti.

Bu genç kızın gözlerindeki muhabbeti, kalbime nakşettim. Ağlayarak çantamı açtım ve bir son, çocukluk resmimin altına Maryanti'nin ismini ve kendi imzamı attıktan sonra zarfa koydum.

O gün, bir saat sonra gizlice otelden çıktım ve hastalığımın devam ettiği bir ayı, askerî hastahanenin, hususî bir odasında geçirdim..

— 22 —

KÖSEDERE'DE

Yataktan kalktıktan sonra, Bursa'da durmak istemedim. Yine serseri bir derviş gibi yollara düşmek, yabancı memleketlerde kendimi unutmak istiyordum...

Mısır'a gitmek için, İstanbul'da vapur bekliyordum.

Bir gün, rıhtımda dolaşırken, ihtiyar bir köylünün, bir polis memuru ile konuştuğunu işittim. Polis köylüye nereli olduğunu sormuş olacak ki :

— Kösedereliyim!..

Diye cevap verdi. «Kösedere» ben, bu ismi tanıyordum. Yürürken düşünüyor, yavaş yavaş, kendi kendime :

— Kösedere... Ben, bu ismi nereden işittim?..

Diye söyleniyordum. Birdenbire aklıma geldi. Bu köy, benim sütninemin memleketi idi. Koşarak geri döndüm. Rıhtımda aramadık yer bırakmadım, polise müracaat ettim. Fakat, ihtiyar Kösedereli'yi bulmaya muvaffak olamadım. Mutlaka o bana, sütninemden haber verecekti.

Şimdiye kadar, sağ kalmasına imkân yoktu. Fakat onun son senelerini nasıl geçirdiğini olsun öğrenecektim. O vakte kadar, sütninemi aramamış olmamın sebebi, vefasızlığım değil, hafızamın hain bir inat ile köyünü benden saklaması idi. Kösedere, bende günlerce sabit bir fikir oldu. Çocukluğumda, ona ait birçok masallar dinlemiş, bu mahzun ve garip Türk köyü için tatlı bir sıla hasreti duymuştum.

*

Mısır seyahatini geri bırakmaya, Kösedere'yi görmeye karar verdim. Hiç gitmediğim, görmediğim yerde, çocukluğumun muazzez bir hatırasını bulacağımı zannediyordum...

Çanakkale'den Kösedere'ye iki günde gittim. İkinci gün, yolda, omuzunda, hasta bir çocuk taşıyan ihtiyar bir köylü gördüm. Adamcağız, yolun kenarında durdu ve selâm verdikten sonra arabacıya yalvarmaya başladı :

— Kuzum ağam, gözünü seveyim, şu çocuğu yanına al, ben yayan yürüyeyim!..

Diyordu. Arabadan eğildim :

— Gel baba... Yanıma bin!..

Dedim. Adamcağız, dua ederek yanıma bindi. Konuşmaya başladık.

— Nereden geliyorsun baba?..

— Kasabadan geliyorum oğlum... Çocuğu; hekime baktırdık...

— Kendi çocuğun mu baba?..

— Kızımın çocuğu oğlum... Ama anası, babası yok.. Babası dağda odun keserken, üstüne çam devrildi... Kızım da beş sene evvel sizlere ömür merhum oldu!..

— Kaç yaşında bu çocuk?..

— Bilmem ki oğul!.. Yedi sekiz olmalı.

Hayretle üzerine eğildim. Nihayet, dört yaşında görünüyordu. Bu biçare, hastalıktan kadid olmuş, ezilmiş bir örümceğe benzemişti. İnanılmaz derecede küçük bir çehre üstünde, hasta, hummalı gözleri, kara bir ateş gibi yanıyordu.

— Üç yıldır böyle hasta oğlum... Başka hastalara da benzemez... İki adam kadar yemek yiyor, su içiyor... Hani, şikâyet için demiyorum. Keşke daha çok yese de yediği vücuduna yarasa... Karnı davul gibi şişmiş... Köy ilâçları, hayır etmedi. Bir yol da, kasaba hekimine baktır, dediler. Baktırdık amma, hiç ümidim yok... Allah ne isterse o olur...

— Sen hangi köye gidiyorsun baba?.

— Kösedere'ye!..

— Kösedere'ye mi?..

Bu söz, bir feryat gibi ağzımdan çıkmıştı. Demek, ihtiyar köylü, benim sütninemin köyündendi. Sütninemden haber sordum. İsmini söyler söylemez, tanıdı :

— Benim komşumdur...

Dedi.

— Ne vakit vefat etti?..

— Ayşe nine daha sağ oğlum...

Bu inanılmayacak sözü işittiğim zaman, sevinçten hıçkıra hıçkıra ağlamaya başladım. Demek, ben onun mezarını bile bulacağımdan şüphe ederek geldiğim halde kendini görecek, ellerini tutacak, kınalı saçlarını okşayacaktım.

— Sağ oğlum. Amma hani artık bunadı... Dili söylemez gözü görmez... Çocuk gibi oldu...

Şimdi, atları çatlatıncaya kadar koşturmak, karşıda siyah bir kayalığın arasında damları görünen köye yetişmek istiyordum.

* * *

Sütninemi gördüm. Onu kulübesinin önünde eski bir şiltenin üstüne oturtmuşlardı. Saçları, artık bembeyazdı. İlk şubat güneşinin altında göz kapaklarını kapamış, dua eder gibi titriyordu. Yavaşça yanına yaklaştım :

— Sütnine, sütnine!..

Diye seslendim!..

Sütninemin, mor damarları çıkmış renksiz yüzü, hafifçe titredi. Bir çocuğunki gibi mavilik alan gözleri açıldı. Kendisini Cennet'te sanıyordu. Gözlerimi, tekrar tetkik etti. Dudakları titredi :

— Süleyman... Süleyman!...

Dedi. Yanına yaklaştım. Hafif ellerle, saçlarımdan tuttu ve başımı göğsüne çekerek, halsiz buselerle saçlarımdan, alnımdan; gözlerimden doya doya öptü, öptü...

— 23 —

SÜTNİNEMİN YANINDA

Kösedere'de, bir hafta kaldım. Husul bulmuş bir emelin, bir insanı bu kadar değiştireceğini zannetmezdim. Senelerden beri, etrafını görmeyen, yeni doğmuş bir çocuk gibi dilsiz ve fikirsiz yaşayan sütninem, beni dinliyor. ellerinin içinde tuttuğu parmaklarımı, mütemadiyen halsiz dudaklarıyla öpüyordu.

Ona anlattığım hatıralardan bazılarını, evvelâ aklına getiremiyor, sonra, pörsümüş beyaz yanaklarından hafif kızıllıklar geçerek hatırlıyor... Hatta, bazen, benim unuttuğum şeyleri, o bulup çıkarıyordu. Bu bir hafta içinde, eski günleri birer birer yaşadık.

Gider gitmez, fazla para vererek, iyi bir ev bulmuş, sütninemi oraya nakletmiştim. Sabahleyin, elimle sütünü içirirken, fersiz gözlerinden yaşlar damlıyor:

— Ben, senin sayende bugünleri göreceğimi bilirdim Süleyman!..

Diyordu.

Köylülerin, beni her gittiğim yerde olduğu gibi, şüpheli bir gözle göreceklerini sanıyordum. Halbuki, hiç de öyle olmamıştı. Bunlar sakin ve kendi hallerinde insanlardı. Hatta, tarlalarda çalışan, davar otlatan çocuklar bile bana yabancılık göstermiyorlardı. Evvelâ, bunu merak ettim. Sonradan öğrendim ki, köyde, benim hikâyemi bilmeyen yokmuş. Sütninem, köyüne döndüğü günden beri, her önüne gelene benim yanık hikâyemi anlatıyormuş...

Süleyman'ın masalını, hatta civar köylerdeki kızlar bile biliyorlar ve söylüyorlarmış. Bunu anlatan bir köylü, şöyle diyordu:

— Ayşe nine, bize seni anlata anlata yüreklerimizi göz göz etti. Fakir hatun, söyler, söyler bulaşırdı ağlamaya...

Zavallı sütninem, bilmeden, bana dünyada edilebilecek iyiliklerin en büyüğünü etmişti. Kösedereliler, bu korkunç çehrenin, ne büyük bir güzellik enkazı olduğunu biliyorlar, benim; uzun, gizli acılarımı, benim kadar hissediyorlardı.

Bu küçük köyde kaldığım müddetçe bir aile ocağı sıcaklığı buldum... Eğribüğrü sokaklardan geçerken, pencerelerden, «Ninenin Süleyman'ı» sözünü fısıldadıklarını işittikçe tuhaf bir haz duyuyor, ilk defa yüzümün çirkinliğinden utanmıyordum...

* * *

Geldiğimin beşinci günü idi. Yine, ılık ve güneşli bir bahar günü... Sütninemi, evimizin arkasındaki bir zeytin ağacının altına götürmüştüm. Orada, yine zavallı, hasta başını zorlayarak, maziyi hatırlamaya çalışıyordu. Bana :

— Süleyman, neye evlenmedin?..

Dedi.

— Bana, kim varırdı sütnine?..

İhtiyar kadın, derin bir kanaatle :
— Seniha!..
Dedi.
Kalbim, kuvvetle çarpmaya başlamıştı. Seniha... Onun adını, senelerden beri, ilk defa, bir başkasının ağzından işitiyordum. Sütninem, bir rüya içinde gibi, kesik devam ediyordu :

— Seniha, pek güzel bir kızdı, ya Süleyman... Sen, ondan güzel, o senden güzel... Saçları, yüzü ne güzeldi Süleyman... Onu niçin almadın, niçin aramadın Süleyman?..

Zavallı sütninem, ihtiyarlık hezeyanları içinde, belki benim eski yüzümü görüyordu. Şimdi, o derin ve samimi kanaatıyla yalvarmaya başlamıştı :

— Git, onu ara, bul Süleyman... O, seni sevecek... Amma, sade o, seni sevecek!..

Yavaş yavaş sesi sönüyordu. Nihayet büsbütün sustu.

Sütninemin hemen hemen son sözleri bunlar oldu. Hasta değildi. Fakat, bu beş gün içinde, biçare, ihtiyar vücudunda son kalan hayat parçasını yaşamış, bitirmiş gibiydi... Ertesi gece, eski bir şamdanın erimiş mumu gibi, son bir ışık bile vermeden, kollarımın arasında söndü. Beyaz, buruşuk alnından, ağlayarak öptüm. İnce göz kapaklarını, elimle kapadım... Bu kapanan, sönük gözler mazimin ve rüyamın son parçasıydı.

*

Ertesi günü, onu köyün dışında, bir tepedeki mezarlığa götürdük. Sütninemi, böylece elimle gömdükten sonra, burada yaşamaya artık tahammül edemezdim. Ayrılmaya karar verdim.

Ertesi gün, güneş doğarken, araba hazırlanmıştı. Sütninemin taze mezarına, yabanî çiçeklerden bir demet götürüp bıraktım. Köylülerden bir kısmı, beni «Garipler Çeşmesi» denen bir pınarın yanına kadar teşyi ettiler. Orada, arabaya bindim. Araba içinde, sarsıla sarsıla giderken; ikide bir başımı çeviriyor ve son rüyamı hatırlayarak, bu şirin Türk köyünün uzaklaştığını hüzünle seyrediyordum.

— 24 —

TESADÜF!...

Kösedere'den doğru Çanakkale'ye gelmiştim. Mayısa kadar orada kaldım. Bu sakin ve kendi halinde Türk memleketinden çok hoşlanmıştım. Hatta, şehrin dışarısında, Nârâ kalesine yakın bir yerde, satılık bir bağ almayı, orada yerleşerek toprak işleriyle oyalanmayı düşünmüştüm. Mayıs ortalarına doğru, İstanbul'dan bir telgraf aldım. Nâzırlardan birine yapılacak mühimce bir göz ameliyatı için, beni, acele çağırıyorlardı. Çaresiz, Çanakkale'den ayrılmak icap etti.

Bir cuma günü, öğleye doğru, Boğaz'dan geçen bir İtalyan vapuruna bindim. Vapurda, yazı İstanbul'da geçirmeye giden birçok Mısırlı yolcu vardı. Onların arasında, bir eski Parisli arkadaşa tesadüf ettim. Fransa'da dahilî hastalıklarla meşgul olduktan sonra, memleketine dönerek, mühimce para ve şöhret kazanmıştı. Vapurun en arkasında, yüzümüz denize dönmüş olduğu halde konuşuyorduk. Bana, Mısır'daki sergüzeştini, adım adım gelen şöhret ve saadetini anlatıyor:

— Sen ne yaptın? Memlekette, mutlaka büyük işler gördün?..

Diye soruyordu.

Çok güzel bir günün ikindi zamanı idi. Gelibolu önlerine gelmiştik... Vapurun, uzaklaştıkça yayılan izi, içinde kaynayan parlak mayıs güneşiyle, yaldızlı bir tüy yelpazeye benziyordu.

Arkadaşım, birdenbire :

— Ne iyi, aklıma geldi, dedi. İstanbul'a giden bir

bildik aile var. Çocuklarından birinin gözleri çok bozuk, şunu bir görseniz... Gideyim kamaradan getireyim...

Beş dakika sonra, iki küçük kardeşle döndü. Gözleri hasta olan çocuk, yedi yaşında, yumuk çehreli, sarışın bir oğlandı. Kırmızı, hasta gözlerini kırpıştırarak, evvelâ yüzüme baktı. Korkar gibi oldu. Arkadaşım :

— Bu doktor bey, senin hemşerin küçük İbrahim. Gözlerine bir bakacak... Bir su verecek, yarın sabah bir şeyin kalmayacak!..

Diyordu.

Çocuğu ürkütmemeye çalışarak, elinden tuttum. Başını güneşe çevirdim. Göz kapaklarını kaldırdım. Hastalığı, bir Blâfaritten ibaretti. Fakat bu güneşe karşı yaşlarla dolan, kanlı gözlerde tuhaf bir cazibe vardı. Onu, muztarip ettiğimi bildiğim halde bırakmıyordum. Sonra, onu bırakarak, ondan iki üç yaş büyük görünen ablasına döndüm. Bir şey söylemiş olmak için :

— İbrahim, sizin kardeşiniz mi küçük hanım?..
— Evet efendim!..
— Sizin isminiz?..
— Nezihe efendim...
— Aslen, İstanbullu musunuz Nezihe hanım?..
— Trablusluyum efendim... Ben de, kardeşim de...
— Ben, sizi Trablusluya benzetemiyorum. Nezihe hanım... Tıpkı İstanbullu gibisiniz. Hem konuşmanız da İstanbulluya benziyor.

— Annem, büyük annem, rahmetli bey babam, hep İstanbullu...

— İstanbul'u, hiç gördünüz mü Nezihe hanım?..
— Hiç görmedim, efendim. Yeni gidiyoruz daha...
— Ne kadar kalacaksınız?..

Çocuk, gözlerini indirdi.

— Galiba, büsbütün efendim!..

— Trablus'tan ayrıldığınıza çok müteessir misiniz?.

— Tabiî değil mi efendim!.. Büyük babam, birkaç sene evvel ölmüştü. Şimdi de bey babam öldü... Onları, orada bıraktık.

Kalbim çarpıyor, kulaklarım uğulduyordu. Hararetli bir sesle :

— Trablus'un havası gözlere hiç iyi gelmiyor. Nezihe hanım... Sizin de gözleriniz ağrıdı mı?..

— Benim de çok ağrıdı doktor bey..

— Müsaade eder misiniz, göreyim onları çocuğum...

Yanıma yaklaştı. Mahzun elâ gözlerini gözlerime dikti. Bu dakikada, kalbimden neler geçtiğini anlatamayacağım. Bu sarışın kız çocuğunun çehresi, Seniha'nın hâlâ yâdımda en küçük çizgileri, en hafif manaları, en uçucu renkleriyle yaşayan çehresine çok benziyordu. Bu gözler, bir anda, bana bütün mazimi hatırlattı. «Gözler ölmez» diyenler, çok doğru söylemişlerdi.

— Büyük babanızın ismi neydi, Nezihe hanım?..

— Hilmi bey... Bir doktordu efendim. Vaktiyle akrabası, onu Trablus'a sürdürmüş efendim!..

Mısırlı arkadaşım, gülerek söze karıştı :

— Amma yaptınız, küçük hanım... Adama, akrabası böyle bir fenalık yapar mı?..

Nezihe, büyük bir adam tavrıyla :

— Olur ya efendim... Akrabanın her türlüsü var... Amma, Allah onlara da çok fena bir şey yapmış efendim..

Ben, dayanamadım ve sordum :

— Ne yapmış Nezihe hanım?..

— Nişantaşı'nda bir konakları varmış. O yanmış... Onun içinde de kıymetli, güzel bir oğulları varmış, o da yanmış!..

— Yanmış da ölmüş mü Nezihe hanım?..

— O vakit ölmemiş efendim... Sonra ölmüş...

— Nereden duydular acaba öldüğünü?..

— Galiba, birisi gelmiş Trablus'a da o söylemiş efendim. Allah büyük!

— Oh, demişsinizdir, tabiî Nezihe hanım..

Nezihe, yine o büyük tavrıyla :

— Ölümle öç alınır mı doktor bey? dedi. Hem, onun, ne kabahati var? Bizde, hâlâ onun bir resmi durur doktor bey.

— Ben, öyle düşünüyorum ki, Nezihe hanım, o babasının cezasına müstahakmış... Elbette; anneniz, büyük anneniz de böyle söylerler.

— Yok efendim... Onlar, o kadar acımışlar ki ona... Büyük annem gelirse görürsünüz. Kamarada çarşafını giyiyordu.

— Evet amma, ben başımda bir rahatsızlık hissediyorum. Hemen kamarama döneceğim!..

Alelacele, onlara veda ederek kamarama kapandım ve bekledim. Kamaramın içi karanlıktı. Küçük, yuvarlak pencerenin perdesini başıma siper etmiştim.

Bir zaman sonra, yolcular arasında, Seniha ile teyzemi farkettim. Ağır ağır gelerek penceremin önünden geçtiler. Seniha'nın yaşadığını biliyordum. Bir gün, bir yerde, ona tesadüf etmekten daha tabiî ne olabilirdi? Böyle olduğu halde, o vakte kadar, bunu ümitsiz bir ha-

yal addetmiştim. Onlar, biraz ileride, vapurun tel parmaklığına dayandılar. Dalgın dalgın uzaklara bakıyorlardı.

Teyzem; süzülmüş, ihtiyarlamıştı. Seniha'da yorgun bir hal vardı... Bu yarısını gördüğüm ince, süzgün ve çok ıstırap çekmiş, güzel çehre benim bütün mazim, bütün hayatım, bütün rüyamdı. Mahzun bir sükûn içinde, memleketinin kararan dağlarına bakarken, ben küçücük penceremin arkasında boğula boğula ağlıyor, yüzümün Seniha ile bir daha gözgöze gelmemizi, iki söz teati etmemizi menedecek ölümünü ateşli ellerimin içinde sıkıyordum.

— 25 —

BİR HEDİYE

Teyzemin, İstanbul'da indiği yeri tahkik ettirdim. Üç gün kızı ve torunlarıyla beraber otelde kaldıktan sonra, Kıztaşı'nda küçük bir eve yerleşmiş. Çengelköyü'ndeki evlerinin çoktan satıldığını biliyordum.

Seniha'nın, İstanbul'da bulunması, beni İstanbul'a bağlamak için bir sebep oldu. Ben de, Gedikpaşa tarafında bir eve yerleştim. Gece olunca, sokağa çıkıyor, teyzemin evine kadar yürüyordum. Zavallıların geçimleri, anlaşılan çok dardı. Oturdukları küçük evin, pencerelerinden süzülen soluk ziya, benim için, bitmez, tükenmez bir düşünce membaı oluyordu. Arasıra, perdelerden geçen narin gölgeler, bende birer harika tesir yapıyordu. Bir karanlık gecede, sokak, tamamıyla kimsesizdi. Karşı evlerden hiç birinde lâmba yanmıyordu.

Ben, evin karşısındaki eski bir konağın binek taşına ilişmiş dururken, birdenbire pencere açıldı. Sokağa dö-

külen ziyadan, kendimi muhafaza etmek için kapının içine çekildim. Pencereyi açan Seniha idi. Saçları başında karanlık bir küme teşkil ediyor, başı ağır bir meyille omuzuna düşüyordu. Köşemde, farkedilmekten korka korka onu seyrediyordum... Bir zaman sonra, arkasında teyzemin gölgesi göründü. Onun :

— Nasıl, biraz rahatladın mı Seniha?..

Diye soran sesini işittim. Seniha :

— Sen yat anne... Üşütme kendini, ben iyiyim!..

Dedi.

Ah, bu ses... (Süleyman Bey, dışarıda durmadan yağan karları göstererek) Bu gecenin karları, rüzgârları içinde, şimdi bir bülbül sesi işitseniz, rüzgârların iniltilerini susturan bir ilkbahar bülbülü, bir gül bahçesi bülbülü sesi... Nasıl olursunuz, ne duyarsınız? İşte, ben de öyle oldum. Seniha'nın kapısının köşesine düşen gölgesine dudaklarımı koydum. Hıçkırıklarımı zaptederek, bu gölgeyi öpmeye başladım.

Artık pencere kapanmıştı. Ben, hâlâ orada, yavaş yavaş ağlıyordum... Birdenbire, birtakım ayak seslerinin yaklaştığını işittim. Bulunduğum köşeye kuvvetli bir elektrik aydınlığı yayıldı. Karşımda, dört askerle bir polis durmuştu. Polis, dik sesle :

— Sen kimsin?..

Diye sordu.

— Hiç, bir yolcuyum!..

Dedim.

Arkadaki neferlerden biri :

— Allah bilir, sarhoş olmalı...

Diyordu. Polis :

— Niçin orada duruyorsun?..

— Hiç!.. Yorulmuştum da...

Demek istedim. Polis, haklı olarak şüphelenmişti :

— Yüzünü niçin saklıyorsun? Aç yüzünü!..

Hareketim, hakikaten şüpheyi celbedecek bir şeydi. Çaresiz yüzümü, yarı yarıya örten örtüyü çektim. Hayret ve korku ile bir adım geri çekildi. Mütereddit bir vaziyette idi. Karşıdaki evden, vakayı öğrenecekler, diye, yüreğim titriyordu. Polis, nihayet yanındaki neferlerden birine döndü :

— Efendiyi merkeze kadar götür!..

Dedi.

Ben, bir kelime söylemeden, neferle beraber yola düştüm. Asker, ayağı biraz topallayan bir biçare idi. Bana, gayet samimiyetle :

— Efendi, sen neye duruyordun orada?..

— Söyledim ya oğlum, dedim. Çok yorgundum. İnsan, biraz bir kapıya dayanıp durmaz mı?..

— Öyle ya... Neye polise derdini anlatmadın?..

— Ne ziyanı var? Şimdi karakolda söylerim.

— Olur böyle şeyler!..

Dedi. Karanlık, çarpık yollardan geçerken, mütemadiyen konuşuyordu. Bütün Anadolu çocukları gibi saf, güzel gönüllü bir adamcağızdı. Onda, hayretimi, en ziyade çeken şey, bana fena bir nazarla bakmaması idi. Nihayet dayanamayarak sordu :

— Senin yüzün de, muharebede mi böyle oldu efendi?..

Şaşırmıştım. Cevap vermedim. O vakit, nefer, hafifçe içini çekti :

— Benim bir büyük kardeşim var efendim... Onun da yüzü, muharebede senin gibi yandı...

Neferin, benimle niçin bu kadar çabuk anlaştığını o vakit anladım... Bir sokak başına gelmiştik. Birdenbire durdu. Sonra, korkak, korkak :

— Efendi, gel seni bırakayım da, şuradan git.

Dedi. Ben :

— Niçin oğlum? Ne lüzumu var?

Dedim.

— Ne lâzım efendi! Dert anlatıncaya kadar sabah olur. Sen, İstanbul uşağısın... Bizim gibi rahatsızlığa dayanamazsın...

— Yok oğlum, ziyanı yok, gideriz. Belki benim yüzümden sana bir şey söylerler!..

Neferi, ikna edemedim. Benden, hemen hemen zorla ayrıldı ve karanlığın içinde, âdeta koşarak kaçtı...

— 26 —

NETİCE...

Bir zamandan beri, dimağımdan garip ve delice bir fikir geçiyordu... Nihayet karar verdim. Teyzemin, Çengelköy'deki evini, kime sattığını tahkik ettim. İçinde bir Musevi ailesi oturuyordu. Aile reisiyle görüştüm. Evi satın almak istediğimi söyledim. Adamcağızın böyle bir fikri yoktu. Fakat, değerinden çok ziyade para verince, iş değişti. İnadıma hayret ederek razı oldu. Muameleyi bitirdikten sonra, teyzeme, uzun ve acıklı bir mektup yazdım...

Süleyman'ın sağ olduğunu, fakat çok, pek çok bedbaht olduğunu anlattım. Babam, onların evlerini yıkmış, ailelerini dağıtmıştı. Şimdi, Süleyman, hiç olmazsa, eski evlerini onlara iade etmek istiyor ve bunu kabul etmezlerse, çok üzüleceğini söylüyordu. Esasen, bunun maddî bir kıymeti de yoktu...

Bütün kıymeti, bir eski hatıralar yatağı olmaktan ibaretti. Teyzem, bu hediyeyi kabul etmediği halde, Sü-

leyman, bunu eski bir kin ve nefrete atfedecek ve bir daha teselli bulmayacaktı.

Mektubumu gönderdikten sonra, bir hafta geçmişti. Delillerim o kadar kuvvetli, yalvarışlarım o kadar hazin idi ki, reddedilmeme imkân yoktu. Bir gün, öğleye doğru kapı çalındı. Uşağım, ihtiyar bir hanımın, mutlaka beni görmek istediğini söyledi. Derhal anladım. Bu ziyaretçi, teyzemden başkası olamazdı. Adresimi gizli tuttuğum halde, mutlaka bir yerden öğrenmişti. Arzusuna razı olmak lâzımdı.

Yüzümün günahından, bir mücrim gibi titreyerek onu bekledim. Teyzem, beni görünce derin bir feryat kopardı. Sonra, birbirimize sarıldık. Onun göğsünde, minimini bir çocuk gibi ağladım. Zayıflamış parmakları ile saçlarımı okşuyor :

— Süleymancığım, sana ne oldu?

Diye hıçkırıyordu.

— Babamın, size ettiğini çekiyorum, teyze!..

Dedim.

Kuvvetle reddetti.

Bize karşı, onun bir infiali yoktu...

Sükûn bulduktan sonra, karşı karşıya oturduk. Bana, Seniha'dan, çocuklarından uzun uzun bahsetti. Ben de, hayatımı ona anlattım. Sık sık onlarla görüşeceğime dair vaitler istedi.

Ertesi günü, Seniha ile çocuklarını bana getirecekti. Evvelâ, buna razı olmadım. Fakat, sonradan, ona da: «Peki!» demek lâzım geldi.

Ertesi günü, iki kadınla, iki çocuk kapıma geldiler. Kapı açılmadı... Komşularım, hakikati onlara söylemiş-

lerdi. Çünkü, o akşam evimi bırakmış, izimi kaybettirmiştim.

Onlara, kendimi kaybettirmekle beraber, ben, onları gözden kaybetmemiştim. Şimdi Çengelköyü'ndeki eski evlerinde yaşıyorlardı. Epeyce bir zaman sonra, bir gün teyzemin, kısa bir hastalıktan sonra, vefat ettiğini haber aldım. Seniha, dünyada yapayalnız ne yapacak? Çocuklarını nasıl büyütecekti? O vakit, hayatını, daha yakından öğrenmek istedim. Yaşamak için çok zorluk çekiyordu. Fazla olarak hasta idi. Evlerine girip çıkan bir doktordan ilerlemiş bir kalp hastalığından muztarip olduğunu haber alıyordum.

Çengelköyü'ndeki küçük evinde, münzevi bir ömür geçiyor, kimse ile konuşmuyor, hemen, hiç evinden çıkmıyordu. Ona, hiç olmazsa çocuklarını iyi yetiştirmek için yardım etmek isterdim. Fakat, buna imkân yoktu. Dünya yüzünde birbirimizi tanımamız artık mukadder değildi.

Bir zaman sonra, Bursa'ya gitmek istediğini öğrendim. Orada vefat eden zevcinin bir akrabası vardı. Anlaşılan, yalnızlık, biçareye pek ağır geliyordu. Arkalarından, ben de gittim. Hayatta, maksatsız dolaşmaktan o kadar yorgun ve bezgindim ki, takip edilecek bu kadar cık bir emel bana kifayet ediyordu.

Seniha, Bursa'da bir sene yaşadı. Sonra, bir gün vefat etti. Onun gözlerini, kapayan siz oldunuz... Öğrenmek isteğiniz hikâyem işte bu!..

Ev sahibi, yorgun bir eda ile bu sözleri söyledikten sonra susmuştu... Sabah, hemen hemen yaklaşıyordu. Bana gösterdiği emniyet için çok teşekkür ettim. Dalgın dalgın gülümsedi :

— Bilâkis, ben size minnettar kalacağım. Söyleşmekte, derdini anlatmakta öyle derin bir teselli var ki...

Yalnızlık... Bunun acısını, benim kadar tatmış kimse tasavvur edemiyorum...

— Artık dost olduk ya, dedim. Tabiî sık sık görüşürüz...

— Tabiî efendim, tabiî!..

Gitmek için kalkmıştım. O da hizmetçiden paltosunu istedi. Beni evime kadar götürmek istiyordu. Rahatsız olmaması için rica ettim. Bir türlü dinlemedi...

Dışarıda, rüzgâr durmuştu. Yer yer, diz kapaklarımıza kadar çıkan karların içinde güçlükle yürüye yürüye evime kadar geldik. Yakında, yine görüşmek temennisiyle ayrıldık.

Fakat, Süleyman Beyi bir daha görmek nasip olmadı. İki gün sonra, beni Konya Sıhhat Müdürlüğüne tayin ettiler. Veda etmek için üç defa evine uğradım. Üçünde de bulamadım. Senelerce izini kaybettim. Hatta, büsbütün unutmuştum bile...

* *

Bir gün, bir dostumun evinde; kazalardan, yanıklardan bahsediliyordu. Avrupa'dan, yeni gelmiş bir zat, İsviçre'de, son ikameti zamanında yanık yüzlü bir Türk göz doktoru ile tanıştığını söyledi.

Süleyman Bey olduğunu anlayarak izahat istedim. İki çocuğu ile beraber, küçük bir köşkte oturuyor, onları orada okutturuyormuş. Halinden hiç şikâyetçi değilmiş. Çocuklar, onun, bütün zamanını ve ruhunu işgal eden bir meşgale imiş. Çocukların kim olabileceğini birdenbire anlayamamıştım. Sonra aklıma geldi. Mutlaka hastamın çocuklarını almış olacak. Kendi kendime gülümsedim :

— Harabesinin asıl çiçekleri, annelerine çok benzeyen bu iki çocuk olmuştur...

Dedim...

ESKİ AHBAP

REŞAT NURİ GÜNTEKİN

Küçük Hikâye

— 1 —

YAŞIMI soran olursa kırk deyip geçiyorum amma hemen hemen elliye yanaştım. Bu yaşta adam için karısının ölmesi kadar büyük felâket olmuyor. Daha gençlikte başa gelse insan, yine sarsılır. Ev bark yıkımı kolay şey değil. Amma bir cihetten de bir ümit yeri kalır. Adam belki yeniden bir yuva tutar; sönük ocağa şöyle üç, beş kasım dalı atar. Daha ihtiyarlıkta olursa onun da o kadar zararı yok. Adam, altmışından sonra karıyı neylesin; insan, o vakit keenne vapur bekleyen yolcuya benzer.

Üç sene evvel rahmetliyi «Emir Sultan»daki kabrine götürdüğüm vakit ömrün bu belâlı yaşındayım. Ben halde olanların çoğu yeniden evleniyor amma, yüzde doksan, sonu fena çıkıyor. Geçkin bir şey alırsan nafile sarmıyor. Genç alıyorlar, ille... daha berbat oluyor. Bu zamanda helâl süt emmiş kaçta kaç çıkar? Diyelim ki öyle birine rasgetirdik. Değil mi ki dini bütün, ahlâkı düzgün olduğu için sana sadakat gösterecek. Nafile... Bu yaştan sonra işi çapkınlığa vuranlar da oluyor. Her koyun kendi bacağından asılır. Kimseyi «Şöyle yapıyor, böyle ediyor!» diye kınamsamak huyum yok ama, bu yaşta çok çirkin düşüyor. Bunlar delikanlılıkta yakışan şeyler.

İşte bunları birer birer düşündüm. İlle velâkin vakit, saat gelince adamın basireti mi bağlanıyor, ne oluyor? Beş yaşında bir çocuk, adamı iblis gibi aldatıyor.

— 2 —

Rahmetlinin hastalığı iki yıldan ziyade uzamıştı. Fena yorgundum. Kırk lokmasından sonra birkaç ay İstanbul'a gitmek, her eyyam şöyle başımı dinlemek istedim. Bursa'dan İstanbul komşu kapısı gibi bir şey. Fakat her nedense Abdülhamid'e bomba atıldığı seneden beri gitmek kısmet olmamıştı. Oğlum, kızlarım hiç memnun olmadılar. Hele damadım beni niyetimden vazgeçirmek için dehşetli uğraştı. Besbelli İstanbul'da baştan çıkar, fazla para yerim diye korkuyorlardı. O vakit kızdım amma, şimdi hak veriyorum. Öyle ya malım, mülküm onların sayılır. Mamafih, benim öyle uluorta gitmeme imkân yoktu. İstediğim sadece biraz eğlenmek, yirmi beş yaşıma doğru şöyle bir gidip gelmekten ibaretti. Hoş, ben o vakit de pek bir şeyler becerebilmiş değildim ya... Söz gelimi sanki...

Şahinpaşa oteline indiğimin ikinci sabahı hizmetçi: «Sizi bir eski ahbap görmeye geldi» dedi. «Allah, Allah, nereden duydu geldiğimi?.. Çağır bakalım kimmiş?» dedim. Odaya gayet mükemmel giyinmiş, şişmanca, altın gözlüklü bir efendi girdi. Bir de dikkatli bakınca ne göreyim? Eski Hukuk arkadaşlarımdan «Teneke Mahir» değil mi? O vakit gayet maskara bir şeydi. Vapur çarkı, şimendifer düdüğü, ağustosböceği ötmesi gibi seslerin gayet iyi taklidini çıkarırdı. Hele çeşmede teneke doldurulurken çıkan sesi öyle bir taklit ederdi ki... Boğazının içi teneke mi kaplı mübarek?! Arkadaşlar ona bunun için «Teneke Mahir» diye ad takmışlardı. Az kaldı tanıyamayacaktım. O vakit cılız, ihtiyar yüzlü, sefil kılıklı bir gençti. Biz ihtiyarladıkça o, öyle gençleşmiş hele kıyafeti o kadar düzmüş ki şaşılacak şey... Bir zamanlar bir kazaya kaymakam yapmışlardı. Sonra açığa çıkardıklarını işittim. Vebali boynuna amma galiba bir para işi dön-

müştü. Çocuklarımdan görmediğim bir muhabbetle boynuma sarıldı. Şapır şupur yüzümden, gözlerimden öptü: «Ah, Hilmi... Felâketini işittim... Ne yapalım dünya hali bu!» diye başıma gelenleri bir bir saymasına, indiğim oteli öğrenmesine, vaktiyle öyle pek sıkı fıkı ahbap olmadığımız halde bu derece vefa göstermesine şaşmadım. desem yalan olur; amma doğrusu memnun da oldum.

Hani neye demişler «Yalnızlık yalnız Allah-ı Taalâ Hazretlerine mahsustur» diye. Benim uğradığım musibetten sonra daha umumî musibetlerden bahsettik. Kendi halinden de haber verdi. Hâlâ bekârmış. Memuriyette adam kadri bilmedikleri için artık işi komisyonculuğa vurmuş. Bazı mühim işler görüyor, gayet iyi para kazanıyormuş. Bana Bursa'da yapılabilecek birçok işlerden bahsetti. Çiftliklerimin varidatıyla kanaat etmek büyük kabahat imiş. Öyle işler varmış ki istesem altı ay içinde Karun kadar zengin olabilirmişim. Fakat para bahsinde besbelli beni pek gönülsüz gördü ki fazla ısrar etmedi. Onunla beraber yapacağımız yegâne iş, İstanbul'da bulunduğum müddetçe beraber gezip eğlenmek olacaktı. Mahir'in bu hususta da ihtisası varmış. Girip çıkmadığı yer, bilmediği insan yokmuş. Çenemi sıkarak, ellerimi, dizlerimi, omuzlarımı tartaklayarak İstanbul'un eğlence âlemlerini öyle ballandırdı ki doğrusu heyecanlandım. Hem derinden derine hoşlanıp hem de yapacağımız şeylerden korkarak «Yahu Mahir!» dedim. —Bu kadar çabuk teklifsiz olduğuma hâlâ hayret ederim ya— «Yahu Mahir, sen galiba beni baştan çıkaracaksın..» Mahir çenesini katmerleştirip gülerek: «İşine bak... Asıl onun tadı bu yaştan sonra çıkar... Adam, dünyaya bir kere gelir!» dedi. Adam dünyaya bir kere gelir diye rezalet içinde gitmeye mânâ yoktu amma, ben de çocuk değildim ya... Zararsızca ve edep, namus dairesinde eğlenebildiğim kadar eğlenirim... Baktım ki netice fena görü-

nüyor; tası, tarağı topladığım gibi Bursa'ya aşarım. Amma dedim ya vakit, saat gelince beş yaşında çocuk, adamı İblis-i lâin gibi oynatıyor.

— 3 —

Mahir, beni daha o gün Beyoğlu'nun iyice bir oteline indirdi. Gündüzleri çarşı, pazar gezer; geceleri sinemaya, tiyatroya, konferansa filân giderdik. Yaz iyiden iyiye gelmişti. Akşam üzerleri Taksim bahçesi ömür oluyordu. Geldiğimin galiba onuncu akşamıydı. Boğaz'a karşı kafaları iyice tütsüledik. Mahir «Haydi seninle şu gençler gibi dolaşalım» dedi. Haydi, kolkola Beyoğlu caddesinde yola düzüldük. Öyle dehşetli bir mehtap vardı ki, elektrik fenerleri şuraya, buraya asılmış hevenk hevenk limon çiçekleri gibi donuk kalıyordu. Kafamda bu gece, bayağı bir yirmi yaş rüzgârı esiyordu. Benim de başımın üzerinden elektrik telleri geçiyor gibi tramvaylarla yarış etmek istiyordum. Dükkânlar, evler, fenerler, akın akın giden insanlar, hele kadınlar, bu gece bana bambaşka göründü. Baloz gibi bir yerin önünde durduk. İlânda «Güzel bilmem kim sahnede çıplak oynayacak» diye yazıyordu. «Allah, Allah... Bursa'da efelerin dağda yaptıklarını burada şehrin göbeğinde yapıyorlar ha... dedim. «İstanbul...» diye cevap verdi. Sahi, buranın havasında, suyunda bir şey vardı. İspatı kendim... Bursa'da bunu duysam tüylerim diken diken olurdu. Halbuki burada Mahir'e «Haydi seninle şu rezaleti bir görelim» dedim. O, tabiî dünden hazır. «Yahu, aferin sana, amma da çabuk açıldın ha...» dedi. Girdik. Hakikaten Mahir'in İstanbul'da tanımadığı yok. Sokakta, tramvayda, lokantada olduğu gibi burada da birçok kimselere selâm verdi. Masaların arasından geçerken Fransızca, Almanca, Rumca, hattâ Farsça konuştu. Ben, loca gibi tenha bir yere çekilme-

mizi, ortaya oturmaya tercih ettim. Çalgı baygın baygın bir hava çalıyor; garsonlar ellerinde tepsiler, şişelerle masadan masaya koşuşuyorlardı. Sahnede yarı çıplak sarhoş kadınlar oynuyordu. Tavanda sokak kapısı cesametinde bir nevi pervane muttasıl sallanıp rüzgâr dağıtıyor; renk renk sigara dumanlarını bir başka hava ile sarmaşdolaş edip oynatıyordu. Ömrümde birkaç defa adamakıllı sarhoş olduğumu hatırladım. Fakat bu geceki kadar can-ü dilden sarhoş olduğum aklıma gelmiyor... İnsan kısmı yavaş yavaş baştan çıkar; hem de bu halin hiç farkında olmaz derler. Belki bu da doğrudur amma, ben kendi hesabıma kuyuya düşer gibi ne oldumsa birdenbire oldum. Çalgı, baygın baygın çalarken bilmem neler içtik. İkide birde «Ooo.. Hayat varmış... İki günlük ömrümü neye ah-ü vâh ile, yahut çiftlikte tezek kokusu koklamakla geçirmeli?» diyordum. Öyle hafifmiştim ki ayağa kalksam şu havada birbirine sarılıp oynaşan kırmızılı, yeşilli dumanlar içinde dolaşabileceğimi sanıyordum.

Acaba bunun için mi pek çok içenlere «Bulut gibi sarhoş olmuş!» derler? Mahir'e yeşilli bir kadını gösterdim. «İnsan mıdır, melek midir tefrik edene Çungar'daki çiftliğim helâl olsun!» dedim. Mahir «Çağıralım da sen kendin tefrik et!» dedi ve bir işaretle işi garsona anlattı. Kadın hiç nazlanmadan locamıza geldi. Ne milletten olduğunu sormadım, fakat adı «Mariz» di. O da neden aklımda kaldı hani. «Mariz» zad ile yazılırsa «nâmizaç, hasta» manasına gelir ya. «Madam, sana neye Mariz diyorlar; maşallah gül yanaklarından kan fışkırıyor!» diye nükteperdâzâne bir cinas sarfetmiştim. Arkadan bir rakkase daha geldi. Locada iki çift olduk. Artık çalanları, oynayanları unutmuştuk. Hattâ o aralık «çıplak kadın» oynamış da haberim olmadı. «Mariz» benim yağlı bir kuyruk olduğumu anlamıştı. İltifat dehşetli gidiyordu.

Bir hayli zaman daha içtik. Kadın tâ göğsüme yaslanmış, bayağı nefesimi tıkıyordu. Mahir, benim bu halimi gördükçe kahkahayı basıyor, «Âlemde seninkiler beybabayı bu halde görmeliler!» diyordu. Bu, hakikaten pek berbat bir şey olurdu. Fakat galiba o kadar da utanmazdım. Allah adamın aklıyla beraber ârını, namusunu da alıyor. O geceki sarhoş kafamla kendi yüzsüzlüğüme kendim de hayret ediyordum. «Mariz», çetrefil Türkçesiyle tâ kulağımın içine durmayıp bir şeyler anlatıyor, anlatıyordu. Sade bilmem ne için, bu sesi dinlerken gönlüme bir gariplik çöküyordu. Şöyle yan yana biraz ağlayalım diyordum. Bu gariplik gitgide arttı. Çalgı artık susmuştu. Salondaki lâmbalar tekmil kısılmış sanıyordum. Öyle geliyordu ki dışarıda bütün İstanbul'a yağmur yağıyor. Gözlerim yarı devrilmiş bir kadehten birer birer, ağır ağır damlayan nane kokulu, yeşil içki damlalarına dalıp gitmişti. «Mariz» hâlâ kulağımın içine söylüyordu. Birdenbire bu garipliğin nereden geldiğini buldum. Bu ses uzaktan uzağa rahmetlinin sesine benziyordu. Duvağını açtığım ilk geceden kucağımda verdiği son nefese kadar geçen günler birer birer gözümün önünden geçti. Midem altüst oldu. Fena bir ağlama geldi; locadakiler hep şaşırmışlardı. Mahir koluma girerek beni karanlık ve serin bir taşlığa çıkardı; bol su ile yüzümü yıkadı. İçkiye yüzüm olmadığını bilmez gibi neden o kadar ileri gitmiştim. Kendime gelince dar pencereye başımı dayayarak Haliç'in kandillerine baktım; sonra hemen çıkmak istedim; kadınlara şöyle bir «Allaha ısmarladık» demek bile içimden gelmedi.

— 4 —

O geceki sarhoşluk beni bir hafta hasta yatırdı. Allah razı olsun Mahir, hiç yalnız bırakmadı. İkide birde:

«Nafile, sen evlilik hayatına iyice alışmışsın, kendine şöyle eli, ağzı düzgün bir şey bulmaya bak!» diyor, sonra çenesinin katmerlerini çekiştirerek «Kim var ya Rabbi, sana münasip kim var?» diye uzun uzun düşünüyordu. O, bana münasip bir kadıncağız ararken, ben de bir yandan «Yahu, bu ne hayırlı ahbap böyle... Beni milyoner etmeyi düşünen o... Lala gibi gezdiren o... Sonra evlendirmeye çalışan yine o... İnsanın kendi evlâtlarında bu vefa bulunmuyor!» diye düşünüyordum.

Mahir, nihayet bir kelepir keşfetti. İyi bir aileden, güzel, zarif, tahsil ve terbiyesi mükemmel bir kız... Babası eski paşalardanmış... Sekiz, on sene evvel vefat etmiş... Annesiyle beraber tüccardan bir dayısı yanında oturuyormuş ki, vasisi de o imiş... «Yahu, alay mı ediyorsun, diyordum, ben kırkını geçmiş, büyük baba olmuş adam... Akla sığmayacak şey... Mahir, bu ciheti düşünmeye bile lüzum görmüyormuş... Adam kaç yaşında görünürse o yaşta sayılırmış... Bana nihayet otuz beşten fazla verilemezmiş. Keşişdağı'nın havası beni konserve gibi taze saklamış. Bundan başka kız, gayet ağırbaşlı imiş. Öyle zevzek, tatsız bir gence karı olmaktansa benim gibi yaşını, başını almış, aklı başında, karı kıymeti bilir, kibar bir adamla evlenmeyi tercih edermiş. Zaten şimdiki fikirlere göre asıl erkek diye bana denirmiş. Aman ne telâş, ne hararet!.. Sanırsın ki asıl evlenecek kendisi... Mamafih telâşı bana da az çok sirayet etmedi dersem yalan olur. Zaten artık bekârlığın çıkar yol olmadığını anlamış, herçi bâdâbâd bir kere tecrübe-i talih etmeyi düşünmeye başlamıştım. Fakat herhalde bu, uzun uzadıya düşünmeden halledilecek bir dava değildi. Bütün korkularımı, tereddütlerimi söyledim. Hepsine cevap buldu. Hülâsa ne yaptı, yaptı, üç dört gün içinde dilimi, ağzımı bağladı. İzdivacım yeni İstanbul modası üzere olacaktı. Program şu idi: Kaç göç olmadığı için Şişli'deki evlerine

misafirlik bahanesiyle beni götürecek... Kızı iyice göreceğim... Sonra işimize gelirse resmen dayısından talebedeceğiz. Kızı öteden beri zengin bir palamut tüccarı istiyormuş. Dayı, bu izdivaca taraftarmış. Fakat çocuk, bu adamı bir türlü beğenemiyormuş. Hakikaten de odun gibi bir adammış. Ben paraca o tüccardan aşağı olmadığım için Mahir, bu işe bitmiş gözüyle bakıyordu.

— 5 —

Alacağım kadınla evvelden görüşmek falan gibi işin yeni cihetleri bilmem neden hoşuma gidiyordu. Alafranga bir aileyle münasebete girişeceğim için gerek kıyafet, gerek hal ü kal itibariyle alâkadar-ül-istitae İstanbul zenginlerine yaklaşmak istedim. Bütün giyeceklerimi yeniden yaptırdım. O kabil aileler adâb-ı muaşeretine dair bir hayli malûmat edindim. Nihayet ziyaret günü geldi. Pek utanıp sıkılacağımı sanarak günlerce evvelden uykularım kaçmaya başlamıştı. Fakat maşallah ne sade, ne tekellüfsüz insanlarmış. Rahmetli ile evlendiğimiz vakit üç gün birbirimize söyleyecek söz bulamamıştık. Halbuki Şevkiye Hanım olsun, anası olsun, sanki dilotu yemişler... Öyle sözler buluyorlar ki, hani karşılarındaki kurt, kuş olsa Hazret-i Süleyman gibi, lisana getirecekler. Aman, beni öyle bir açtılar ki, bu kadar güzel sözler bulup söyleyeceğimi ömrümde aklıma getiremezdim. Müstakbel kaynanama hanımefendi diyeceğim yerde kazara efendi hazretleri demekten, bir de küçük bir kurabiyeyi şeker sanıp çaya atmaktan başka bir falso yapmadım.

Şevkiye Hanım, Hıristiyan kızları gibi serbest serbest aramızda dolaşıyor; bana albümler, notalar gösteriyordu. Ben geçkince, ağır bir kız bekliyordum. Halbuki, o, âdeta bir çocukmuş; çelimsiz bir vücut, küçük pembe bir yüz, ışıl ışıl şeytan gibi yeşil gözler; beyaz denecek,

uzaktan ihtiyar zannettirecek kadar açık sarı saçlar. Annesi piyano çaldırdı. Çaldığı şeyler hep alafranga. Tabiî pek anlayıp sardıramadım. Fakat parmaklarından mahareti belli... Çay içtik, pastalar yedik ve seksen senelik ahbaplar gibi ayrıldık.

Sokağa çıkar çıkmaz, Mahir'e: «Yahu.. O benim kızlardan küçük... İnsan karı diye ortaya çıkarmaya hâyâ eder billâhi...» dedim.

Mahir, kızdı. Dudaklarını bükerek Bursa'daki çiftliğinde yabani gibi yaşamış bir adamın ancak bu kadar insan kıymeti takdir edeceğini söyledi. «Pekâlâ, pekâlâ, artık bir daha bunun lâfını etmeyiz» dedi.

Fakat bilmem nasıl oldu, beş dakika geçmeden söz yine dönüp dolaşıp oraya geldi. Bu kız, çocuk gibi görünürmüş amma yüz yaşındaki bir ihtiyar kadar müdebbir ve ağırbaşlı imiş. Kaçırmak pek büyük ahmaklık olacakmış.

O gün kulak vermedim. Fakat iblis, iki gün sonra gayet tuhaf bir havadis getirdi. Akşam bir iş için yine o eve uğramış. Şevkiye Hanım, mânalı mânalı gülümseyerek beni sormuş. Mahir, şöyle bir ağzını aramak kastıyla: «Hilmi Beyin üç ay evvel haremi merhum oldu. Gel, seni şuna yapalım!» demiş. Zavallının yüzü hemen gelincik gibi kızarmış, içini çekerek: «Cidden çok fevkalâde, fakat beni beğenebileceğini zannetmem.» demiş. Ben, kahkahalarla güldüm; el şakası etmek için âdetim olmadığı halde, yumruğumla Mahir'in karnını dürterek: «Ulan Mahir, olur domuz değilsin... O senin kuruntun olmalı. Nezaket icabı böyle söylemiştir, o» dedim.

Dedim amma, içim de fena halde çürüdü. İnsan, yüz yaşına gelse nafile, halini bilemiyor. Bir parça yüz gördü mü, derhal her şeyi unutuyor; kızı değil ya isterse torunu yaşta olsun.

Mahir, iki arada mekik gibi gidip geldi. Ne yaptı yaptı; beni de, dayısını da razı etti.

— 6 —

Nikâh günü artık kararlaşmış, izinnameler dolaştırılıyordu. Bir gece geç vakit yatmak için soyunurken, sıkı sıkı kapıma vurdular. Pantalonumun çıkmış bir bacağını tekrar sokmaya vakit bulamadan, kapı açıldı: Mahir, hiddetinden yüzü morarmış, alnının damarları fırlamış, yumruklarını sallayarak ve bağırarak içeri girdi. Evvelâ arkasından gelen birisiyle kavga ediyor sandım. Hiddetle kapıya çarptı. Ağzına pis bir şey kaçmış gibi, tahtalara tükürüyor «Tuvv... tuvv... İğrendim şu insanların iki yüzlülüğünden, menfaatperestliğinden» diye bağırıyordu.

«Hayr'ola?... Ne oluyorsun yahu? Kendine gel; tıkanacaksın be...» falan gibi sözlerle yatıştırmaya çalıştım. Birçok atıp tuttuktan sonra: «İşimiz bozuldu... Vazgeçtik, kızlarını başlarına çalsınlar!» demesin mi?

Benim de başım şöyle bir döndü. Anladım ki, kendimi naza çektiğim sıralarda farkında olmamışım amma, bu tasavvura iyiden iyiye ısınmışım. Mamafih, renk vermedim: «Üzülme, kısmet değilmiş... Ne yapalım? Ölecek halimiz yok ya!» diye teselliler bile verdim.

Bizi işiten biri olsa, asıl işi bozulan biçare onu sanırdı. Mahir, iki bardak su içtikten sonra işi anlattı: «Biliyorsun ya, dedi, dayısının İzmit'te bir konserve fabrikası var... Senin, benim gibi bir adamın elinde olsa, maden gibi işler. Gel gör ki, herif hem ihtiyar, hem de işten anlamıyor. Onun için ipin ucunu kaçırmış. Borcu ödeyecek halde değil. Şu, hani evvelce Şevkiye'yi isteyen palamut tüccarı yok mu? İşte o, on bin liraya fabrikaya talip imiş. Bu kere kızın başkasına verileceğini haber

alınca, kızgınlıkla fabrikayı almaktan sarf-ı nazar etmiş. (önüme bir buruşuk kâğıt atarak) şu kâğıdı göndermiş. Onun için Şevkiye'nin dayısı sana verdiği sözü geri alıyor. Yazık oldu kızcağıza... Bir fabrika hatırı için kızcağızı senden ayırdılar...

Mahir, sözün burasına gelince biraz durdu. Başını uzattı. Sesi titreyerek pek yavaş ve manalı bir tavırla: «Keşke seni hiç tanıtmasaydım!» dedi. Sonra, yeni baştan coşarak para hatırı için kalp ile oynayan insanlara lânet etmeye başladı. Sebebini bilmeden ben de titriyordum. Hani Tarık, Napolyon falan gibi büyük adamların iki kelimelik gayet keskin sözleri vardır. Ben, onları pek takdir ederim. Hayf ki, bugüne kadar hiç böyle bir söz sarfetmeye fırsat düşmemişti. Elimin balta gibi sert bir hareketiyle Mahir'i susturdum:

— İşi inada mı bindiriyorlar, benimle rekabete mi kalkıyorlar? Bana meydan okuyanın ben alnını karışlarım, diye bağırdım.

Sonra karışlama işareti yapmak için açtığım elimi göğsüme vurdum ve yalnız iki kelime söyledim: «Fabrikayı aldım.»

Mahir'in iri gözleri, büsbütün açıldı. Adamın başkasından beklemediği bir hareketle karşılaşması çok tatlı oluyor. Mahir, benden böyle bir hareket bekleyemezdi. Ellerini havaya kaldırarak: «Aman! Tüylerim ürperiyor. Bu, ne müthiş hareket?» dedi.

«Müthiş ya!.. Sen her sakallıyı baban mı sanırsın?» Mahir, karşımda âdeta küçülmüş bir tavırla: «Vallahi ben, senden korktum!» diyordu.

Teessürümüz geçtikten sonra karşı karşıya oturarak konuşmaya başladık. Arkadaşım, hareketimi yüksek, fakat biraz ihtiyatsız buluyordu: «Sen, bu asırda bir dere-

beyi ulviyet ve muhabbetiyle hareket etmek istiyorsun amma, ben seni senden çok düşünürüm. Gel, biz yine bu işten vazgeçelim. İstediği fiyat pek fahiş... İşi yakından tetkik ettiğimiz zaman göreceğin üzere, katiyen on bin lira etmez. Hoş, senin gibi adam onu maden gibi işletir amma...

Fabrikanın istikbali falan gibi sözler masaldan başka şey değildi. Mamafih, tabiî, artık geri dönülemezdi. Ferağ ve intikal muamelesinin ikmal edildiği günün akşamı Şevkiye Hanım ile nikâhımız kıyıldı.

— 7 —

İşi daha Bursa'dakilerden gizli tutuyordum. Olup bittikten sonra onları emr-i vaki karşısında bırakmak daha muvafık olacaktı. Çok memnundum. Emir Sultan'dakinin arasıra karşımda mazlum boynunu büken hayali bile artık keyfimi kaçırmıyordu. Sade bir nokta biraz midemi bulandırıyordu: Bana varmayı saadet bilen Şevkiye Hanımın tuhaf durgunluğu... Dikkatimi celbeden bir başka hal de, zifafı alabildiğine tehir etmeleriydi.

Yeni âdet üzere nikâhımla beraber mağaza mağaza, geziyor, tedarikâtımızı kendimiz yapıyorduk. Şevkiye, saatlerce beni tezgâh önlerinde ayakta tutuyordu. Öyle ki, gece yatağıma girince, ayaklarımın ağrısından bağırıyordum. Bereket, her dükkân değiştirdikçe, pastacıda biraz istirahat ediyorduk. Aman, bu çocuk, ne kadar çok abur cubur yiyordu. En fenası onu mahçup etmemek için, ben de pastalar, çörekler, şekerlemelerden midemi bozuncaya kadar yemek mecburiyetinde kalıyordum.

Bir gün pastacının birinde fena bir vaka oldu. Münasebetsiz herif söze karışıp Şevkiye'ye benim için: «Bey-

babanız» demez mi? Hainin bu sözü çöreklerinin pis yağından ziyade midemi bulandırdı. Nene lâzım, sen kendi işine bak. Yalnız bir yerde olsak, muhakkak terslerdim. Burada çaresiz işitmezlikten geldim. Sade şöyle göz kuyruğu ile nişanlıma baktım. Şairane bir mahzunlukla çatalının ucundaki armut şekerlemesini kemirerek düşünüyordu. Ondaki durgunluk işte o vakit dikkatime çarptı. Acaba pişman mıydı? Bunu biraz Mahir'e de açacak oldumdu; gülüverdi: «Ağırbaşlı bir kızdır o, niye nafile mi sana davul çaldık. Sen bu hale daha da sevin» dedi.

— 8 —

Herifin dediği gibi, «Şu insan oğlunun başına gelen pişmiş tavuğun başına gelmiyor.» Bir gece «Bir muhibb-i hayırhah» imzalı bir mektup aldım. Bu kâğıt, bana nikâhlım Şevkiye Hanımın üç seneden beri genç bir doktorla münasebetini bildiriyordu. O kadar tafsilât vardı ki, yalan olması mümkün değil. Ne hale geldiğimi söylemeye lüzum var mı? Elimde kâgıt sokağa fırladım. Tâ Şişli'ye, evlerine giderek bana oynanılan oyunun hesabını isteyecektim. Vakit geç olduğu için tramvay yoktu. Araba da bulamadım. Sokaklarda yangıncı gibi koşuyordum. Yolun uzaklığı ve tramvay bulunmaması aynı isabet olmuş. Çünkü Harbiye'nin önüne varıncaya kadar hayli hızımı almıştım. Orada bir nefes durup halime baktım ve ihtiyatsızlığımdan kendi kendime güldüm. Sonra, tabiî geri döndüm. Karanlıkta, yürürken kendi kendime: «Ben bu kadar aptal bir adam değildim. Ne oldu da yaşımı, halimi bilmez gibi başımdan büyük işler tuttum?» diyordum.

İçimin ateşini gidermek için bin türlü teselli düşündüm. Amma hakikaten de öyleydi. Ya Allah saklasın, bu işler evlendikten sonra başıma geleydi.

— 9 —

Ertesi sabah erkenden Mahir'i gidip buldum. «Yaptığın gibi temizle bakalım!» dedim. O da pek fena meraklandı. Yumruklarıyla başına vurdu. Bu vaka üstüne kırk gün yaşarsa taaccüp edeceğini söyledi.

Maateessüf üzülüp kesilmek kolay olmadı mı, insan zevahire çok aldanıyor. Pek nezih sandığım bu aile, meğer ne kadar çingene imiş: Zifaftan evvel vukua gelen talâkta nikâhın yarım verilmesi usulden olduğu halde, Mahir, bir türlü onları ikna edememiş. «Ya hepsini verir, yahut da mahkemelerde işi uzatırız» demişler.

Mahkemede yüzde doksan sekiz hak kazanacağım muhakkaktı. Fakat inat etmeyi hem kibrime yediremedim, hem de vakayı Bursa'dakiler duyarlar diye çekindim. Fazla olarak aldığım eşyayı da alıkoydular.

Konserve fabrikası da üstüme bir yüktü. Ne ise Mahir beni bundan da kurtardı. Fakat ne çare ki, yedi bin beş yüz liradan fazlaya müşteri bulamadı. Eski ahbabım beni rıhtıma kadar teşyi etti. Vapur ayrılırken mendiliyle uzaktan gözlerini sildiğini gördüm. Bursa'ya şöyle böyle dört bin lira ziyanla döndüm. Neyse bari Allah acıdı da, orada rezaleti duyan olmadı.

— 10 —

Bazı tesadüfler insana elli senede öğrenemeyeceği şeyleri iki dakikada öğretiyor. Bu vakadan iki sene sonra bir iş için yine İstanbul'a gitmiştim. Bir gün Haydarpaşa vapurunda karşımda oturan iki zattan birinin diğerine: «Yahu, duydun mu Teneke Mahir'in çevirdiği fırıldağı? Olur tilki değil bu herif» dediğini işittim.

Hemen kulaklarımı kabarttım. Öteki harfiyen şu sözleri söyledi: «Ali Recep'e geçirdiği külâh değil mi? Biliyorum. Bak, ben sana daha şıkını anlatayım. İki sene evvel bir palamut taciri bizim Hacı İsmet Beyin yeğenine talip olur. Kızı bilmem bilir misin? Kırık, dökük, minyon bir kızcağız... Tabiî, palamutçu kaçırılacak kısmet değil... Fakat gel gör ki kız birkaç sene evvel benim gibi meteliksiz bir doktorla işi pişirmiş. Kız ayılır, bayılır; dayısı tabiî inat eder. Mücadele aylarca sürer. Nihayet İstanbul'un ekseri evleri gibi bu evde de ayağı olan Teneke Mahir imdada yetişir. İki yüz liraya mukabil işi gayet iyi bir şekilde tesviye etmeyi üzerine alır. Doktorcuk, babasından yegâne miras kalan bir sucu dükkânını satarak parayı tedarik eder. Bak sen şimdi Mahir'in çevirdiği dolaba... Bursa eşrafından bir enayi yakalar. (Bu kelimeyi kulaklarımla işittim). Ne yapar yapar herifin aklını çeler ve kıza talip çıkarır. Herif, adamakıllı zengin; bir yandan da Hacı İsmet'in İzmit'teki berbat bir konserve fabrikasına on bin liraya talip... Kız da plân mucibince o tarafa meyil gösterince dayının diyeceği kalır mı? Biçare palamutçuyu bir kere böylece ıskartaya çıkarırlar. Mahir'in fabrika komisyonundan dercep ettiği paradan bahse lüzum görmüyorum. Nikâh olur. Herif, tabiî güveyi girmek ister. Türlü bahanelerle birkaç ay işini savsaklarlar... Tâ ki palamutçu bir başka kadınla evleninceye kadar. O vakit Mahir, Bursalıyı imzasız bir mektupla keyfiyetten haberdar eder. Biçarenin ne hale geleceğini düşün! Mamafih, Bursalı, pek zannedildiği kadar da enayi değilmiş. İşin bozulduğunu görünce tehdide, şantaja başlar. (Hikâyenin buraya kadar olan kısmı maatteessüf hakikiydi. Onun için sabırla başımı eğip dinlemiştim. Fakat bu tehdit ve şantajcılık sözlerini işitir işitmez serâpâ kulak kesildim. Öteki devam etti): Herif «Boşanmam, nikâhım altında çürütürüm!» diye dayatır.

Nihayet nikâhı bağışlamak ve üste de zarar ve ziyan bedeli namı altında iki yüz lira verilmek şartıyla Mahir, herifi talâka razı eder. Nikâhlı iken kıza aldığı eşya ve hediyelerle bu iki yüz lirayı Mahir'e teslim ederek gönderirler. (Nasıl ki mehrini ben de aynı emin vasıta ile göndermiştim!) Bursalı öyle çingene bir adammış ki kıza hediye ettiği üç yüz kuruşluk bir yüzük için dört defa Mahir'i göndermiş. Yüzük zayi olduğu için en nihayet parasını göndermeye mecbur olmuşlar!»

Söze karışmak, şu şantajcılık ve çingenelik lekelerini olsun izale etmek istedim. Fakat yine sarf-ı nazar edip sigaramı içmeye devam ettim. İnsan çok anlaşılmaz mahlûk... Şantajcı, çingene falan gibi sıfatları bile icabına göre hazmediyor. Tek enayi demesinler diye...

8 Eylül 1333/1917

B O Y U N D U R U K

Reşat Nuri GÜNTEKİN

Roman

— I —

KARISI akşama yine bir alay misafir çağırmış olduğu için Profesör Celil Hıfzı Araman, Üniversitedeki dersini bitirir bitirmez hemen eve döndü.

Kapının anahtar deliğinde, her zamanki gibi, bir pusula duruyordu: «Ben bir akadaşıma gidiyorum. Sen artık ne lâzımsa hazırlarsın. Vaktin kalırsa bir de lalanga pişir ama geçen günkü gibi olursa misafirlere kepaze oluruz: İmza Sadiye.»

Profesör, çantasını portmantonun altına bıraktıktan sonra bir sandalyeye çökerek bir dakika soluk aldı; şişman yanaklarının terlerini kuruladı; sonra ağır ağır yakalığını, ceketini, potinlerini çıkardı.

Terliğinin teki yine portmantonun altındaki yerinde yoktu. Halbuki bu terlik yüzünden evde yıllardan beri, kan gövdeyi götürüyordu.

Celil Hıfzı, kırkını aştıktan sonra ilkbaharın geldiğini ayak parmaklarındaki nasırlardan anlar olmuştu. Marta doğru tabiat uyanmaya başlarken onun bu parmaklarında da ağır ağır filizlenme ve tomurcuklanma alâmetleri beliriyor ve vaktiyle tatlı sevinç ve sıcak dalgaları halinde kırlar ve gökyüzünden aldığı müjdeyi şimdi ona bu nasırlar getiriyordu. Ne üniversitedeki doktor arkadaşlarının bilgisi, ne kendinin epeyce derin olan kimyası bu derde çare bulabilmişti. Baharda başlayan nasırlar gitgide azarak yaz sonuna kadar onu rahatsız eder, sonbahara kadar kayboluverir.

Tıp ve kimyanın mucizeleri, inkâr olunmaz mucizeleri vardır. Fakat ilâçlar ancak hastalık kâfi derecede geliştikten, yani yapacağını yaptıktan sonra tesirini göstermiyor ve nasırlardan biri batarken ötede başka biri çıkıyordu.

Celil Hıfzı'nın dünya görüşündeki mütevekkil ve babayani iyimserliğinde bunun da az çok tesiri olmuştur. Üniversite arkadaşları kanser. yahut ebedî sulhün formülünü ararlarken, tabiat ve ahlâkı düzeltecek usuller üzerinde birbirlerini yerlerken o, bu nasırları hatırlayarak hüzünle gülümser, kalın bıyıklarını sıvazlayarak: «Olur inşallah» derdi.

Evin taşlığında onun terliklerini saklamak için bu portmanto altından başka bir yer bulunamamıştı. Celil Hıfzı, sokağa çıkarken onları, potininin ucuyla mümkün olduğu kadar gerilere teperek sözüm ona başkalarından saklar, fakat ne yazık ki bu tedbir, kendinden başka kimseyi aldatmazdı. Dönüşlerde şişman karnıyla yere eğilerek terlikleri aramak gerçekten meseleydi. Bunlardan biri bazen o kadar gerilere kaçmış olurdu ki kısa kolları yetişmez, hırdavat dolabından çomak, kırık şemsiye sapı gibi bir şey aramak lâzım gelirdi. Hattâ bir defasında portmantonun altına birikmiş çerçöp içinde parmağını, ne olduğu anlaşılmamış bir zehirli böcek sokmuştu.

Şiddetli tembihlere rağmen terlikler, o evde yokken, misafir kocakarılara verilir, bazen de hizmetçiler giyerlerdi. Börtü böceği fazlaca olan aşağı katta örümcek, çiyan, akrep gibi öldürülecek bir haşere görüldüğü zaman hemen portmantodaki terliklere koşulurdu. Sonra Sadiye Hanım oğlu küçük Rıfkı'yı, yahut arasıra bahçe kapısından giren kedileri döveceği zaman hemen terliklerden birine koşar, fakat işini bitirdikten sonra tekrar yerine getirmeye üşenerek olduğu yerde bırakırdı.

Dışarda olduğu gibi evinde de bir ebedî barış ve sükûn adamı olan profesörün, yirmi seneye yaklaşan evlilik hayatında, hemen tek devamlı mücadelesi bu terlikler üzerine olmuştu. Fakat onu da başa çıkaramadığını, çıkaramayacağını anlayınca arkasını bırakmıştı. Aradığını yerinde bulamayınca, artık öfkesinden değil, fakat dil alışkanlığıyla, yavaşça «Allah belânızı versin» diyor, mutfak raflarından birinde, eski şişeler arasına sakladığı ihtiyat terliklerini çıkarıyordu.

Celil Hıfzı, mutfakta soğuk su ile yüzünü, kollarını, ayaklarını yıkadıktan sonra kapının arkasındaki beyaz önlüğünü taktı ve işe başlamaya hazırlandı.

Dışarıdaki kurşun gibi sıcağa bedel bu eski zaman evinin, küf ve rutubet kokan mutfağında ne güzel bir serinlik vardı. Profesör, uzun zaman evvel keşfettiği hakikati bir kere daha tekrar etti :

— Yazın İstanbul'un en serin sayfiyesi muhakkak ki benim taşlıktır.

Sadiye Hanım, huysuz bir kadındı. Hiç bir aşçı veya hizmetçiyi bir aydan fazla tutmaz; ya kovar, ya kendiliğinden kaçmaya mecbur edecek bir şey yapardı. Tekrar adam buluncaya kadar geçen bir iki hafta içinde aşçı vekilliği profesöre düşerdi. Bu iş evlendikleri tarihten beri aşağı yukarı böyle gidiyor ve Celil Hıfzı'nın yılda en aşağı altı ayı mutfakta geçiyordu. Fakat bunun adı «sıkı zamanlara mahsus gelgeç bir hizmet, inşallah çalışkan, terbiyeli, tok gözlü, namuslu, temiz, zeki bir aşçı bulunduğu zaman sona erecek bir iş» olduğu için şikâyet etmeyi aklından geçirmezdi.

Sadiye Hanıma gelince, o da kendine göre bazı teselliler bulmuştu.

— Ne diyelim ucuz etin yahnisi tatsız olur. Bizim verebileceğimiz paraya razı olacak hizmetçi ya hırsız olur, ya arsız...

— Ne yapalım; doğruluk diye bir şey tutturmayıp da o da başkaları gibi etek dolusu para kazanaydı bizim de gözümüzün içine bakan çifter çifter aşçılarımız, hizmetçilerimiz olurdu; o da, ben de bu sıkıntıyı çekmezdik.

— Hoş, kendisi de bu halden memnun ya. Ne yapalım perisi süfli! Böyle işlerden hoşlanıyor. Allah her insanı başka türlü yaratır: kimi çiçek kokusundan hoşlanır, kimi böyle soğan, yağ kokusundan. Hem zaten onun mesleği de aşçılıktan pek başka türlü bir şey mi? Ha kimyahanede idrar şişeleri, türlü pis kokulu ilâç şişeleri kaynatmışsın; ha mutfakta yemek tenceresi...

Sadiye Hanımın zamanına ve adamına göre değiştire değiştire söylediği bu mazeretlerin hemen hepsinde az çok bir hakikat payı vardı. Biri kovulduğu yahut kaçtığı zaman iyi kötü ondan kalan işi görecek bir ikinci hizmetçi bulunamıyorsa, bundaki kabahat elbette Sadiye Hanımın değildi. Sonra hizmetçiye gözünü doyuracak kadar para verilemiyordu. Böyle olunca azıyorlar, evin hanımını bir dövmedikleri kalarak kapıyı vurdukları gibi gidiyorlardı. Hizmetçiler Sadiye Hanımın nikâhlı kocası değillerdi ki, boğazı tokluğuna, onun kahrını çeksinler. Bununla beraber Sadiye Hanımın sözleri içinde en doğrusu Celil Hıfzı'nın perisinin süflilikten hoşlanması idi. Profesör, mutfak işlerinden gerçekten zevk alıyor, yarım ağızla daima şikâyet etmesine rağmen hayatının en tatlı saatleri mutfakta geçenler oluyordu. İlk zamanlarda burasını yadırgamamış değildi. Fakat onlar gençlik, toyluk çağının manasız ukalâlıkları idi. Belki de asıl mesleği olan kimyaya benzer bir tarafı bulunduğu için sanatını gitgide ilerletmişti. Bir lavoratuvar ile bir mutfak arasındaki fark, pek o kadar büyük değildi. Orada da

havagazı muslukları, su muslukları içinde öteberi kaynatacaklar, burada da...

Sonra, mutfak evin böyle bunaltıcı yaz günlerinde en serin, kışın en sıcak yeriydi. Sadiye Hanımda mutfağa karşı doğuştan bir nefret vardı. Bunun için oraya hemen hiç ayak basmaz, kocasıyla kavga etmek lâzım geldiği zamanlarda bile bu hududu geçmeyerek taşlıkta bağırır, çağırırdı.

Seneler Celil Hıfzı'nın gözünde mutfağı âdeta mabet gibi bir şey yapmıştı. Orada misafir kabul olunmaz; çalgı çalınmaz, dans edilmez, rahatsız elbiseler içinde saatlerce çene çalınmazdı.

Nihayet, mutfak için, laboratuvarda giydiği beyaz gömleğinin eşinden başka bir kıyafet ve etiket de yoktu ki bu, Celil Hıfzı için hepsinden daha ehemmiyetli idi. Dört beş seneden beri şişmanlığı fazla arttığı için, hele yaz mevsimlerinde sokak kıyafeti onun için âdeta bir işkence idi. Celil Hıfzı, üniversitedeki laboratuvarında saatlerce ter dökdükten sonra serin ve loş mutfağına kavuştuğu, hele bugünkü gibi evde büsbütün yalnız kalarak iç çamaşırlarını da çıkarıp beyaz gömleğini çıplak vücuduna geçirdiği zaman eski salaş deniz hamamlarına girmiş gibi serinlerdi.

Kışların zevki de yine ona göre oluyordu! Birkaç yıldan beri başına sebepsiz manasız bir üşüme ârız olmuştu. Bunun için üniversitede, bazı ihtiyar profesörlerin yaptıkları gibi başına takke giymeyi tecrübe etmiş; fakat talebelerin, hele kız talebelerin buna gülümsediklerini görerek vazgeçmeye mecbur olmuştu. Mutfağın soğukça günlerinde, bunun acısını çıkarır gibi, başına bir kalın arakiye giyer, hatta bazen onu da kâfi görmeyerek üzerine temiz bir tüylü havlu, yahut yün kuşaktan kocaman

bir sarık sarardı. Bir üniversite profesörü bunu evinin mutfağından başka nerede yapabilirdi?

Nihayet, mutfağın bir güzel tarafı da orada alabildiğine kitap okumaya imkan bulması idi. Kitap okumak, hele tarih, felsefe, edebiyat vesaire kitapları okumak öteki fen profesörlerinin pek âdetleri değildi. Fakat o, bunları bir fen adamı için ayıp olacak derecede severdi. Yemeklerini ocağa vurduktan sonra bu kitaplardan birini açar; tencere kapaklarından sızan tatlı sesler ve kokular arasında kaynarken o, yavaş yavaş başka dünyalara mesut hayal âlemlerine yükselirdi. Bazan da belki yine bu tencere seslerinin ve bir akar su sesine benzeyen havagazı musluklarının ilhamlarıyla ağır ağır şarkılar söylerdi. Onun ev halkından bir sır, hatta bir ayıp gibi sakladığı biraz kısık, fakat çok tatlı bir sesi vardı :

«Sen bu yerden gideli ey saçı zer»

Bu yerden giden altın saçlının kim olduğunu o eskiden de bilememişti. Şimdi bir derenin kenarındaki söğütler arasında büsbütün uzaklaşmasına rağmen onu görür gibi olur. Kirpiklerinin nemlendiğini hissederdi.

Celil Hıfzı, ne üniversitede, ne yukarı kattaki ayda yılda bir kapısı açılan sözüm ona çalışma odasında bu mutfağın ruhani sükûnetini hiç bir zaman bulamıyacaktı. Burada ne rahatsız edilmek tehlikesi, ne ayıplanmak korkusu, ne karısı, ne misafirleri... Hâsılı, tam manasıyla dünya cenneti...

* * *

Celil Hıfzı, mutfağa girmeden evvel kileri açtı. Bakkal, kasap, zerzevatçı sabahleyin üniversiteye giderken tembih ettiği bütün şeyleri göndermişlerdi. Sade, karısı-

nın sonradan listeye ilâve ettiği lalanga için yumurta eksikti. Fakat ona sıra gelinceye kadar elbette Rıfkı'yı, yahut başka birisini bulup bakkala bir haber uçururdu.

Celil Hıfzı, yaptığı işlerde çok dikkatli olmasına rağmen mutfakta arasıra parmağını keser ve canı yanmaktan ziyade rahat çalışmasına engel olacağı için birdenbire «Amman» diye bağırırdı. Profesör, o gün mutfağa girdikten biraz sonra yine böyle bağırdı. Fakat bunun sebebi elini kesmesi değil, akşamki bulaşıkları olduğu gibi mutfağın bir köşesinde görmesiydi :

— Amman, kocakarı gelmemiş bugün.. yandık.

Mahallede fukara bir kadın vardı ki böyle hizmetçisiz zamanlarda profesöre, sözüm ona, yardıma gelirdi. Fakat kadın, çok ihtiyar ve üstelik de elinden kabuklu yumurta yenemeyecek kadar pis olduğu için Celil Hıfzı onun yenecek şeylere el sürmesini istemez, yalnız bulaşıkları yıkatmakla iktifa ederdi. Hatta o bile tamam olmamak şartıyla. Çünkü kadıncağız, sık sık burnuyla, ağzıyla oynar ve profesör, onun yıkadığı bulaşıkları bir kere daha sudan geçirip şartlamadan gönlü rahat etmezdi.

Hasta mı oldu; başka bir işi mi çıktı, her ne ise bulaşıkçı sabah gelmemişti. Demek ki tencereleri, tabakları yıkamak işi de bugün Hıfzı'ya düşüyordu.

Bu aksilik, profesörün fena halde canını sıkmıştı. Bütün neşesi kaçmış olarak: «Bu da olur mu canım?» diye söylenmeye ve etraftan bir çare görmek mümkünmüş gibi oraya, buraya bakmaya başladı.

Adamcağız, yemek pişirmekten ne kadar hoşlanıyorsa bulaşık yıkamaktan da o kadar tiksinirdi. Sadiye Hanım, onun huysuzlaştığını ve söylendiğini gördükçe ince yoluk kaşlarını kaldırarak :

— Anlamıyorum; vallahi anlıyamıyorum, derdi, sen uğraşmaktan zevk alan bir adamsın. Yani hatırın kalmasın perin pistir süflidir. Böyle olduğu halde bulaşıktan neye iğrenirsin. Benim canım yok mu? Ben ortalığın tozunu, toprağını temizlemekten iğreniyor muyum?

Profesörün bir iyi huyu da çaresiz şeyler karşısında beyhudedövünmemesi ve kaçınılması mümkün olmayan herhangi bir felâketi tevekkülle sineye çekmesiydi.

Kocakarının kapıyı çalmasını bekler gibi birkaç kere başını kaldırıp etrafa kulak verdikten sonra:

— Ne yapalım? Zar zor yıkanacak, dedi.

Fakat bu defa da başka bir aksilik başgösteriyordu. Mutfaka girdiği zaman yüzünü yıkarken gürül gürül akan Terkos suyu birdenbire kesilmişti. Biraz evvel sokakta yanyana itfaiye otomobillerine tesadüf ettiğini hatırlayan Celil Hıfzı elini alnına vurarak :

— Kabahat benim, dedi, civarda yangın var. Kumpanyanın suları keseceğini akıl etmeli değil miydim? Tenekeleri dolduracak yerde budala gibi yüzümü, ayaklarımı yıkadım!

Bereket versin, evin arka tarafında bir yangın arsası, onun öte ucunda da bir çeşme vardı. Bu arsada ekseriya oyun oynayan birkaç mahalle çocuğu ile güneşte uyuyan veya bitlenen bir iki sakallı serseriden başka kimse bulunmazdı. Bazen de yakınlarda daha emin bir randevu yeri bulamayan iki âşık (genç bir belediye memuru ile on beş on altı yaşlarında toparlak bir evlâtlık kız) görülürdü amma bu, pek nadirdi.

Bir üniverite profesörü için, elinde bir su tenekesiyle viranede yakalanmak, belediye memuru ile evlâtlığın yakalanmalarından daha felâketli bir iş olurdu. Fakat pek zalim bir tesadüf olmazsa bu, mümkün değildi. Celil

Hıfzı, kıyafet değiştirmeye üşendi, yalnız güneşe karşı başına kırık bir hasır şapka takarak bahçe kapısından çıktı.

Seneler bu eski yangın arsasını bir tabiî park haline getirmeye başlamıştı. Taşlarının durmadan çalınmasına rağmen hâlâ ayakta kalmasına hayret edilen yıkık duvarlar arasında türlü dikenler, çalılar, yabanî fidanlar bitmişti. Yalnız taşların, çukurların arasından çok ihtiyatlı yürümek lâzımdı. Allah esirgesin, bu ağır vücutla düşer, yahut ayağı burkulursa hali haraptı. Fakat bütün ihtiyatına rağmen gömleğinin eteğine bir çalı takıldı; ondan kurtulmaya çabalarken de çıplak bacağını bir ısırgan daladı.

Allahtan olacak çeşme başında bir dilenci arapla bir askerden başka kimse yoktu. Asker bir musluğun ağzına bir gaz tenekesi dayamıştı. Arabın gözleri pek iyi görmüyordu, fakat işittiği sesten suyun daha tenekenin diplerinde olduğunu anlayarak:

— Aman hemşehri, çek şu tenekeyi Allah rızası için bir su içeyim, diye yalvarıyordu.

Asker, Arab'ı bir hayli yalvarttıktan ve epeyce peşin dua aldıktan sonra tenekeyi hafifçe kımıldattı.

Profesörün işi Arabınki gibi çabuk bitecek işlerden olmadığı ve etrafta da kimse görünmediği için çaresiz çeşmenin taşına oturdu ve sırasını beklemeye başladı.

Asker, onun nereden çıktığını görmüş olacak ki biraz sonra eliyle evi göstererek sordu:

— Aşçıbaşı, sen o evde mi duruyon?

Profesör, bir an şaşırır gibi oldu. Fakat kendi kıyafetine bakarak askere hak verdi:

— Ha... O evde duruyorum oğlum...

— Aylığın kaç?

— Boğazı tokluğuna...

— Yok canım... Gocadam boğazı tokluğuna dura mı?

— On kâğıt veriyorlar...

— İyi be... Doyasıya yer, içersin de...

— Orası öyle.

— Efendi aksi mi?

— Pek dalına basmazsan kuzu gibi bir adamdır.

— Ben de köşe başındaki binbaşının yanında duruyom.. Sen nirelisin?

Celil Hıfzı uydurma bir Anadolu ismi söylerse askerle hemşehri çıkmaktan korkarak :

— Rumelili, dedi, Edirne taraflarından...

— Ben de Boyabatlıyım... Sinop vilâyetinden... Hani eskiden vilâyetimiz Kastamonu idi ya şimdi Sinop...

— Çak âlâ evlâdım.

Askerin tenekesi gittikçe ağırlaşan bir sesle dolmaya devam ederken Celil Hıfzı, çeşmenin taşlarından sızan serin sularla mendilini ıslatarak yüzünü, gözünü siliyor ve aklı büsbütün başka yerlerde, onunla konuşuyordu

— Köyde çoluk çocuk var mı?

— Olmaz olur mu? Senin yok mu?

— Olmaz olur mu? Benim de var.

— Kaç tane?

— E var üç dört tane.

— Tarlan var mı?

— Olmaz olur mu?

— Çok mu? Kaç dönüm?

— E var bir yirmi otuz dönüm.

— Az be! Yok desene. Sizin oralar bire kaç verir?

Lüzumlu, lüzumsuz bunca şeyler bildiği halde bir aileyi kaç dönümün doyuracağını bilmemesine kendi de şaşan Celil Hıfzı, bu bire kaç davasına da bir falso yap-

maktan korkarak lâkırdıyı geveledi ve ona kendi topraklarının nasıl olduğunu sordu.

Asker, derhal sualini unutmuştu. Zaten uzun olan yüzünü biraz daha sarkıtarak :

— Bizim oralar sizin Edirne tarafları gibi değildir. Hani bire altı yedi aldığımız yıl bayram ideriz.

— Bizim oralarda daha çok hayvancılık yaparız. Koyun, manda, at...

Profesör, hayvancılığı toprak işlerinden daha fazla biliyor değildi. Fakat bu bahiste Boyabatlı askerlerin de kendine yakın cahil olduğundan şüphe etmediği için tehlikesizce hayal ve hikâye zeminine girebilirdi. Askerin çocukça saflığıyla eğlenmek için garip bir köy hikâyesi anlatmaya başladı :

Köyün etrafını fırdolayı birtakım akar sular çevirir, iki kenarından birbirine kol veren söğütlerin bir kat daha serinleştirdiği bu sular içinde sayısız mandalar yıkanıp debelenirdi. Serin sular içinde ne elbise sıkıntısı, ne nasırlarını ağrıtacak kundura sıkıntısı bilmeyen başıboş mandalar; dünyanın en bahtiyar şişmanları. Kırlarda kendi işini kendi gören başıboş atlar... Arada bir başın darda kaldı mı bunlardan bir ikisini tutup satar, borcunu, vergini verirsin... Kiminin kıvırcık tüylerini kucaklayarak masum yüzlerini öptüğüm, kiminin misk kokulu gevrek etini dere kenarında fırıldaklı bir şişte kebap ettiğin kuzular... Çocuklar yeşil çayırlar üzerinde yalınayak, başıkabak birbirleriyle boğuşuyor, oynaşıyor... Sonra kadınlar: başlarını yolmayan, para, ipek, elbise ne olduğunu bilmeyen, sıtmalı gibi seslerle vara, yoğa bağırmayan, gözünün çiçeğine baka baka insan gibi iki çift makul lâkırdı etmek mümkün olan kadınlar... Peki, Rumeli'nin bir köşesine böyle bir köy durup dururken bu sıcakta kan ter içinde, bu evde hemen hemen boğazı tok-

luğuna aşçılık etmeye gelmek niçin? Bunu asker gibi Celil Hıfzı'nın kendi de düşünemiyor ve hikâyeyi uzatıp gidiyordu.

Biraz ötede yarı yıkık bir yangın duvarının arkasından zaman zaman çocuk yaygaraları gelmekteydi. Profesör, bunlardan birini dokuz yaşındaki oğlu Rıfkı'nın sesine benzetti. Gerçi bu yaştaki çocukların sesi, hele böyle bağrıştıkları zaman Eyüp oyuncakçılarının şişme düdükleri gibi, hep birbirine benzer; fakat bu derecesi hayret!

Profesör, kendi kendine :

— Çok tuhaf, dedi, Rıfkı'nın dilenci çocuklarıyla yangın yerinde oynamaya gelmiş olmasına imkân yok... Fakat sesin bu kadar benzemesi şaşılacak şey... Demek sesler de insanlar gibi çift yaratılıyor.

Askerin sözleri artık kulağına girmemeye başlamıştı. Sesler bu kadar benzeyince çehreler de az çok öyle olacaktı. Ah, üşenmese de yerinden kalkıp duvarın etrafını şöyle bir dolanıverse...

Profesörün merakı ile tembelliği arasında şiddetli bir mücadele başlamıştı. Kendisi şimdilik oturduğu yerde, tamamıyla tarafsız bir vaziyette, birinden birinin ötekini altetmesini bekliyordu. Bu esnada, sesler yaklaştı; cami mihrabı biçiminde yıkık bir ocağın içinden birdenbire sekiz on kopil sökün ediverdi. Bu sefer hakikaten hayret! Çünkü biraz önce işittiği sesin sahibi gerçekten kendi oğlu idi. Bu, ne işti? Sadiye Hanım, Rıfkı'nın bu viranede dilenci çocuklarıyla oynamasına nasıl izin vermişti?

Profesör, heyecanla yerinden kalkarak :

— Rıfkı... Rıfkı... Buraya gel, diye bağırdı.

Çocuk, öyle can ve gönülden dalmıştı ki, evvelâ babasını tanıyamadı. Sonra onu, en belli başlı alâmeti olan

aşçı önlüğü ile çeşme başında görünce bir sevinç çığlığı kopardı ve sırtındaki mektep çantasını hoplata hoplata yanına koştu.

Tanrı kem gözden saklasın, araları son derece iyi idi. Sadiye Hanım «üstünü, başını kirletiyor» bahanesiyle Rıfkı'nın mutfağa girmesini yasak etmiş olmasına rağmen baba, oğul sık sık orada buluşurlar ve başbaşa yarenlik ederlerdi.

Anasının onların arasına fitne ve fesat sokmak için yıllardan beri sarfettiği gayretler şimdiye kadar boşa gitmişti. Sadiye Hanım, Rıfkı'nın bir misafir yanında bir münasebetsizlik ettiğini gördüğü, yahut o bahane de olmadan sadece konuşacak lâkırdı bulamadığı zaman «babası bu çocuğu berbat edecek... Çok şımartıyor. O kadar yalvarıyorum, dinlemiyor» diye başlayarak uzun şikâyetlere girişirdi.

Profesör, oğluna icabında şiddetli bir ders vermeyecek hafif babalardan değildi. Nitekim bugün ona adamamakıllı bir gözdağı vermek, hatta yavaşça kulağını çekmek âdeta vacip olmuştu.

Çocuk, sıçrıya sıçrıya gelirken Celil Hıfzı, çehresine sert bir mâna vermeye hazırlanıyor, ağır ağır öksürerek sesinin tonunu ayar ediyordu. Yalnız, çocuk yanına gelince, annesine kavuşmuş sevinçli bir fino gibi, öyle sevinçle çırpınmaya başladı ki, profesör, politikayı değiştirmeye mecbur oldu. Rıfkı'da suçüstü yakalanmış bir insan hali yoktu. Demek ki yaptığı şeyin fena olduğunu bilmiyordu.

Kimyager, dargın bir sesle :

— Burada işin ne? diye sordu.

— Hiç baba. Annem, yine sokağa gitmiş. Kapıyı çal-

dım, çaldım, açılmadı. Paramla simit aldım, yedim. Sonra, buradaki arkadaşlarla oynamaya geldim.

— Ne dedin? Arkadaşlar mı? Bu serseriler nereden senin arkadaşların oluyor?

— Mektepten; sonra kapıda kaldığım vakit ben hep burada oynarım baba.

— Ya!!!

Celil Hıfzı, arasıra çocuğun ağzından işittiği çok çirkin sözlerin nereden geldiğini şimdi anlıyordu. Gerçi mektepte daha yüksek aile çocuklarından daha fena şeyler öğrenmek de âdetti amma, bunların çeşnisi başka idi.

Profesör, hüzünle düşünmeye başladı :

— Ah, bu kadın!.. Yaşı şöyle böyle kırkı buluyor, belki de hattâ aştı. Aklı ne zaman başına gelecek?

Kabahat çocukta olmamakla beraber Celil Hıfzı, onu ağır ağır azarlamaya başladı.

— Bak Rıfkı, böyle viranelerde toz toprak içinde arsız sokak çocuklarıyla oynamak sana yaraşır mı? Bir daha görmeyim. Yoksa külâhları değişiriz.

Çocuk, masum bir tavırla sordu :

— Öyleyse kapıda kaldığım zaman nereye gideyim ben?

Gel de cevap ver. Celil Hıfzı, bir iki kere yutkundu, öksürdü :

— İşte böyle. Dediğim gibi külâhları değişiriz. Adamın anası bir parça sokaklarda gecikirse kıyamet kopmaz ya... Viranelere mi dadanmak lâzım?

— Ne bir parçası?.. Gece geliyor ba...

— Halt etme... Ben de gece gelmiyorum ya... Bak söylüyorum sana... Ben, öyle terbiyesizlik istemem. Ne dersem onu yapacaksın!..

— Peki öyleyse ne yapayım baba?

Celil Hıfzı, yine düşündü. Bir çocuğu susturmak için bile olsa mugalâtayı sevmez ve beceremezdi.

— Şimdi yapacağın şey hemen bakkala gidip altı yumurta almak ve bana eve getirmek...

Ve çocuk uzaklaşırken, içinde dert kalmış gibi, arkasından ilâve etti:

— Bir daha sokakta kalmaman için ben ne lâzımsa düşüneceğim, anladın mı?

Evet, bu kadın, yaşlandıkça aklı başına geleceğine büsbütün zırdeli oluyordu. Celil Hıfzı, o gece misafirleri savdıktan sonra karısıyla bu meseleyi ciddî surette konuşmaya karar verdi. Sadiye Hanımın, insana bir sıtma nöbeti ürpermesi veren keskin, ekşi sesini şimdiden işitir gibi oluyordu:

— Ayol, sen çıldırdın mı? Mektepler çocukları iki deyince sokağa salıverirlerse kabahat benim mi? Her türlü kahrınızı çektiğim yetmiyormuş gibi bir de akşama kadar evde yumurcağını mı bekleyeceğim? Verdiğin hangi nimete? İnsan utanır bunu söylemeye? Adam olaydın da herkes gibi sen de yumurcağına mürebbiyeler tutaydın. Senin gibi adamın çocuğuna virane çok bile.

— Ne dedin, ne dedin? Çocuğa anahtar mı bırakayım dedin?.. Sen sahiden aptallığı artırıyorsun gitgide. Ayol, yumruk kadar çocuğa anahtar emniyet edilir mi?

— Doğrusunu istersen ben sana bile emniyet edemiyorum. Üç beş pılıpırtı eşyan var; onları da çaldır da

beni hasır üstünde bırak. Zaten ergeç senin yapacağın budur.

Evet, Sadiye Hanımla yapılacak ciddî konuşmanın neticesinin bu olacağını birçok defalar görülmüş bir tiyatro piyesini tekrar seyretmeye hazırlanır gibi şimdiden tahmin ediyordu. Fakat buna mecburdu.

— II —

Celil Hıfzı, tencereleri ocağa vurmuş, elinde yine bir kitapla, mutfak kapısının önünde oturuyordu. Rıfkı, bahçenin bir köşesinde, kiremit parçalarıyla çamurdan bir fırın yapmakla meşguldü. Akşam yaklaşmaya, kapının üstündeki çardaktan tatlı bir serinlik inmeye başlamıştı. Profesör, bu saatte en sevdiği yerde, kendi evinin mutfağındaydı. Yanında en sevdiği insan, oğlu Rıfkı vardı. Karısının daha en aşağı bir saat sokaktan dönmeyeceğine emindi. Böyle olduğu halde adamcağız, bir türlü neşelenemiyor, okuduğu şeylerin bir kelimesi zihnine girmiyordu.

Evet, bu gece kavga vardı. Bu fırtınanın sarsıntısı kimbilir kaç gün devam edecekti? Fakat ne çare ki çocuğun selâmeti namına bu fedakârlığı göze almaya mecburdu. Yalnız Allah vere de misafirler pek geç saate kadar oyuna filân dalmasalar, böyle olduğu halde uykusu gelecek, gevşeyecek, meselenin hallini ertesi sabaha bırakacaktı ki, bu, onun hasıraltı edilmesi demekti.

Pek binde bir olmakla beraber profesörün tutarağının tuttuğu ve toplanmış öfkelerin tesiriyle âdeta korkunç bir adam haline geldiği zamanlar da vardı. Fakat bunun için kavganın sıcağı sıcağına patlaması lâzımdı. O zaman, profesör, öfkesine biraz da aktörlük ilâve ederek sesini yükseltir, her şeyi göze almış gibi hareketler-

le, masa ve dolap kapısı gibi çok ses çıkaran tahtalara, şiddetli yumruklar atardı.

Böyle zamanlarda Sadiye Hanım korkmaktan ziyade mazlum ve mağdur kadın rolü oynamaktan duyduğu garip zevkle bir köşeye sinerek dalganın atlamasını beklerdi. Sonra, adamcağızın sinirlerinin ve erkeklik gururunun yatıştığını, zayıf insanların çoğunda olduğu gibi yaptığına pişman olmaya ve ürkmeye başladığını görünce karşı taarruza geçerdi. İşte o zaman, yerine ve saatine göre kâh ağlayıp haykırmalar; kâh ayılıp bayılmalar; kâh durmadan söylenmeler; kâh pencere pervazlarına, kapı bileziklerine binme, yalınayak sokağa uğrama teşebbüsleriyle tükenmez numaralarını birer birer tekrara başlar ve bu, bazen günlerce, hattâ haftalarca sürerdi. Bunun içindir ki Celil Hıfzı, kendinde öfkelenme alâmetleri hissettiği zaman istemeden bu sahneleri gözönünden geçirir, yağmur yemiş lodos dalgası gibi hızının söndüğünü görürdü. Fakat bu sefer, bu kavga mutlaka olmalıydı.

Profesör, kitabını dizlerinin üzerine bırakmış, ocakta kaynayan tencereleri unutmuş, hayatını düşünüyordu. Gündelik gaileler, hayhuylar arasında pek farkına varılmıyordu amma bu, ne gülünç, ne boş, ne aşağılık bir hayattı. Ölünceye kadar doğduğu yere yapışık kalan midyeler gibi kırk beş yıldır burada, bu gamlı ahşap evde, sözüm ona, yaşıyordu. Bereket versin, mahalleyi baştan başa silip süpüren ve kendi evini bir ada, daha doğrusu bir mucize gibi yapayalnız ayakta bırakan iki yangın iki defa etrafındaki dekoru değiştirmişti. Anasını hiç bilmezdi, babasını pek küçükken yediği bir dayak vesilesiyle hatırlardı.

Kendini bir bahçe duvarı üstünde don gömlekle bağırıyor, kara sakallı bir adam değnekle bacaklarına, kaba etlerine vuruyor görüyordu.

Pek şerefli bir hatıra sayılmamakla beraber bu olmasaydı demek babasını da tanımayacak, gözünde çocukluğundan bu kadarcık bir şefkat hayali de kalmayacaktı.

Celil Hıfzı'yı Hâfız Hanım adındaki büyük teyzesi büyütmüştü. Bu kadın, sahiden hâfız mıydı? Biraz dalgınca olmasına göre öyle. Fakat bunun Ayşe, Fatma kabilinden mânasız bir isim olması da mümkündü.

Profesör, yirmi yıldan fazla bir zaman bu büyük teyze ile başbaşa yaşadığı halde bunu merak edip kendisinden sormadığına şimdi hayret ediyordu. Hâfız Hanım, insanları sevmez, mahallede hemen hiç kimse ile konuşmazdı. Onun tesiri altında çocuk da öyle yetişmişti. Yaz kış, başında «Maşallah» lı bir arakiye, arkasında pek bol bir pamuklu hırka, ayaklarında lastikli lâpçinlerle teyzesine yapışık gibi yaşar, bütün zamanını onunla beraber mutfakta geçirirdi.

Celil Hıfzı'daki yemek pişirme mahareti ancak bir Tanrı vergisi olabilirdi. Fakat bu zevk ve istidadın gelişmesinde Hâfız Hanımın çok tesiri olduğundan hiç şüphe etmemek lâzımdı.

İhtiyar kadın, Celil'i Frenkler'in **Culte des Morts** dedikleri ölülere ibadet esaslarına göre terbiye etmişti. Kadıncağızın İstanbul'daki dirilerden hemen hiç kimse ile alışverişi olmadığı için Celil'e, yalnız ailenin ölülerinden bahsederdi. Zaten bir insanın ölmeden evvel onun gözünde az çok bir ehemmiyet almasına, insan sırasına girmesine imkân yoktu. Bu Hâfız Hanım için ölmek, mektepten diploma almak, yahut bir memuriyete tayin edilmek nevinden bir rütbeydi. Küçük Celil, Hacı Malik Efendiyi, Zülkadir Paşayı, Nâsıra yengeyi, Felek bacıyı, bütün şekl-ü şemailleri, huyları, hal tercümeleriyle tanır. Hacı Malik Efendinin Mekke'de Beytullah'ı tavaf ederken etrafını alan Araplar tarafından nasıl soyulduğunu, Felek

bacının zelzelede hamamdan nasıl çıplak çıktığını tekrar tekrar anlattırarak güler, Zülkadir Paşa'nın sağ kolunu Moskofların nasıl kestiğine ağlardı. Celil Hıfzı, bu çehreleri vaktiyle bir yerde görmüş gibi hatırlar, bazen söz arasında: «Bizim Felek bacıya benzeyen bir Arap gördüm», «Nâsıra yengenin bir parça kısa boylusu bir şişman büyük hanıma rastladım» gibi cümleler söylerken kendine kendi de hayret ederdi.

Bazı büyüklerin dedikleri gibi «ebedî hayat gelecek nesillerin hatırasında yaşamak» demekse bu Hacı Malik Efendiler, Felek bacılar, Zülkadir Paşalar da daha bir zaman Celil Hıfzı'nın ve belki bir parça da Rıfkı'nın zihninde gülüp ağlamaya devam edecekler ve ancak onlar öldükten sonra büsbütün mezarlarına kapanıp çürüyeceklerdi.

Hâfız Hanımın gerçekten hâfız olduğu şüpheliydi. Fakat ona kalsaydı; birkaç Avrupa üniversitesince bile az çok tanınmışlığı olan kimyager profesör Celil Hıfzı Araman hiç şüphe yok, bugün Hâfız Celil Efendi olacaktı; kaderinin göstereceği gelişmelere göre Lâleli camisinde mukabele, yahut çalgılı gazinolardan birinde şarkı okuyacaktı. Bereket versin, vaktiyle babasının iyiliğini görmüş, dilli, dişli bir komşu, çocuğu ihtiyar teyzenin pençesinden kopararak Galatasaray'a yazdırmış ve üniversiteye değerli bir profesör kazandırmıştı.

Hâfız Hanım Celil'i elinden kaptırdığı ilk gecelerde seccadesine kapanarak :

— Dilerim iki gözüm Allahçığımdan; yavrumu benden ayıranları bu geceden tezi yok tatlı canından ayırsın, diye saatlerce ulumuş ve sesi sokaklardan işitilmişti. Fakat ayrılık ihtiyar kadının korktuğu kadar uzun

ve derin olmamıştı. Celil, mektepten çıktığı zaman kafa cihetinden büsbütün başka bir adamdı. Amma zevk ve ruh cihetinden eskiden neyse yine o idi. Hattâ belki kimyaya gönül bağlamasında Hâfız Hanımın ocakları, tencereleri, boy boy kavanozları arasında yaşadığı günlerin de tesiri olmuştu.

Genç kimyager, evine döndüğü zaman yine arkasına pamuklu hırkasını, başına arakiyesini giyiyor; yine mutfakta Hâfız Hanımla beraber sütlü tarhana yapıyor, erişte kesiyor, yahut kış odasındaki mangalın külleriyle beraber Hacı Malik Efendi'nin, Felek bacının hatıralarını eşeliyordu. Hâsılı, tahsil hayatının birkaç yılını Avrupa'da geçirmesi bile onu olduğundan başka adam yapamamıştı.

Fark, yalnız eskisi gibi teyzesinin eteği dibinde namaza durmamasından ibaretti.

Hâfız Hanımın büyük bir arzusu vardı: Celil'i evlendirmek, eve bir gelin getirmek!

İkide birde :

— Celil, benim bir ayağım çukurda sayılır. Ben gözümü kaparsam evde bir başına kalacaksın. Gel inat etme, sana elimle istediğinden âlâ bir kız bulayım, diye yalvarırdı.

Kimyager, bu masalı çocukluğundan beri tatlı tatlı dinlerdi. Hâfız Hanım, arasıra onu sedef kakmalı ve çıngıraklı ceviz sandığının başına oturtur: Gelini için sakladığı eşyayı besmelelerle kutulardan, bohçalardan çıkarıp birer birer etrafına dizerdi :

— Bu, benim yüzgörümlüğü boroşum. Bir taşı düştü amma seninle kuyumcular çarşısından bir tane daha taktırırız. Bu, anamın elmaslı tarağı... Lepiska saçlarına gelinimin elimle takacağım inşallah... Bu antika, Kudüs-ü Şerif çekmecesini Zülkadir Paşa, Hicaz'dan getir-

diydi; karının elmaslarını koyarsınız içine... Bu, Hacı Nâsır Efendinin mektebe başlarken kullandığı altın hilâl. Çocuklarınızı mektebe başlatırken kullanırsınız. Bu, mühürlü şişe sizin işinize yaramaz; Felek bacıya Hicaz'dan hediye getirdikleri zemzem... Güya ölürken verecektik biçareye... Telâşla nereye koyduğumuzu bulamadım.. Bak aklında olsun, şu gözdeki yeşil mühürlü mavi şişe.. Bana lâzım olunca buradan alırsınız. Yine bir telâşa gelmesin... Amma pek aklım başımda olursa bana göstermeyin; korkarım.

— Söyleme böyle şeyler teyze... Yüreğim kabarıyor.

— Peki. Bu işlemeli şal pek kıymetlidir; Hindistan işi miymiş neymiş... Çok uzak bir yerlerden gelmiş. Gelinim sırma saçlarını üzerine döker, kanarya gibi karşında dolaşır inşallah...

Omuzlarında Hindistan şalı takmış bir kanarya kolayca gözönüne getirilir bir şey olmamakla beraber genç kimyager onu görür, eski evlerinin kalın Şam perdeleriyle kapalı, loş odalarında bir aydınlık gibi dolaştırmaktan tuhaf bir tatlılık duyardı. Belki de **«sen bu yerden gideli ey saçı zer»** o idi.

Celil Hıfzı, epeyce bir zaman Hâfız Hanımın bu yalvarışlarına kulak asmamıştı. Bu müddet içinde kadın, daha ziyade ihtiyarladı; vücuttan düştü. Nihayet günün birinde öksüre öksüre ölüm döşeğine yattı.

İnsan, başına geleceği bilmez. Oğlunun elinde tükürük hokkaları, oturaklarla girip çıktığını, dolapları altüst ederek, kirlenenler yerine temiz iç çamaşırları aradığını gördükçe Hâfız Hanım ağlıyor :

— Celil, sana hakkım haram olsun. Bana bir gelin yüzü göstermedin; emelimi kursağımda koydun. Ne olurdu; son günlerimde fidan boylu gelinim sırma saçlarını sallayıp karşımda dolaşsaydı, pamuk elleriyle dizlerimi ovsaydı. Bak, ben daha ağırlaşacağım; ne olsa kadınım;

benim akarımla, kokarımla bir erkeğin uğraştığını ister miyim? diyordu.

Bu hal, kimyagerin yüreğine dokundu. Zaten o öldükten sonra hayatının bu şekilde devamına imkân da göremiyordu. Yaşı otuza yaklaşmaktaydı. Küf ve ödağacı kokan bu kapalı eski zaman evini bir parça havalandırmak; bu renksiz, kokusuz, tatsız hayatın terkibini değiştirmeye çalışmak lâzımdı. Aşk, onun şimdilik pek fazla düşünemediği bir şeydi. Fakat kimbilir belki zamanla o da gelecekti.

Hâsılı, bir yandan büyük yolculuğa hazırlanan zavallı Hâfız Hanımı, kurduğu ve şimdiye kadar yaşattığı nizam ile beraber evden sepetleyecek, hem de onun son arzusunu yerine getirecek bir tedbir... Hıyanet ile vefa bir arada...

Bu karar bir kere verildikten sonra tatbikinde fazla güçlük yoktu. Genç yaşında profesör olan ve analığının ihtiyar ve hasta olduğuna göre şimdiden çöpsüz üzüm sayılması lâzım gelen bu paralı ve mevki sahibi adamın etrafında kum gibi kız ve kadın kaynıyordu. Bunların arasında hattâ yüksek aile kızları da vardı. Fakat zamanının adamı olamayan ve bu işlerde daima Hâfız Hanımın çömezi kalan Celil Hıfzı, böylelerini sağlam ayakkabı saymazdı. O İstanbul'un kenar köşelerinden birinde mütekait memur, şehit zabit gibi sade ve saf bir aile muhiti içinde yetişmiş kendi halinde bir kız düşünüyordu. Şimdiye kadar yemediğini yiyecek, giymediğini giyecek ve bu evde gördüğü her şeye hayran olacak bir kız... Celil Hıfzı gibi sakin ve bir parça eski tertip bir ilim adamını ancak böylesi benimser ve mesut ederdi.

Hâfız Hanım, görücü gezecek halde olmadığı için üniversite arkadaşlarından birisinin anası vasıtasıyla bir tekaüt gümrük müdürü kızı bulundu. Profesörün tek şartı (o da mümkün olursa kaydıyla) alacağı kadının sarı

saçlı olmasıydı. Zaten kestane ile kızıl arasında bir acayip saçları olan Sadiye Hanımı basit bir oksijen boyasından geçirmek suretiyle bu da kolayca mümkün oldu.

Sevinç, Hâfız Hanımı bir nöbet daha yatağından kaldırmıştı. Hattâ düğün günü aşçılarla beraber mutfağa bile girdi. Fakat büyük idealistler için ölümün gecikmesi bir felâkettir. Gelinine oturağını döktürmeyi ve dizlerini ovdurmayı hayal eden Hâfız Hanım, bunlardan biriydi ve düğünün ertesi sabahından itibaren geliniyle arasında, aile tarihinde pek az görülmüş dehşette bir çarpışma başladı.

Hâfız Hanım, haline ve yaşına göre safkan bir kaynana idi; dağarcığında çeşitli kurnazlıklardan, tezvir, tehdit, kinaye ve sairelerden zehirli bir Ezreko Banu cephaneliği taşırdı. Fakat daha Celil ile evlenmeye karar verdiği saatten itibaren evde neyin nesi olduğunu anlayamadığı bu ihtiyar kadını; ölü, yahut diri olarak, sokağa atmayı iyice zihnine yerleştirmiş olan Sadiye Hanım ona bu silâhları kullanmaya vakit bırakmadı.

İhtiyarlar, devamlı dövüşemezler. Arasıra durup nefes almaya ihtiyaçları vardır. Onlarda şiddetli sinir gerginliklerini, şiddetli hareketleri büyük kesilmeler, vehimler, pişmanlıklar takip eder. Gözlerinde yaşlarla, mağlûbiyetlerine razı olmuş görünürler. Yeni bir hücuma kalkmak için bir zaman uzlaşmaya, anlaşmaya, kendilerine acındırmaya ihtiyaçları vardır.

Hâfız Hanım, her kavgadan sonra böyle yapıyor, çıngıraklı sedef sandığından teker teker çıkardığı hediyeleri, gerçekten onun için sakladığı Kudüs çekmecelerini, altın iğneleri, antika işlemeleri birer birer gelinine götürüyor; zaten çok yakın bir zamanda nesi varsa onun olacağını

söyleyerek merhametini uyandırmaya uğraşıyordu. Fakat utanmak, korkmak, çocuk, ihtiyar ve hastaya acımak gibi hiçbir insanî duyguyla malûl olmayan Sadiye Hanım —kendinden çalınmış bir şeyi geri veriyorlarmış gibi— sert bir hareketle bu hediyeleri kapıyor, ihtiyar kadının yüzüne bakmadan sandık veya dolabına kilitlemeye gidiyordu.

Hâfız Hanım, Celil Hıfzı'dan beklenecek bir şey olmadığını —yine o safkan kaynana sezgisiyle— daha ilk günlerde anlamıştı. Buna rağmen birkaç defa giyeceklerini ve daha başka ufak tefeklerini bohçalara sararak oğlunun «bunlar ne anne?» diye sormasını beklemişti. Fakat sokaktan her dönüşte birkaç dakika teyzesinin odasına uğrayan Celil Hıfzı, onları gördüğü halde görmemek için, dalgın ve durgun, başını önüne eğmişti.

Sükût, sükût, sükût! İhtiyar kadın için bu evin sükûtları da kavgaları kadar korkunçtu.

Karşılıklı kavgalarda geliniyle arasında büyük bir kuvvet farkı vardı. Sadiye Hanımla edep ve insaf dairesinde konuşmak mümkün olsa, bu canı dudağında saf ihtiyar kadının nereden bulduğuna hayret edilecek, zehir dolu kelimelerle onu belki de haklaması mümkün olacaktı. Fakat onun hırtlamba göğsüne, ikide bir tıkanan titrek ihtiyar sesine karşı Sadiye Hanım, yükseldiği zaman bir maden sertliği alan dik ve ekşi sesiyle başlıyor ve dikiş makinesi gibi süratle onu zımbalayıp geçiyordu.

İhtiyarların silâhlarından biri de, ölüyor gibi yaparak karşısındakini korkutmaktır. Hâfız Hanım da birkaç kere böyle yapmış ve birdenbire tıkanma ve bayılma taklidiyle kendini yere atarak haykıra haykıra entarisinin yakalarını paralamıştı. Birkaç ay sonra yine böyle bir oyunu takibeden kısa bir hastalıktan sonra ölmüş olmasına göre, bu belki de bir taklit değildi, fakat Sadiye'nin korkacak, acıyacak yerde güler gibi bir sesle:

«Haydi haydi böyle şeyler istemez, ayıptır» diye kapıyı vurup gittiğini görünce sahiden bir ayıp yaptığına inanarak süklüm püklüm yerinden kalkar, nane ruhu içer, gül sirkesiyle şakaklarını ovardı.

Arasıra evlerine uğrayan ve Hâfız Hanımla gizli gizli dertleşen bir bohçacı kadının Sadiye'nin Fındıklı'daki evde anasıyla, babasına da sık sık bunu yaptığını söylemesi ihtiyar kadını biraz ferahlatmıştı. Ondan sonra gelinine karşı duyduğu kinin büyük bir kısmı anaya da değil de, nedense Sadiye'nin babasına dönmüş, her namazda: «Allah bu belâyı bizim başımıza saran papaz herifi tez zamanda kahret!» diye biçareye bedduaya başlamıştı.

Celil Hıfzı karısıyla arası fazla açık bulunduğu zamanlarda onu zavallı teyzesinin katili ve kendini de onun suç ortağı olmakla itham ederdi. Hâfız Hanımın ölümünde bu amansız ve mütarekesiz kavganın tesiri aşikârdı. Fakat zaten yağı bitmiş bir kandil gibi kendi kendine sönmekte olan ihtiyar kadını bu tepişmelerden doğan ateş ve enerjinin birkaç ay fazla ayakta tutmuş ve dayandırmış olması da pek akla gelmeyecek bir şey değildi.

* * *

Evet, Celil Hıfzı, evlenmekten büyük bir şey beklemiyordu. O, sadece, kendi tabiri üzere, bu «renksiz, kokusuz, tatsız hayatın terkibini değiştirmeyi» düşünmüştü. O da kendine göre, Hâfız Hanım merhum nevinden bir idealistti.

Karısını, fakir bir mahallede yokluk içinde yaşadığı, her şeyi kendinden gördüğü için kendine bir Tanrı gibi tapacağını zannetmişti. Böylesinin bilâkis bu sebepten daha ziyade azıp kuduracağını ve en olmayacak şeylere karşı arsız bir bayram çocuğu hırs ve hevesi taşıyaca-

ğını hiç aklına getirmemişti. Bundan daha büyük gafleti de insan denen mahlûkun —laboratuvarda içlerine birkaç damla bir reaktif akıtmakla terkibini değiştirdiği maddeler gibi— sözle, nasihatle, ceza ve şiddetle karakterini değiştireceğine ve başka türlü olacağına inanmış bulunmasıydı. Eski evin renksiz, kokusuz, tatsız hayatını değiştirecek Sadiye Hanım, yine kimyagerin kendi tabiri üzere asitsülfürik gibi bir şey çıkmış ve ilk hamlede zavallı Hâfız Hanımı kaynatmıştı.

İhtiyar kadının ölümünden sonra Celil Hıfzı, şöyle düşünmüştü: «Olan oldu. Artık eski yaprakları kapayarak ileriye bakmalı ve karımın da haklı olabileceği tarafları araştırmalı. Ben ölü hatıraları içinde büyümüş mezar bekçileri gibi bir adamım: O gençtir, kumandayı ona teslim etmeli. Onun hoşlandığı şeylerden ben de zevk almaya çalışmalıyım. Böylesi belki daha iyi olur inşallah. Kaldı ki zaman da çok değişti: Eskiye ait ne varsa hepsini Hallac-ı Mansur'un tokmağı gibi havaya atan bir inkılâp içindeyiz. Zarzor değişmekten başka çare yok.»

Kafeslerin söküldüğü, abdestsiz yere ayak basmayan Ebussuud Efendi gibi adamların saçı, sakalı atıp karıları, kızlarıyla beraber tango dersi almaya başladıkları seneydi. Evinde kendini bir misafir vaziyetine sokan Celil Hıfzı, bu düşüncelerle yuları Sadiye Hanımın eline vermiş ve bir daha kendini kurtaramamıştı. Babasının tekaüt aylığından türlü huysuzluklar, yüzsüzlükler ve intihar tehditleriyle aldığı ufak paraları, gayet iyi kullanan Sadiye Hanım, kocasının oldukça geniş vasıtaları karşısında —bir devlet bütçesi karşısında gibi— şaşaladı; epeyce zaman evin içinde har vurup harman savurdu. Demirbaş eşya eski dervişane manzaralarıyla yerli yerinde dururken tavanlara lüks avizeler, sofalara insan boyu acaip vazolar geliyordu.

Onlarla beraber eve Celil Hıfzı'nın kırk yıl bir kazanda kaynasa kanının barışamayacağı insanlardan misafir akınları başladı.

Misafir kabul edildiği zaman Beyoğlu'ndaki eğlence yerlerine, dans salonlarına, barlara gidiliyordu. Sadiye Hanım gibi kendisinin de sosyete hayatı hakkında fikri olmadığı için hal ve mevkilerine bir dereceye kadar yakışabilecek hareketlerle, hiç yakışmayacakları ayırt edemiyor, pazar günleri çalgılı gazinolarda dükkâncı çıraklarıyla beraber tango oynamayı, Kızılay balosunda dansetmek kadar tabiî buluyordu. Bununla beraber eğlence yerlerinde kasvetli bir angarya duygusundan bir türlü kurtulamıyor ve bu hayattan zevk aldığına kendini inandırmakta güçlük çekiyordu.

Bu hayat, aşağı yukarı iki sene sürdü. Celil Hıfzı gece eğlencelerinde bazen yorgunluğun ve alışık bulunmadığı içkilerin tesiriyle, bazen de can sıkıntısından oturduğu yerde uyuyakalırdı. Sadiye Hanım böyle zamanlarda onu dürtüşler, «kendini de, beni de rezil ediyorsun!» diye çıkışırdı. Profesör, zamanla bu azarlara kanıksıyarak daha kuvvetle uyumaya ve hattâ horlamaya başlayınca, Sadiye Hanım, işi çaresiz alaya vurmuştu. Bir gece, üniversitede sabahın sekizinden akşamın dokuzuna kadar sürmüş bir imtihandan döndüğü bir gece, Celil Hıfzı, bir çalgılı gazinoda, daralmaya, karnını sıkmaya başlayan smokini ve kaskatı gömleğiyle yine uyuyakalmıştı. Rüyasında evlendikten sonra ortadan kalkmış olan pamuklu hırkasıyla patiska entarisini, şıpşıp terliklerini görüyor ve hafif hafif gülümsüyordu.

Bir aralık burnunda ve zamana uymak için, ancak iki taraflarını kesmeye razı olduğu bıyıklarında tatlı kaşıntılar hissederek, ağzını, burnunu oynatmaya başladı. Derken kulağına kahkaha sesleri gelerek birdenbire gözlerini açtı. Sadiye Hanım, yoluna yoluna bir sardalye kıl-

çığı haline gelmiş kaşlarını oynatarak elindeki bir saman çöpü ile onun bıyıklarını, burnunu karıştırıyor, masadaki dişili, erkekli grup, hattâ başka masalardan dönen insanlar kahkahalarla gülüyorlardı. Mantık sahibi bir adamın bu gülüşlere hak vermesi lâzımdı; fakat hepsi Sadiye Hanımınki gibi ince ve ezelî bir hayret içinde kemerlenmiş kaşlar, yavrusunu yemiş kedi gibi dudaklarından taşmış kırmızı boyalı ağızlar ve kısılmış burunlarla bu kadın çehreleri, etrafları tıraşlı, büzük ağızlarla bu erkek çehreleri bu sinirsiz adamda birdenbire korkunç bir sinir boşanması meydana getirdi. Asıl kabahatli Sadiye Hanımdı. Fakat Sadiye Hanım hiç bir zaman kabahatli olamayacağı için en yakınında, kaz tıslamasına benzer bir sesle gülen ve iki ellerini dizlerine vuran bir erkeğin ablak yüzüne şiddetli bir tokat attı ve kımıldamasına meydan vermeden boğazından yakalayarak sandalyasından yere devirdi.

Ertesi günü gazetelerden biri tarafından da yazılan bu gazino rezaleti Celil Hıfzı'ya bir daha böyle yerlere gitmemek için büyük bir yemin ettiriyordu.

Kocasını bir kahraman vaziyetinde görmekten hoşlanan ve dayak yemesine kendi sebep olduğu halde dayak yiyeni suçlu gören Sadiye Hanım, ona tükürdüğünü yalatmak için fazla ısrarda bulunmadı. Zamanı gelince, burgu gibi sesiyle yapacağı üç günlük bir ısrarın kocasını bu yemine rağmen daha nelerden, nelerden döndüreceğine şüphe mi vardı?

Bununla beraber Celil Hıfzı'nın üniversitedeki vaziyetini yıllarca sallantıda bırakmış olan bu rezalet onların bu hayatında bir dönüm noktası olmuştu. Vakadan bir müddet sonra Rıfkı dünyaya geliyor, ondan sonra Sadiye Hanıma musallah olan bir hastalık onu bir seneye yakın evde, sonra bir müddet de ameliyat için hasta-

nede yatırıyor ve böylece sosyete kendiliğinden dağılıyordu.

Celil Hıfzı, tekrar pamuklu hırkasına, şıpşıp terliklerine kavuştuktan sonra bir daha o hayata zor dönerdi. Zaten şehirde de ilk çılgınlık iyiden iyiye tavsamıştı. Her gece dans edilecek yer arayanlar şimdi sessiz sedasız kumar oynayacak köşeler arıyorlar, kadın, erkek grupları yavaş yavaş birbirinden uzaklaşıyorlardı. Böylece Sadiye Hanım ile Celil Hıfzı'nın hayatları da birbirinden ayrıldı. Kimyager; kitapları, arakiyesi ve terlikleri ile beraber mutfağına çekildi ve karısıyla arasında sırf birbirini iğnelemek için uzaktan uzağa birbirine giden bir komşu münasebetlerinden başka bir şey kalmadı, bir de Rıfkı...

Celil Hıfzı, ilk önce çocuğundan pek bir şey anlamamıştı. Sadiye Hanım (kirli ellerinle dokunma. Kimyahaneden kimbilir ne mikroplar getiriyorsun? Kucağında tutmasını bilmiyorsun. Mıncıklıya mıncıklıya sıska edeceksin. Yanında birdenbire öksürüp ürkütüyorsun) gibi ipe sapa gelmez bahanelerle onu çocuktan uzaklaştırıyordu. Bu, bir nevi kıskançlıktı.

Fakat bir zaman sonra her şey gibi ondan da hevesini aldı ve çocuk, kir pas içinde kedi yavrusu gibi ortalarda sürünmeye başladı. Yalnızlıktan kırık oyuncaklarla, tahta atlarla konuşmaya başladı. Sadiye Hanımın huysuzluğu yüzünden çocuğunu bir türlü benimseyememiş, hattâ ona karşı haksız bir infial de duymuş olan babada bu hal, uzaktan uzağa bir merhamet uyandırdı. Arasıra evin içinde onunla karşılaştıkça yere çömelerek düşmüş çorabını bağlıyor, oyuncağını tamir ediyor, tek iltifat olarak da hafifçe burnunu sıkıyordu. İşte bu merhamet Celil Hıfzı'da dumura uğramış bir sevginin yavaş yavaş açılmasına sebep oldu.

Kimyagerin öteki işleri arasında Rıfkı'ya dadılık etmeye başlaması ve çocuğunun zaten pek ağır olmayan yükünden bir kısmını kendi üzerinden alması Sadiye Hanımın çok işine gelen bir şey olmak lâzım gelirdi.

Fakat kocasının hoşlanmaya başladığı herhangi bir şeyi bir nevi içgüdü ile sezmek ve oraya derhal zehrini dökmek onun hiç bir menfaatle değişilemeyecek bir yaradılış ihtiyacı idi.

Bu sebepten Sadiye Hanım, tekrar eski politikasına döndü ve bu sefer baba ile oğlu başka türlü bahanelerle birbirinden ayırmak için var kuvvetini sarfetti. Fakat bunun için durmadan onları gözaltında bulundurmak lâzım geliyordu ki Sadiye Hanım, bunu yapamazdı. Böyle olunca Rıfkı da serbest kalarak kendini babasının kucağına attı.

Celil Hıfzı'nın oğlunu sevmek için daha başka sebepleri de vardı. Evvelâ ona Sadiye Hanımın bir parçası gibi görünmüş olan Rıfkı gitgide bir mağdur çocuk manzarası bağlıyordu. Vücudu ufak ve kavruk kalmıştı. Renksiz yüzünde saçlarının uzaması, ince boynunun hemen daima kirli bulunması Celil Hıfzı'ya bir kimsesizlik ve bakımsızlık alâmeti gibi görünüyordu. Kendinden başkasının yaptığı gürültüye tahammülü olmayan anasından ürktüğü için Rıfkı'nın sesi gelişememişti.

Daima bir sır söylüyormuş gibi başını uzatarak kısık bir sesle konuşur, arasıra hızlıca gülecek gibi olsa birdenbire ürkerek etrafına bakardı. Hele Celil Hıfzı, bir gürültü yaptığı zaman çocuğun (yavaş baba) diye korku ile ellerini kaldırması onu hem müteessir ediyor, hem izzetinefsini kırarak öfkelendiriyordu.

Sadiye Hanım, sudan sebeplerle Rıfkı'yı ikide bir ayak divanına çekerek uzun uzun haşlar; sonra da döver ağlatırdı. Celil Hıfzı, bu işkencenin sırf kendisine azap vermek için olduğunu bilir; fakat sesini çıkarmaz-

dı. Böyle bir müdahalenin aralarında günlerce, belki haftalarca sürecek bir kavgadan başka bir netice vermeyeceği muhakkaktı. Sonra arzusuna muvaffak olduğunu gören Sadiye Hanımın çocuğu daha ziyade işkence edeceğinden de hiç şüphe etmemeliydi. Onun için böyle zamanlarda Celil Hıfzı, hiç bir şey duymuyor gibi görünerek kendi işiyle meşgul olur; hattâ bir şarkı mırıldanırdı.

Bu hava, baba oğul arasındaki sevginin başka sevgiler şeklinde gelişmesine mani olmuştu. Onlar, daha ziyade bir aynı ev içinde aynı ıstırabı çektikleri için birbirine yakınlık duyan iki kapı yoldaşına benzerlerdi ve Celil Hıfzı'nın en taşkın sevgi alâmeti arasıra Rıfkı'nın sivri burnunu parmakları arasına sıkıştırıp sıkmaktan ileri geçmezdi.

— III —

— Baba.

— Ne o Rıfkı?

— Hani sen bana Berlin'den bir aşçı takımı getirdindi.

— Ha, evet!

— İstersen onu bana ver de annem gelmeden bir parça oynayayım.

Fırınla oynamaktan bıkan Rıfkı, bunu söylerken başka tarafa bakıyor, ayağıyla toprakları eziyordu. Rıfkı'nın ondan bir şey istemesi pek nadirdi ve bunu ancak çok büyük bir arzu duyduğu zaman unutarak yapardı. Celil Hıfzı, üç sene evvel Almanya'da bir kimya kongresine gitmiş, gelirken Rıfkı'ya oyuncak bir aşçı takımı getirmişti.

Bununla beraber asıl büyük hediyeler Sadiye Hanım

içindi. Onun bir deftere yazdığı siparişlerinden bir tanesini kaçırmamak için, mektep çocuğu gibi kongreden kaçarak günlerce çarşılarda taban tepmiş; bir büyük kısmını geri getireceğini zannettiği büyük harcırahından başka, oradaki yakın arkadaşlarından da epeyce para alarak dünya kadar eşya satın almıştı. Evlenmelerinin onuncu yılında karısının yüzünde bir defacık bir hoşnutluk ve minnet gülümsemesi görüneceğini umuyor, hudut gümrüğünden hediyeleri geçirmek için ter dökerken, bununla avunuyordu. Fakat bu ümide mukabil evinde neyle karşılaşmıştı? Sadiye Hanım eşyaları yukarı sofaya dizdikten sonra :

— Koca Almanya'da bula bula bunları mı buldun iz'ansız adam! diye bağırmaya başlıyor ve vücudunun inceliğine nispetle çok iri olan bacakları ve ayaklarıyla eşyanın üzerinde tepiniyordu. Sonra da ağzından, burnundan sular akarak sırtüstü düşüp bayılmıştı. Celil Hıfzı, uzun bir seyahat dönüşünde her şeye rağmen özlemiş bulunduğu evinde karşısına çıkan bu çehreyi, bu sesi ve bu tepinişi ömrünün sonuna kadar unutamayacaktı.

Sadiye Hanımın Rıfkı'ya gelen lüks mutfak takımını kıskanması da ayrı bir meseleydi. Çocuktan ziyade kocasını üzeceğini bildiği için tavan arasına kaldırdığı bu oyuncağın ikide birde lâkırdısını açar; yoluk, ince kaşlarından birini kaldırıp burnunu kısarak :

— Kocakarının mutfakta büyüttüğü adamdan ne çıkacak? derdi, zavallı çocuğa koca Almanya'da bundan başka oyuncak bulamadın!..

Celil Bey düşündü: Rıfkı'nın isteğini yapmak bu gece bir mesele çıkarabilirdi. Fakat çocuk, bu oyuncakla şimdi oynamazsa ne zaman oynayacaktı? Onun aşçı takımını kırıp dökmeyecek bir yaşa gelmesi demek, oyuncak oynamak zamanının geçmesi demek değil miydi?

Kimyager, cesaretle yerinden kalktı :

— Haydi tavan arasına çıkalım da aşçı takımını alalım.

Babasında gördüğü bu azim, Rıfkı'yı ürkütmüştü :

— Ya annnem gelirse baba?

Celil Hıfzı kızdı; çatkın bir çehreyle :

— Haydi düş önüme... Çocuklar böyle şeylere karışmazlar, dedi.

Bununla beraber kimyager, akşama ne kadar zaman kaldığını tayin için gözucu ile şöyle bir gökyüzüne bakmaktan kendini alamamıştı.

Aşçı takımı tavan arasında bir hırdavat dolabının içinde saklıydı. Bunun gerçi Sadiye Hanımda bir anahtarı vardı; fakat el ile hafifçe kurcalanırsa rezeler yerinden çıkar ve asma kilit yerinde durduğu halde kapak ters tarafından açılırdı.

Rıfkı'ya aşçı takımını teslim ettikten sonra :

— Haydi bakalım marş, dedi; oynayacağın kadar oynadıktan sonra yine yerine korsun.

Çocuğun kapı çalındığını duyar duymaz oyuncağı yerine kaçıracağından ve dolap kapısını eski haline getireceğinden emin olduğu için, daha fazla talimata lüzum görmemişti.

Celil Hıfzı, ne zaman bu tavan arasına çıksa bir parça gecikirdi; burası bir nevi aile müzesiydi. Neler yoktu içinde; rutubetten, küften ölü çehreleri gibi dekompoze olmuş üstüste yığılı aile resimlerinden Zülkadir Paşanın kırık semaverine ve Nâsıra Yengenin ihtikanına kadar neler yoktu. İlk evlendikleri sene, evi modernize ettikleri sırada yenileriyle değiştirilen eski alaturka eşyanın satılmayanları —sedefli rahleler, pirinç mangallar, yazı levhaları vs.— de buraya kaldırılmıştı. Sonra evin içinde kaybolan makas, fırça, tirbuşon, havaneli gibi ne kadar küçük eşya varsa hepsi, ne gelmişse, birkaç sene sonra buradan çıkardı.

Vaktiyle burada Hâfız Hanımı bir büyük akrebin soktuğunu haber alan Sadiye Hanım, o akrebi hâlâ orada sandığı için kendi çıkmaya korkar, bir şey aramak lâzım geldiği zaman daima başkalarını gönderirdi. Demek ki Celil Hıfzı'ya göre bu tavan arasının bir nevi dokunulmazlığı da vardı. Akrep değil amma burada pirelerin fazlaca bulunduğu muhakkaktı. Celil Hıfzı, her tavan arası dönüşünde bir hayli kaşınır, boş bir odaya girip gömlek vesairesini çıkararak bunları ararken kendini ele verdiği olurdu. Fakat yine de ne zaman buraya yolu düşse içi dışına çıkmış bir eski koltuğa oturarak eski hatıralarına dalar ve evvelâ bacaklarından başlamak üzere vücudunu saran pireler bu hatıraların zevkini ciddî surette bozuncaya kadar yerinden kımıldamazdı. Nasıl ki o gün de öyle yaptı; küflü bir çocuk banyosu içinde gördüğü bir yığın aile fotoğrafını birbirine vurup silkeledikten sonra, seyretmeye başladı. Bu koleksiyonda eski ile yeni birbirine garip bir surette karışmıştı. Meselâ Rıfkı'nın birkaç sene evvel mektebe yazdırılması münasebetiyle çıkartılmış bir fotoğrafı Zülkadir Paşanın, paşa olduğu gün çekilmiş bir fotoğrafıyla kucak kucağa yatıyordu ve garibi şu ki her ikisi de aynı derecede yıpranmış ve eskiydi.

Profesör, resimleri tekrar banyoya koyarken banyonun arkasında bir tahta kutu gözüne ilişti. Bunu yine ilk evlendiği sene Beyoğlu'ndan tuz kutusu diye almıştı. Bir sabunlu bezden geçirilirse mutfakta yine o iş için kullanılabileceğini düşünerek eline aldı; açtı. Hayret! Kutunun içinde ortasından kırılmış bir gümüş çay kaşığı, birkaç kuru leblebi ve buruşuk bir kâğıt vardı.

Celil Hıfzı, bu tavan arasında eline geçen kâğıtlara mutlaka bir göz atmayı âdet edinmişti. Çünkü çok kere bunlar arasından merhumlardan birinin manzum doğum tarihi, cenaze masrafı müfredatı, terfi fermanı gibi ta-

rihî vesikalar çıktığı gibi, kaybolmuş bazı ehemmiyetli vergi vesaire makbuzlarına da rastlandığı olurdu. Hattâ yedi sekiz sene evvel merhum Hâfız Hanımın Karamürsel'de hisseli bir meyve bahçesi bulunduğuna dair bir mektup ele geçmiş, bunu büyük bir şey sanan Sadiye Hanımın ısrarı üzerine Celil Hıfzı, mahkemelerde, tapu dairelerinde birçok uğraştıktan ve aylarca İzmir ve Karamürsel'e taşındıktan sonra doksan beş lira miras yemişti.

Profesör, bir mektup olduğu anlaşılan bu kâğıdın başında iri bir yazı ile karısının ismini seçince, meraka düştü ve onu tepe camından inen aydınlığa tutarak okumaya başladı :

«Ruhum Sadiyem,

İki gün evvel salimen Mersin'e vasıl oldum. Sıhhatim çok şükür yerindedir. Mersin güzel bir şehir, işim hafif ve rahattır. Yalnız burası İstanbul'da söyledikleri kadar ucuz olmadığından bugünkü maaşımla geçinememekten korkuyorum. Enişte Bey vaadinde durarak müdir-i umumiyi sıkıştırır ve aylığıma beş, on lira zammettirirse biraz daha ferahlarım. Burada yerlilerden işe yaramaz bir ihtiyar başkâtip var. Kendisini tekaüde sevkettirerek yerine beni kaydırmaları için eniştemin bir sözü kâfidir.

Bunların hepsi iyi, hepsi âlâ; ancak ben senin ve sevgili evlâdım Rıfkı'nın hasretinize nasıl tahammül edeceğim? Çocuğumu hasta bırakmıştım. İnşallah daha iyicedir. Bana acele mektupla bildir. İstanbul'da kararlaştırdığımız gibi ben mektuplarımı bizim Hanife Hanım vasıtasıyla gönderiyorum. Doğrudan doğruya göndersem olabilir ki eniştemin eline geçer. Gerçi kendisi Allahlık bir adamdır; senin mektuplarını açacağını zannetmem amma olmaz olmaz v.s... v.s:»

Profesör, belki yanlış okuduğunu, yahut anladığını

zannederek onu üç defa tekrar ettikten sonra yere çömelivermişti.

— Bu da başımıza geldi ha...

Celil Hıfzı'nın karısından beklemeyeceği pislik yoktu. Fakat nedense bunu hiç aklına getirmemişti.

Sadiye Hanımın Zarif isminde bir amcazadesi vardı. Adının tam tersine olarak son derece salak, mendebur bir mahlûktu. Tavla, domino ve muhtelif kâğıt oyunlarından başka bir şey bilmediği için bir baltaya sap olamamıştı. Celil Hıfzı, ikide bir ötekine, berikine yüzsuyu dökerek onu kantar memurluğu, belediye kâtipliği gibi işlere yerleştirirdi. Ancak bu Zarif; kendinde bir şeyler bulunduğuna ve bütün felâketinin diplomasız ve arkasız bulunmaktan ileri geldiğine inanan bir adamdı. Kendine hiç bir suretle yakışmayan süfli işlere kendisinden milyon kere ehliyetsiz birtakım âmirlerin yumruğu altında nihayet üç beş ay tahammül ettikten sonra bazen istifa eder; bazen devamsızlık, tembellik, kavga ve hattâ rüşvet gibi sebeplerden kendini sokağa attırır ve tekrar profesörün başına ekşirdi.

Eniştesinin evi değil mi? O dururken otele gidecek hali yok ya!

Kimyager, bu istifa ve azillerin her birinde fena halde meraklanır: «Artık benden paso, kimseye yalvaracak yüzüm kalmadı» diye bağırırdı. Fakat işin ucu kendisine dokunduğundan, sekiz on gün sonra paçaları sıvar ve gider, ona iş aramaya başlardı.

Anlaşılan Zarif, eniştesinin bu iyiliklerinin altında kalmak istememiş ve iki memuriyet fasılası esnasında onu altın topu gibi bir erkek evlâda sahip etmişti.

Celil Hıfzı, söyleyecek kelime bulamadığı için ikide bir elini alnından geçiriyor: «Vay, vay, vay; vay, hayret ender hayret!» diyordu.

Profesörün burnuna birdenbire bir yemek kokusu

geldi: Eyvah, aşağıda tencerelerden biri yanıyordu. Şişman vücudundan umulmaz bir çeviklikle tavan arasındaki kırık mangalların, leğen, ibriklerin üstünden aştı ve merdivenin ayağından fırlayarak sofadaki koltuklardan birinin altına kaçan terliğini almaya vakit bulamadan mutfağa indi.

Bereket ki kaza, onun korktuğu kadar büyük değildi. Suyunu çeken dolma tenceresinin dibi hafifçe sarmıştı. Profesör, tencereyi bir börek sinisine aktarma ederek beş altı taneden ibaret olan yanık dolmaları ayıkladı; sonra bu ayıklama esnasında yanan baş parmağını tedavi etti. Bu işleri bitirdikten sonra da mutfak kapısı önündeki sandalyasına oturarak biraz evvelki düşüncelerine döndü.

Demek, nihayet bu da başına gelmişti. Namuslu bir erkek için felâketin bundan daha büyüğü can sağlığıydı. Yalnız bir mesele vardı. Bu felâket o kadar büyükse dolmaları ayıklarken onu nasıl aklından çıkarabilmişti! Hele yanan parmağını sararken zihninde «bu parmakla biraz sonra balıkları nasıl ayıklayacağım» endişesinden başka bir düşüncesi bulunmadığını, hiç şüpheye mahal kalmayacak kadar açık bir şekilde hatırlıyordu. Birdenbire mektup aklına geldi. Bu işte elinde bulunması lâzım en ehemmiyetli vesika olan mektup. Telâşla ceplerini aradı.. Yok: Merdivenleri tekrar çıkmadan evvel mutfağa son bir göz atınca onu ocağın dibinde, yerde gördü. Eline başka şey geçmediği için tencereyi onunla tutarak bir ucunu yakmıştı. Nihayet yere atacağı yerde pekâlâ ocağa atıp yakar ve onu şimdi boş yere merdivenlerde ve tavan arasında arayabilirdi. Gerçekten rezalet!

Evet, şimdiye kadar kitaplarda okuduğuna, başkalarından işittiğine ve kendi aklıyla böyle bir felâketin namuslu bir erkeği birdenbire öldürmek değilse bile hiç

olmazsa bağırtması veya bayıltması lâzım gelirdi. Halbuki kendisinde ne o, ne bu?

Profesör, artık iyiden iyiye kararan gökyüzüne, bir ilham bekler gibi, uzun uzun baktıktan sonra :

— Besbelli şaşkınlık, dedi; şaşkınlık da teessürün bir şekli, asla yabana atılmaması iktiza eden bir ifade tarzı değil midir? Şaşkınlık yani kalbe mukabil kafanın sektesi... Muharebede yaralananlar evvelâ: «tak» diye bir şeyin çarptığını ve hiç bir acı hissetmediklerini söylemezler mi?

Evet amma, yara da olsa, ne de olsa bunun bir mühleti, bir soğuma zamanı vardı ve o mühletin artık geçmiş olması lâzım gelirdi. Halbuki Celil Hıfzı, bir hasta muayene eder gibi derin derin kendini dinliyor ve yalnız bir şey duymamakla kalmayarak gelecekten bilinmez bir iyi haber kokusu almış gibi bir ferahlık duyarak dehşete düşüyordu.

— Namuslu bir adamın böyle bir vaka karşısında bu kadar hissiz kalması ahlâka mugayirdir. Halbuki ben kendimi kâfi derecede ahlâklı bir adam sanırdım. İhtimal ki namus dediğimiz şey para, mevki, kadın vesaire gibi kıymet verdiği daha başka şeylerle beraber kaybolursa insanın fazla gücüne gidiyor da benim karım gibi gözümde zaten hiç bir kıymeti olmayan bir baş belâsıyla beraber giderse pek o kadar dokunmuyor insana. Sadiye'yi yarından tezi yok atacağım. Hangi taş katı ise başını ona vurur.

Celil Hıfzı, karısına karşı şiddetli bir şey tasavvur ettiği zaman içinde büyük bir sıkıntı ve sinirlilik duyar ve bu, onun o dakikadaki ateşi muhafaza edemeyeceğinden işi sonuna kadar götüremeyeceğinden hemen hemen emin olmasından ileri gelirdi. Fakat bu defa kendinden şüphesi yoktu. Eskilerin de dedikleri gibi her şeyin bir

vakit ve saati vardı ve Sadiye Hanım için bu saat katî olarak çalmıştı.

Ortalık iyiden iyiye karardığı ve mutfakta ocakların ateşinden başka ışık kalmadığı halde Sadiye Hanım hâlâ görünürlerde yoktu. Belki de misafirlerle beraber gelecekti. Evde böyle en felâketli dakikasında elini dolma tencerelerinde yakacak kadar öküz bir hizmetçi olduktan sonra böyle yapmazsa kabahatti.

Profesör, mutfağın elektriğini yakarken dişlerinde acı bir intikam ile :

— Gez bakalım, diyordu; fakat bu, son artık. Bayram salıncaklarının da dediği gibi bu da cabası... Yarın akşamdan itibaren lop yumurta ile kutu konservesine yatarsın!..

Bugüne kadar yapacağı hiç bir iş ona bu kadar açık, aydınlık ve kolay görünmemişti. Mekânı cennet olsun Hâfız Hanım: «Soylu erkek, karısını namussuzluktan başka bir sebep için sokağa atmaz, derdi. Hele arada bir de evlât bulunursa.» Bu fikir tâ küçük yaşta Celil Hıfzı'nın kafasına bir temel çivisi gibi çakılmıştı.

Sadiye Hanımın münasebetsizlikleri en dayanılmaz dereceye geldiği zaman bile: «Ne yapalım kaderimiz bu imiş. Çekeceğiz... Namuslu bir kadın sokağa atılmaz» derdi. Bu da olunca artık beraber yaşamak için hiç bir sebep kalmıyordu.

— IV —

Sofada birdenbire şirret bir çığlık koptu.

— Bu koku ne? Bu duman ne?.. Evin içi aşçı dükkânlarına dönmüş... Yemek pişerken şu mutfak kapısını açık bırakmayın, demiyor muyum ben?

Sadiye Hanım, ortalık karardıktan yarım saat sonra misafirlikten dönmüş, sofada yoluk kaşlarının birini kaldırarak şemsiyesinin ucu ile yere vurarak bağırıyordu.

Kocasını görünce öfkesi daha ziyade arttı.

— Misafirler nerede ise gelecekler... Ayıp değil mi? Sende hiç iz'an yok mu? Ay, daha balıklar da olduğu gibi duruyor!

Başka zamanlar Celil Hıfzı, onun bu ani parlamaları karşısında korkar, terler, dinlemeyeceğini bildiği halde onu ikna için sebepler, delillar arayarak zihnini yorardı. Fakat bu gece kılını bile kıpırdatmaya lüzum görmeden kapının ağzında dikiliyor, gözlerinde sinsi bir alayla karısının halini seyrediyordu. Bu kadın, nasıl bir mahlûktu ya Rabbi! Eve bir alay misafir davet ediyor; sofranın bütün yükünü kocasının üstüne yığıyor; mektepten dönen çocuğunu viranelerde bırakarak gecelere kadar sokaklarda sürtüyor, üstelik de ağız dolusu küfür.

Sadiye Hanım, kocasının dudaklarındaki gülümsemeyi görmedi. Fakat bu duruşunda bir meydan okuma mânası sezerek daha çok bağırmaya başladı.

Kimyager, yine telâş etmeden ağır ağır mutfağına döndü. Dudaklarındaki gülümseme daha ziyade genişlemişti :

— Doya doya bir kere daha bağır, güzelim; dedi. Nihayet bir gecelik ömrün kaldı. Bir daha istesem bile bu çehreyi görmek, bu sesi işitmek yok... Ne saadet!

* * *

Biraz sonra misafirler birer birer sökün etmeye başladılar. Celil Hıfzı, işlerini bitirdikten sonra yukarı çıktı: Elini, yüzünü yıkayarak tertemiz giyindi. Sonra aşağı inerek senelerden beri istemediği için değil, fakat

elinden gelmediği için gösteremediği bir neşe ve güler yüzlülükle misafirlerin hepsine ayrı ayrı iltifat etti. Demek bu, bir nevi veda ziyafetiydi. Karısı gibi artık bu menhus çehreler de tarihe karışıyorlardı! Ne saadet ya Rabbi, ne saadet!

Celil Hıfzı, o gece sofrada da görülmemiş derecede parlak ve neşeliydi. Davetlilerle şakalaşıyor, yerini getirerek zarif fıkralar anlatıyordu. Hattâ bir aralık gayet düzgün bir ağızla, radyodan öğrendiği bir yeni şarkının ilk mısrasını bile okudu.

Çok yiyen ve yediğini kolayca eriten ekseri şişman adamlar gibi Celil Hıfzı da konuşkan ve neşeli bir adamdı. Fakat ne çare ki evinde daima bir kavga havası için de yaşaması ve yağmur gibi yağan hakaretleri çok kere karşılıksız bırakmasından ileri gelen şişkinliği ona bu on beş sene içinde huy değiştirtmiş, onu yavaş yavaş için den pazarlıklı acı ve sükûtî bir adam yapmıştı. Kocasının misafirlere surat etmesini daima tenkid eden Sadiye Hanım, bu gece de bu anlaşılmaz neşeye tutuluyor, ikide bir münasebetsiz müdahalelerle onu bozmaya ve burkmaya uğraşıyordu.

Hattâ profesör, radyodan öğrendiği şarkıyı söylerken sıyrık bir sinir kahkahası attı. Fakat okuyuş o kadar tatlı, buna mukabil kahkaha o kadar yersiz ve soğuktu ki onun yerine kendi rezil oldu.

* * *

Biraz sonra yalnız kaldıkları zaman Sadiye Hanım, sinirli hareketlerle sofrayı toplamaya başladı. Tabakları, kaşıkları mutfağa bırakırken çıkan şangırtılardan yine bir kavganın hazırlanmakta olduğu anlaşılıyordu.

Böyle davet sonlarında Celil Hıfzı, bir ayak divanına çekilir, yemeklerdeki kusurlardan, sofrada ağzından ka-

çırdığı bazı kelimelere kadar birçok şeylerin hesabını vermeye davet olunurdu. Fakat profesörün bu gece cihandan pervası yoktu; fırtınanın yaklaştığını anladığı halde anlamamış görünüyor, kolları masanın kenarına dayalı, gözleri tepedeki avizenin ampullerinde, yine o radyo şarkısını mırıldanıyordu.

Sadiye Hanım, kocasının kollarının altından hışımla masa örtüsünü çekti. Profesör, hafifçe sarsıldı, fakat şarkıyı kesmedi.

Kadın, akşamdan beri onda sezdiği değişikliği ikide birde alay eder gibi bir gülümseme ve çarpık bir bakışla aldığı meydan okuma vaziyetini bu defa daha açık görünce dayanamadı; sert bir sesle :

— Ne oluyoruz? diye bağırdı.

Celil Hıfzı, acele etmeden avuçlarını birbirine çarptı; sonra onları tekrar açıp göstererek :

— Hiç, dedi; ne olacak: iyilik, sağlık!..

— Görürüz iyilik, sağlığı? Söyle bakalım, neydi senin bu geceki şımarıklığın... O deli deli gülüşler, tatsız tatsız lâkırdılar, şarkılar... Zaten herkes aptal diyor sana... Şimdi bir de deli diye mi adını çıkartacaksın?..

Diye bağırmaya başladı.

Eh, artık bu kadarı fazla idi.

Kimyager, gayriihtiyarî yerinden fırladı :

— Herkes dediğin Zarif Bey mi? diye sordu.

Sadiye Hanım, birdenbire afalladı, şaşkın şaşkın kocasının yüzüne bakarak :

— Zarif mi? Ne münasebet ayol? dedi.

Celil Bey, ucu yanık mektubu cebinden çıkarıp uzattı :

— Hele şu mektubu oku bakalım.

Sadiye, mektubu okurken eli, kolu, ağzı, burnu makineli bir tüfek gibi mütemadiyen oynuyordu, yarıya ka-

dar ancak tahammül edebildi: Gözleri şaşılaştı, ağzı çarpıldı :

— Amanın bana bir şeyler oluyor... Allah rızası için su... diye haykırarak düşüp bayıldı.

Celil Hıfzı, telâşa lüzum görmeden içeriden bir kolonya şişesi getirdi. Arasıra karısının yüzüne, göz kapağı, burun deliği gibi çabuk yanan yerlerine kolonya serpiyor ve neticeyi bekleyerek düşünüyordu.

— Yahu, ben de amma hissiz adammışım... İnsan, hiç olmazsa biraz acır!..

Sadiye Hanım, hakikaten bayılmıştı. Fakat «Ne oldum. Bana neler oldu?» diye ayıldıktan ve ne olduğunu gayet iyi hatırladıktan sonra da hakikate bir küçük perdelik komedya ilâve etti. Kocasını acındırmak için ispazmozlar geçiriyor, kalbi durmuş da son nefesini veriyormuş gibi üstünü, başını yırtıyor, saçlarını yolarak ağlayıp bağırıyordu.

Celil Hıfzı, buhranın bitmesini büyük bir sükûnetle bekledikten sonra :

— Haydi bakalım şimdi yat, istirahat et de mabadını yarın konuşuruz, dedi.

— Yatmak mı? Ben bu halde nasıl yatarım? Ah, kalbsiz!..

— Pekâlâ nasıl istersen öyle yap.. İstersen otur... Ben biraz yorgunum...

Celil Hıfzı, misafirler gittikten sonra hemen çıkardığı kolalı yakasını ve kıravatını aldı, gitmeye hazırlandı.

Sadiye Hanım, onun arkasından koşarak dizlerine kapandı :

— Celil, beni bu halde bırakırsan kendimi öldürürüm.

Kimyager, saf bir tavırla gözlerini açtı :

— Bana kalırsa öldürmesen daha iyi olur... Böyle bir şeye lüzum olsaydı ben seni öldürürdüm... Beyhude patırdıya ne hacet!.. Haydi, şimdilik Allahaısmarladık.

Fakat Sadiye Hanım, onun dizlerini bırakmadı. Kocasının halindeki sükûnete bakarak onun neye karar verdiğini az çok anlamıştı. Kocaman yüzü, durgun gözleri, düşük bıyıklarıyla, ilk görenler üstünde alıkça ve gevrek bir adam tesiri bırakmasına rağmen, onun ne nemrut olduğunu biliyordu. İnkâr beyhudeydi. Sonra yakalanan kabahat da öyle kavgayla yaygarayla örtbas edilir cinsten bir şey değildi. Şu halde kala kala bir tek çare kalıyordu: Kadınlık cilvelerinden istifade etmek. Kadın gözü, kadın sesi, kadın kokusu öyle bir kuvvetli ki, değil böyle insan sıfatındaki öküzlerin, yedi düveye meydan okuyan tığ gibi babayiğitlerin gözünü, elini, dilini bağlardı. Kadın ne ister de olmazdı?

Sadiye, bir an içinde bu kararı verdikten sonra ayağa kalktı; acele bir el hareketiyle saçlarını düzeltti, burnunu sildi ve kocasının dışarı çıkmasına mani olmak için kapı tarafına geçti.

Akşama başına gelecek şey sabahtan içine doğmuş gibi yataktan kalkar kalkmaz, özene bezene yolup incelttiği kaşlarını bir ok yayı gibi kurdu, fırlatacağı gamzelerin kimyagerin kalbinde yer yer yangınlar tutuşturacağından emin, söze başladı :

— Celil... Ah, Celil... Bu vakadan sonra belki beni istemeyeceksin... Ne söyleyim, hakkındır. Fakat Allah rızası için beni dinle... Ben, çok fena bir insanım. Seni aldattığımı inkâr etmiyorum... Fakat bu hatadan sonra bilsen ne kadar ıstırap çektim. Celil, kadınlık izzetinefsimi ayaklar altında çiğneyerek sana itiraf ediyorum. Sen, beni yanlış anladın. Ben seni çok seviyorum. Neye yalan söyleyeyim, hâlâ da öyle... Seviyordun da niçin mi böyle yaptın diyeceksin?. Ah, işte bunu da sana anlata-

cağım.. Ben, çok hassas, çok içli bir kadınım.. Benimle meşgul olmuyordun. Her emelimi kırıyordun. Ben, bu yeis içinde çırpınırken işte o adam karşıma çıktı. Ne oldu, nasıl oldu bilmiyorum. Kendimi kaybettim, gözlerim karardı...

Kimyager, kendisini iliklerine kadar üşüten bu buz gibi lâkırdıları, dinlemeyecek, Sadiye Hanımın kapıya siper olmasına rağmen yürüyüp gidecekti. Fakat aksi olarak, önündeki eski bir masanın tahtalarıyla oynarken orta parmağını bir budak deliğine sokmuş, bir türlü çıkaramıyordu. Öyle ki kadın, birdenbire mazlum rolünü kızgın kadın rolüne çevirip üstüne atılsa kendini müdafaa edemeyecek, dayak yiyecekti.

Bu sıkıntı üstüne karısının sözleri ona daha ağır geliyor :

— Hey ya Rabbi!.. Bu kadın, benim namusum gibi edebiyatın namusunu da iki paralık ediyor, diyordu.

Sadiye Hanımın sözleri kocasına dokunmamıştı amma, kendini galiba müteessir etmişti. Sözlerine devam ederken ağlıyor, burun delikleri yavaş yavaş kızarıp şişerken gözlerinin sürmeleri yol yol yanaklarına inmeye başlıyordu. Celil Hıfzı, biraz yumuşak davransa on altı yaşında bir toy delikanlı gibi gelip ürpermeleriyle kendini onun kucağına teslim edecekti.

Fakat ayı kavaldan ne anlar? Tombul parmağını nihayet budak deliğinden kurtarmaya muvaffak olan Celil Hıfzı, bu saadeti soğuk bir tavırla reddetti :

— Ah, benim canım efendim, bu yaştan sonra böyle şeyler bize ayıp değil mi? dedi, bırak ki gençliğinde de sen pek şikâr matah değildin!..

Kadın, bu hakaret karşısında plânını da, heyecanını da hepsini unuttu. Biraz evvel âşıkane cilveler ve ahenklerle titreyen sesi birdenbire değişti, incecik boynundan

nasıl çıktığına hayret edilen kalın, çatlak bir bağırtı ile avaz avaz sövüp saymaya başladı :

— Seni gidi ayı suratlı aşçı herif!.. Seni gidi süfli pireli mutfak kedisi... Seni gidi kokulu şapşal!.. Seni ayvaz bıyıklı mendebur!..

Celil Hıfzı fırsat bu fırsattır deyip kendisini dışarı attı, odasına kilitlendi.

Kadın, yumruklarla, tekmelerle kapıyı dövüyor, gırtlağı yırtılacak gibi bağırmaya devam ediyordu.

Sadiye Hanımın biraz evvelki yumuşak ve şiirli sesi kimseye tesir edememişti. Fakat bu bağırtı onda vecit derecesinde bir heyecan uyandırıyor, bunca yıllık ıstırabın intikamını aldığından emin, şişman vücudu kuş gibi hafiflemiş, âdeta oynayıp zıplayacak gibi oluyordu.

Fakat bu gürültü arasında kulağına incecik bir çocuk sesi geldi. Bu ses, biraz sonra ağlamaya başlıyordu: Rıfkı...

Celil Hıfzı'nın yüreği birdenbire sızladı. Bu mânasızdı. Zarif Beyle Sadiye Hanımın çocuğuna, tavuk yumurtası üstünde kuluçkaya yatırılmış bir hindi alıklığıyla bunca sene besledikleri, sevdikleri bu yumurcağa acımak kadar gülünç bir mantıksızlık olamazdı. Ancak insan kalbi mantıksızlıkta Sadiye Hanımı fersah fersah geçen bir acayip nesneydi.

Bu ince ses sustuktan sonra Celil Hıfzı'yı bir hayli muazzep etti, «dert gider yerini boş bırakmaz» kavlince adamcağızın bu geceki sevincini içine sindirmedi.

— V —

Celil Hıfzı, dünyada yemek pişirmekten başka bir zevk daha keşfetmişti: Balık tutmak.

Gerçi balığı denizden tutmak ile mutfakta pişirmek

pek birbirinden ayrı iki sanat sayılmazdı. Fakat bu ikincisinde büsbütün başka neviden bir lezzet vardı.

Oltasını denize her atışta numara çekmek için elini piyango kutusuna sokan bir adam heyecan ve merakıyla titriyordu: Denizin kapalı kutusundan bahtına bakalım izmarit mi çıkacak, istavrit mi?

Ona kefal, lüfer gibi büyük ikramiye vurmasına gerçi imkân yoktu. Fakat bu sene, bu sahilde pek bereketli olan çurçur balıkları onu, her oltada mütevazi bir amorti, yahut küçük bir teselli mükâfatıyla avutuyordu.

— Hayat, hakikaten ömür şeymiş!.

Yelken bezinden beyaz elbiselerle sandalın arkasındaki tentenin altına yan yatmış, açık göğsünü İstanbul tarafından gelen serin rüzgâra vererek engine bakarken ikide birde bu sözü tekrar ediyordu.

* * *

Celil Hıfzı bir aydan beri Mudanya'da sütkardeşinin evinde misafirdi.

Vaka gecesinin sabahı erkenden evden çıkmıştı, eski mektep arkadaşlarından avukat Safa'nın yazıhanesine gidip başına geleni anlatmıştı. Avukat, Celil Beyden para almayacağı için meseleyi yirmi dört saate kalmadan halletmiş ve kimyagerin umduğundan çok daha tatlı bir neticeye bağlanmıştı.

Avukat Safa, Sadiye Hanımla mülâkatını şöyle anlatmıştı :

— Hanımefendi beni görünce evvelâ bayıldı, sonra ağladı, daha sonra kızdı. Nihayet karşı karşıya oturup hemşehrice, ahbapça konuştuk, seninle uzlaşmaktan hâlâ ümidini kesmemişti. Bunun için ne lâzımsa söyledim. Gökten Allah inse, seni bacaklarından assalar, barışmayacağını katî bir lisanla anlattım.

— Ben boşanmaya razı olmam; Celil'in bunca yıllık

karısıyım. Gençliğimi uğruna heba ettim. Saçımı evine süpürge ettim. Beni hiç bir kuvvet bu evden çıkaramaz, dedi.

— Bu nevi manevî haklarla mahkeme-i ilâhiye meşgul olur. Adliye mahkemeleri mevcut kanunlara göre hükmederler. Kime isterseniz sorun. Kanun, sizin aleyhinizdedir. Sizi cayır cayır evden çıkarırlar. Hem çıkarmasalar da ne kazanacaksınız? Beni dinlerseniz bu işi tatlılıkla halledelim. Bu, sizin hakkınızda daha hayırlı olur. Celil, size kızgın filândır amma kimsesiz bir kadına çullanacak kadar da insafsız bir adam değildir. Herhalde beni dinler, işi inada bindirmezseniz hem şerefinizi kurtarırsınız, hem de paraca kâr edersiniz...

Sadiye Hanım, evvelâ kanar gibi oldu. Fakat sonra yine döndü :

— Şimdilik birkaç ay ayrı yaşayalım. Sonra kader ne ise razı olurum, dedi.

— Bana kalırsa sen de şimdilik fazla üstüne düşme. Muvafık görürsen birkaç ay evde otursun. Beş on lira da harçlık verirsin. Bakalım, o zamana kadar benim işlerim de biraz hafifler, daha iyi düşünür ve uğraşırız.

Avukat Safa'nın «bakalım benim işlerim de biraz hafifler» sözüyle anlattığı gibi bedava dava ancak bu kadar halledilebilirdi. Fakat bu netice Celil Hıfzı'yı daha memnun etti: Kendinden korkmuyordu, «Acaba zamanla gevşeyiverir miyim?..» gibi bir düşüncesi yoktu.

Avukatın söylemiş olduğu gibi ayaklarından assalar bir daha onunla yüz yüze gelmeyeceğine emindi.

Sonra boşanma ne de olsa kolay bir iş değildi. Birçok kere mahkemelere git gel.. Sadiye Hanım tarafından geleceği muhakkak olan ricacılarla uğraş... Sonra kendilerine hiç bir dokunur tarafı olmadığı halde sırf Allah rızası için ara bulmaya kalkacak hayırcılara meram anlat... Bütün bunlar, sakin bir ilim ve mutfak adamı olan

Celil Hıfzı'nın tembel ruhunu hiç okşamayacak şeylerdi... Nihayet, bu şaka değil, bir namus ve şeref meselesiydi. İş mahkemeye düşünce ismi etrafında birçok dedikodular meydana gelecekti. Davayı birkaç ay ileriye atmakla bunların önüne geçilecek miydi? Elbette hayır! Fakat gün doğmadan neler doğar; belki o zamana kadar, Safa'nın dediği gibi akla daha muvafık çareler gelirdi.

Sonra, Sadiye Hanım sayesinde kazandığı son rütbe, tarihçe eski olmakla beraber, kendisine pek yeni müjdelenmişti. Aradan birkaç ay geçerse belki biraz alışır, acıyarak, yahut eğlenerek bakanlara karşı daha ağır ve muhabbetli bir tavır alabilirdi.

Celil Hıfzı, gayet devamlı bir profesördü. Ufak tefek hastalıklar için bile bir saat dersini bırakmazdı. Fakat bu fevkalâde vaka karşısında o da bir defacık fevkâlade bir yalan uydurdu. Böbreklerinden rahatsız olduğu için hemen Bursa kaplıcalarına gitmek mecburiyetinde olduğunu söyleyerek izin aldı ve İstanbul'dan kaçtı. Bununla beraber yaz tatiline zaten yirmi yirmi beş günlük bir zaman olduğu için bu büyük bir yolsuzluk da sayılmazdı.

* * *

Kimyagerin Mudanya'daki sütkardeşi Ahmet Nizami, eski bir binbaşıydı. Evinde ihtiyar bir ablasından başka kimsesi olmayan bu sakin adam, tekaüt olduktan sonra Mudanya'ya çekilmişti.

Neye İstanbul'da oturmadığını soranlara: «Büyük babadan kalma bir zeytinlik var... Mutlaka başında bulunmaya mecburum. Zeytinlerin bakılması bir mesele... Satılması bir mesele... Hâsılı, kolay iş değil!» derdi.

Binbaşının bakmak dediği şey üç beş günde bir zeytinliğe uğrayarak ağaçların arasında dolaşmak, mahsulün geçen ziyaretten beri ne kadar büyüdüğünü tayine çalışmaktı. Bununla beraber zeytinler ondan fiilî bir yardım görmeden kendi kendilerine ne olacaklarsa olurlardı. Çok ehemmiyetli olan satma meselesine gelince, Ahmet Nizami'nin kendine göre bir ince hesabı vardı: zeytinleri istemeye gelen ilk iki müşteriyi: «Acele etmeye gelmez. Daha işin başındayız. Elbet daha iyisi çıkar» diye mutlaka geri çevirir, fakat üçüncü bir müşteri çıktığı vakit ne verirse razı olurdu: «Bu kadar bekledim ya kâfi... Geçtim, bunu da bulamam... Ticarette fazla naz etmek iyi değildir» olurdu.

Ahmet Nizami, dünyada kimseyi sütkardeşi kadar sevmezdi. Esasen arasıra İstanbul'a uğradığı zaman ona misafir olurdu.

Fakat iki adam arasındaki sıkı yakınlığı gören Sadiye Hanım, zavallı binbaşıya kancayı takmış, türlü münasebetsizlikler, istiskaller, terbiyesiz alaylarla adamcağızın evden ayağını kesmişti.

Nizami, Celil'e karşı duyduğu muhabbetin büyüklüğüne kendi de akıl erdiremezdi: «Şu Allah'ın hikmetine bak... İki damla süt amma, insanı nasıl birbirine kaynaştırıyor» derdi. Fakat bu sırrı ne sütte, ne hattâ ikisinin de kalender, babacan adamlar olmalarında aramak doğru değildi. İkisi de kendi âlemleri içinde yaşayan, konuşmak ihtiyacını pek az duyan insanlardı. Onun için hiç bir noktada birbirleriyle çatışmazlar, görüşmeleri karşı karşıya oturup —kelimenin gerçek manasıyla— birbirini görmekten ibaret kalırdı.

Hâsılı, konuşmaya, fikirler üzerinde anlaşmaya ihtiyaç görmedikleri, sırt sırta verip yatan kediler veya öküz-

ler gibi sade birbirlerindeki sıcaklıktan duydukları lezzetle iktifa ettikleri içindi ki birbirlerini iptilâ derecesinde severlerdi.

* * *

— Hayat gibi deniz de ne ömür şeymiş.

Hayatında ilk defa gamsız, gailesiz bir yaz tatili geçiren Celil Hıfzı, hiç bir lüksü ihmal etmemiş, iki aylığına —kürekçisiyle beraber— kocaman bir sandal kiralamıştı.

Ahmet Nizami'nin ablasının dokuma bir minder örtüsünden yaptığı tentenin altında ne doyulmaz saatler geçiriyordu.

Deniz, çok defa can sıkacak kadar hareketsiz ve sakindi. Celil Hıfzı'nın, tutulan çurçurların arası uzarsa, oturduğu yerde mışıl mışıl uyuduğu bile oluyordu. Hattâ bir kere böyle bir uyku esnasında sandalın kenarından, geniş kenarlı balıkçı şapkası düşmüş, sandalcı da kendi gibi dalgın bir adam olduğu için bu kazanın farkına varmamıştı. Daha kötüsü şapkanın uğradığı kaza bir kere de Celil Hıfzı'nın kendi başına da geldi.

Bir akşamüstü sahilden beş altı metre uzağa bir balıkçı mavnası gelmişti. Mavnanın teşkilâtı büyük olduğu için çeşitleri de tabiî çoktu: kefallar, lüferler, barbunyalar, mercanlar ve daha birçok nadide balıklar...

Artık çurçurdan bıkmaya başlayan Celil Hıfzı, o akşam ağız değiştirmek istedi.

Hem iyi çeşitlerden biraz balık seçmek, hem de sergiyi görmek için mavnaya gitmeye teşebbüs etti. Kara ile mavna arasındaki denizi geçmek için sandal yoktu.

Balıkçılar, onu sırtlarında götürmeyi teklif ettiler. Ancak bu adamlar ne kadar sırım gibi de olsalar ağırlığı yüz kiloyu bulan Celil Hıfzı'yı çekemezlerdi... İkı tanesinin çift araba atları gibi yana yana koşulup kuvvetlerini birleştirmesi lâzım geldi. Kimyager, bacağını balıkçılardan birinin sağ omuzundan, ötekini ikincisinin sol omuzundan aşırdı ve böylece ağırlığını ikiye taksim etti. Profesörün bu hesabı mukavemet kanunlarına pek uyuyordu; fakat belki de balıkçıların bu sanattaki ilk tecrübeleri olduğu için kanun biraz hatalı tatbik edildi ve kimyager yolun yarısında balıkçılarla beraber denize düştü.

Mavnadaki balıkçılarla, sahildeki üç beş ayak takımı, haykırıp gülüşmeye başladılar.

Fena halde heyecanlanan eski binbaşı :

— Ne gülüyorsunuz terbiyesizler... Bu, gülünecek şey mi? diye ötekine, berikine çıkışmaya kalkışıyordu.

Fakat su ile ağırlaşan beyaz pantolonunu şalvar gibi sallaya sallaya sahile doğru yürüyen Celil Hıfzı :

— Dur birader... Hakları var... Buna gülünmezse neye gülünür? diye bağırıyordu.

Profesör, kıyıda kendi haline baktıkça kendi de gülüyordu. Fakat kazayı bu kadar neşe ile karşılamasına rağmen heyecanlanmamış da değildir. Sütkardeşine yavaşça :

— Birader, ya maazallah karada başıma geleydi, bu ağır vücutla sen hali düşün, dedi.

Hayat gerçekten ne ömür şeydi... Sadiye Hanım olmayan yerde kaza, felâket bile âdeta eğlenceli, sevimli bir çehre alıyordu.

Celil Hıfzı, bazı balıkçılarla konuşmuş, bir gece ateş balığına çıkanlara arkadaşlık etmeyi kurmuştu. Fakat bu kaza, onu bu fikrinden vazgeçirdi. Kendi kendine :

— İşi tadında bırakalım, dedi, insan, dört karış sudan kendini kurtarıncaya kadar bu derece sıkıntı çekerse, Allah esirgesin, daha açıklarda başa gelecek bir kazayı sen vaı kıyas et...

Akşamları ortalık karardıktan çok sonra eve dönüyordu. O da bir başka zevk... Kapıda kendisini eskisi gibi soğuk bir hava karşılamıyor, Ahmet Nizami, yahut ablası güler yüzle ona kapıyı açıyorlar, elinden sepetini alıyorlar, hatırını soruyorlardı.

Celil Hıfzı, bu dakikada duyduğu gönül ferahlığını düşündükçe gözlerini havaya kaldırıyor :

— Ya Rabbi, ben ne kadar aza kanaat edecek bir insanmışım... Bu Sadiye'den başka kim olursa olsun her günümü bir bayram edecekmiş... Meğer ben ne belâya düşmüşüm! diyordu.

— VI —

Eylül yarılanmıştı. İstanbul'daki avukattan hâlâ katî bir haber yoktu. Fakat Celil Hıfzı, bunu pek o kadar umursamıyordu. Sadiye Hanım, pek açık bir rezalet yapıp onu dile düşürecek yaşı çoktan geçmişti. Ayrı yaşadıkları, eş dostça öğrenildikten sonra hafif tertip bir dedikodudan da pek bir şey çıkmazdı. Şu halde bir an evvel mahkemeden bir boşanma kararı almak için tatlı canını sıkıntıya sokması hiç doğru değildi.

Celil Hıfzı, sonbahar imtihanlarına iki gün kala bavulunu bağladı, Mudanya iskelesinden birkaç sepet Bursa şeftalisi alarak vapura bindi.

Sadiye Hanımın bulunduğu yerden mümkün olduğu kadar uzak olmak için evvelâ Beyoğlu taraflarında bir pansiyon odası tutmayı kurmuştu. Fakat sonradan tereddüde düştü. Alışmadığı alafranga hayat ona bir tuhaf gelecekti. Sonra kış kıyamette Üniversiteye gidip gelmek de zor olacaktı.

Bunun için Samatya'da ihtiyar bir Ermeni kadının evinde oturan bir bekâr arkadaş aynı evde ona da bir oda teklif edince hemen razı oldu.

Burasını Beyoğlu'na tercih etmek için birçok sebepler vardı :

Bir kere ev gibi mahalle de sessiz sedasızdı. Ne araba, ne otomobil, ne de satıcı yaygarası...

Sonra, oturduğu oda denizi görüyor, onda kırkından sonra uyanan bu yeni aşkı memnun ediyordu.

Ev, alaturka idi, istediği kılıkla dolaşabilecek, meselâ entari ve nalınla bahçeye, hattâ kapının önüne çıkarsa kimse kendisini ayıplamayacaktı.

Ev sahibi Nazik dudu, gayet tatlı dilli, güler yüzlü bir kadındı. Hattâ Celil Hıfzı, merhum Felek bacı ile onun arasında bir gizli benzeyiş bile buluyordu, birisi bir müslüman zenci, öteki Muşlu bir hıristiyan Ermeni olan bu iki kadın arasındaki bu yakınlığa hayret ediyordu.

Hâsılı, bir Beyoğlu pansiyonu ile Samatya'daki bu tahta payandalı çarpık ev arasında dünya kadar fark vardı.

Kimyager, bu evde iki ay kadar gayet keyifli bir ömür sürdü. Vaktinin büyük bir kısmını üniversitede geçiriyor, sonra Şehzadebaşı gazinolarından birinde oturup gazete okuyor, birkaç ahbapla konuşup dertleşiyor, nihayet, günden güne artan şişmanlığına bir ilâç olmak üzere, yürüye yürüye evine dönüyordu.

Geceleri Nazik duduya komşu evlerden misafir gelirdi.

Kıranta Ermeni balıkçılar, Nazik dudunun gençlik arkadaşları, samur kaşlı, ter bıyıklı, kırmızı yanaklı topaç gibi Ermeni kızları...

Celil Hıfzı, sık sık bu toplantılarda bulunuyordu.

Kimyager, Nazik dudunun misafirlerine bu fakir insanların aklına sığmayacak bir bollukla gevrek, reçel, çay, kuru ve taze çeşit çeşit yemişler ikram ettiği için onu yere, göğe koyamıyorlardı.

Balıkçılarla tatlı tatlı denizden ve balıktan bahsediyor, ihtiyar dudulara Ermeni yemekleri tarif ettirerek cep defterine yazıyor, genç kızlara, nişanlılarına dair şakalar ediyor, onları utançlarından domates gibi kızartıyor, yüzlerindeki ergenlikleri çatlayıp kanıyacak hale getiriyordu. Yalnız civar evlerden birine yine hain bir gramofon musallat olmuştu.

Bazı plaklar, söyledikleri şeyle uyandırdıkları fikir arasında yine hiç bir münasebet olmadığı halde Rıfkı'yı hatırlatmaya, onu için için işlemeye başladı. Bereket versin, arasıra Sadiye Hanımın sesini hatırlatan pis bir ses: «Gel, gel, gel, barışalım» diye bağırarak kimyageri yerinden sıçratıyor, yavaş yavaş sarmaya başlayan sebepsiz hüzünden kurtarıyordu.

— VII —

Hayat ne sudan tesadüflerin oyuncağıdır. Yine bir akşamüstü Celil Hıfzı, kararmaya başlamış sokaklardan Samatya'ya dönüyordu. Bir yangın viranesinde Rıfkı'yı gördü.

Çocuk, sırtında kayışlı bir mektep çantası, elleri pantolonunun ceplerinde, kaydırak oynayan dilenci çocuklarını seyrediyordu.

Garip bir tesadüf olarak ikisi de aynı saniyede birbirlerine baktılar.

Kimyagerin yüreği birdenbire «hop» etti. Sokakta alacaklısına rastlamış bir borçlu gibi hemen başını havaya kaldırdı. Acele yürüyor gibi görünmemekle beraber bacaklarını alabildiğine açmaya başladı.

Rıfkı da Celil Hıfzı'yı gördüğü halde görmezlikten gelmiş, kayıtsız bir tavırla ona arkasını çevirmişti. Fakat onun dokuz yaşındaki çocuk kafası kendine göre kimbilir neler düşünmüş ki birdenbire kimyagerin arkasından bir koşu kopardı. Biraz sonra soluk soluğa ona yetişti. Baba diye yahut adıyla çağırmaya cesaret edemeyerek birkaç adım uzaktan :

— Bana baksanıza... Diye seslendi.

Celil Bey, evvelâ aldırmamak istedi. Fakat ikincisinde, çaresiz, başını çevirdi, cam gibi donuk bir gözle görmeden bakarak :

— Ne istiyorsun? dedi.

Fakat bu sualin bir konuşma kapısı açmasından korkuyormuş gibi hemen sert bir sesle ilâve etti :

— Hadi çocuk... İşine git!

Celil Hıfzı, bunu söyledikten sonra azimli adımlarla yoluna devam etti. Rıfkı, bir kere daha olduğu yerde durmuştu. Fakat kimyager, köşeyi döneceği vakit ikinci defa arkasından koştu, korkak bir şikâyetle sordu :

— Ben size ne yaptım?

Celil Hıfzı, bu sefer daha sert ve yabancı bir sesle:

— Haydi bakalım işine. Çek arabanı!..

Çocuk, yine sokağın ortasında kalakaldı.

Celil Hıfzı, devriye gezen bir jandarma gibi aynı sert adımlarla yürüdü, yürüdü, yürüdü.

Fakat kulakları gayrıihtiyarî arkasında bir ayak sesi arıyordu. Epeyce gidip de bunu işitmeyince durdu, sonra arkasına döndü.

Baktı ki sokak boş, bomboş... O vakit içinde büyük bir kese veya ur patlamış gibi heybetli vücudu söndü, boğazından doğru ağzına bir zehir acılığı yayılmaya başladı.

Hay Allah belâsını versin. Bu, ne aksi tesadüf böyle! Yumurcağın bu saatte buralarda ne işi var?..

Bununla beraber, belki yine o günkü gibi kapıyı çaldı, çaldı, açan olmadı, eşiğe oturup çantasını açtı. Öğleden kalan yiyeceğin kırıntılarını yedi. Sonra kaybolmuş bir köpek yavrusu gibi dolaşa dolaşa buralara geldi.

Acaba yolu bulabilecek mi?

Yolu bulsa bile anasını evde bulacağı yine şüpheli...

Nazenin, belki çaydadır, yahut sinemada...

Ayrıldığı günden beri ay yirmi dokuz dedi mi onun kendini, de yumurcağını da ferah ferah geçindirecek kadar para gönderiyor... Fakat çocuk, hâlâ arkasında yazlık elbiselerle gezmekte, yalnız kirden, tozdan renkleri değişmiş... Galiba biraz da kolları, paçaları kısalmış...

Kolların, paçaların kısalması demek çocuğun boy atıp büyümesi demek...

Eskiden daha zayıf ve süzgün olması da belki boya çekmesinden ileri geliyor... Yahut da kesilmeyen, bakılmayan saçlarının öksüz çocuklar gibi büklüm büklüm uzamasından. Vücut bir acayip makina, insan da onun manivelâsını filân bilmemekle beraber zemin ve zamana göre pekâlâ kullanıp giden makinistidir.

Celil Hıfzı, çocukla bir an yüz yüze geldiği zaman belki şuursuz bir manevra yapmış, gözlerinin adeselerini

daraltmak veya genişletmek gibi gizli bir hareketle onu kendisine göstermemeye çalışmıştı.

Fakat o cehennem makinası bunu bir an ona sezdirmeden Rıfkı'nın bir fotoğrafını alıvermiş gibiydi. Adamcağız, gecenin gittikçe artan karanlığı içinde, yelkeni rüzgârsız kalmış battal bir mavuna gibi, ağır ağır ilerlerken, o gizli fotoğraf plağı beyninin karanlık odasında bilinmez eczalarla muamele görüp develope oluyor, çocuk, daha süzülüp incelmiş yüzüyle, uzamış, dağınık saçlarıyla gözünün önüne dikiliyordu. Al bakalım güle güle kullan, bu gözünün önünde :

«Ben ne yaptım size?» diye sızlanırken Nazik dudunun baharlı dolmaları boğazından geçsin!

Celil Hıfzı, bir köşe başında sekiz on yaşlarında bir dilenci çocuğuna tesadüf etti, cebinden bir çeyrek, çantasından bir elma çıkarıp verdi. Fakat buna da kâfi görmeyerek daha kıymetli, çocuğun daha muhtaç olduğunu zannettiği bir şeyler vermek istedi.

Etrafına bakındıktan sonra bir kabahat yapıyor gibi utana utana çocuğun yüzünü okşadı.

* *

Onu karşıdan görür görmez :

— Beyim geç kalmışsın... Bizi merakta koydun, diye bağıran Nazik dudunun nazik ve neşeli yüzü bu gece Celil Hıfzı'yı memnun edemedi.

Halindeki düşkünlüğe bir bahane göstermiş olmak için :

— Yorgunum, hemen yatacağım, diye odasına çıkıyordu.

Fakat Nazik dudu, onu bırakmadı.

— Kaynım Bedros usta gelmiştir, dedi, malûm ya adamcağız, oğlu öleli divane gibi bir şey olmuştur. Bir şişe rakı almışım, iyi mezeler de hazırladım. İki kadeh de sen içmez misin?.. Yorgunlukta iyidir derler.

Celil Hıfzı, birdenbire odasına çıkmaktan vazgeçti.

Oğlunu kaybetmiş bir baba!

Bu gecelik yakınlığı bundan fazla şifa verecek bir arkadaş tasavvur edilemezdi. İki dertli, Nazik dudunun dokuma örtülü köşe minderine karşı karşıya oturdular.

Celil Hıfzı, binde bir, iki üç kadeh rakı içerdi. Fakat bu gece tam sırasıydı.

İlk iki kadeh, kimyagerin neşesini yerine getirir gibi olmuştu. Fakat üçüncüde komşudaki melûn gramafon yine başladı.

Hem de ne çalıyordu?

«Niçin gücendin sen bana dilber»
«Ne yaptım sana söyle aşikâr»

Gramafon, kimyagerin tam yarasına basmıştı. Rakıya alışık olmayan profesör üç kadehte altı üstüne gelen kafasıyla düşünmeye çalışıyordu.

«Musikiden anlamam. Böyle olmakla beraber bu yavan, avanak şarkıdan müteessir olacak kadar da zevksiz değilim. Bu, insanlık namına ayıp bir münasebetsizlik...»

Fakat bu doğru muhakeme bir türlü adamcağızın içinde kabardıkça kabaran, bağıra bağıra ağlamak arzusunu bastıramıyordu.

— «Ne yaptım sana söyle aşikâr» Bedros ustanın yüzüyle gramafonun sesi yavaş yavaş siliniyor, kayboluyor, çocuk, karşısında boynunu bükerek «Ben size ne yaptım?» diye sızlanıyordu.

Celil Hıfzı, son bir ümitle dolu bir kadeh daha içti. Fakat umduğunun aksine olarak bir kat daha gevşedi. Başında yeni bir fikir uyanıyordu:

— Ayıp, gülünç ne demek. Asıl ayıp ve gülünç olan şey böyle uydurma fikirlere kapılarak yüreğimizden gelen halis bir duyguyu boğmaya uğraşmaktadır. Madem ki yüreğim ağlıyor, gözünü ağlatmaktan menetmişsin ne çıkar, ne değişir! Görülüyor ki yemek, içmek, uyumak gibi bu da bir ihtiyaç... Kimden sıkılıp da tatlı canını sıkıntıya sokuyorsun a budala... Bırak şu musibet gözyaşlarını kana kana aksın. Belki biraz da ferahlarsın...

Celil Hıfzı, kendi kendine bunları söyledikten sonra kalın sesiyle bağıra bağıra ağlamaya başladı. Gözyaşlarının, hıçkırıklarının arasında zaman zaman Rıfkı'nın taklidini yapıyor, sesini incelterek: «Size ne yaptım, ben, size ne yaptım?» diye mırıldanıyor, sonra kendi sesiyle ona cevap vererek, göğsünü yumrukluya yumrukluya ağlayıp duruyordu: «Ne mi yaptın yumurcak? Ne yapacaksın? Beni canevimden vurdun, bir de "Ben size ne yaptım?" diye soruyor yumurcak...

Ertesi sabah Celil Hıfzı, avukatına gitti:

— Birader, ben bu gece uzun uzun düşündüm, dedi, dün Rıfkı'yı gördüm. Çocuğun hali bana pek dokundu. Bu kadın bu zavallıyı berbat edecek. İyisi mi onu yanıma almaya karar verdim. Ancak evlât yahut evlâtlık sıfatıyla değil, küçük bir arkadaş sıfatıyla...

— !!!???

— Neye öyle acayip acayip yüzüme bakıyorsun?.. İzah edersem anlayacaksın? Ben vaziyette olan bir insan biraz mezhebi geniş olursa görenek icabı yapacağı nihayet şudur: kendinin olmayanı atıp kesmen, kendisine ait kalanı alıkoymak... Ben işte bunun tamamıyla aksini

yapacağım. Yani kadını atıp çocuğu alıkoyacağım... Fakat yine tekrar ediyorum, öyle bir evlât sıfatıyla filân değil, meselâ sokakta rastgelinmiş bir çocuk sıfatıyla...

Sadiye, benim nikâhımda kalırsa Rıfkı ile birbirimizi sevmemiz hem halka, hem kendi kendimize karşı bir şenaat gibi görünür.

Halbuki o, aradan çıkarsa çocukla ben iki yabancı oluruz demektir ki mesele kalmaz. Görüyorsun ki benim gibi adam için boyunduruksuz yaşamak mümkün olmuyor. Birini çıkarıp daha bir temizcesini takacağız.

Şimdi, senin yapacağın iş gayet basit... Sadiye'yi görürsün, boşanmaya ve çocuğu bana bırakmaya razı olursa bir ev vereceğimi ve münasip bir aylık bağlayacağımı söylersin...

Şayet tekrar benim gibi bir aptal bulup varırsa bu aylığın kesilmeyeceğini de temin edersin... Malımı bildiğim için bu şartlara sevine sevine razı olacağından eminim.

S O N